

nummer 6/1979

**Weten-
schappelijk
onderzoek
en beleid**

W

wetenschappelijk

O

onderzoek- en

D

documentatie

C

centrum

Justitiële verkenningen

Inhoud

- 3 **Voorwoord**
- 4 **dr. J. Junger-Tas** Wetenschap en beleid;
een inleidend artikel.
- 18 **J.S. Coleman** Beleidsonderzoek in de sociale
wetenschappen.
- 30 **drs. L.A. Welters** Beleid ten aanzien van
onderzoek en onderzoek voor beleid.
- 51 **B. Nanus** Een algemeen model voor plan-
ning van strafrechtelijk beleid.
- 57 **B.G. Ewing** Verandering en continuïteit
in het strafrechtelijk onderzoek.
- 65 **Literatuuroverzicht**
- 65 Algemeen
- 67 Strafrecht en strafrechtspleging
- 79 Criminologie
- 87 Gevangeniswezen
- 88 Reclassering
- 89 Psychiatrische zorg
- 91 Kinderbescherming
- 92 Politie
- 94 **Boekwerken**

Voorwoord

Het is niet de eerste keer dat in Justitiële Verkenningen aandacht wordt besteed aan problemen van wetenschappelijk onderzoek als element voor besluitvorming van justitieel beleid.

Sinds 1975 is in dit blad jaarlijks een artikel aan dit onderwerp gewijd door resp.: dr. W. Buikhuisen (Justitie en wetenschap), dr. D.W. Steenhuis (Wetenschap en communicatie), dr. J.J.M. van Dijk (Nogmaals wetenschap en beleid) en dr. A. Coster (Beleidsrelevant onderzoek).

Het inleidende artikel getiteld: 'Wetenschap en beleid', is dan ook een voorlopig sluitstuk van een reeks.

In dit themanummer zijn voorts in bewerkte vorm opgenomen een artikel van J. Coleman dat handelt over: 'Beleidsonderzoek in de sociale wetenschappen'. Hierin wordt uitgebreid ingegaan op het onderscheid tussen beleids- en theoretisch onderzoek.

Van drs. L. A. Welters is: 'Beleid ten aanzien van onderzoek en onderzoek voor beleid' en B. Nanus geeft in zijn artikel een algemeen model voor de planning van het strafrechtelijk beleid.

Het laatste artikel getiteld: 'Verandering en continuïteit in het strafrechtelijk onderzoek' geeft aan onder invloed van welke factoren zich wijzigingen hebben voltrokken in het strafrechtelijk onderzoek in de Verenigde Staten.

Wetenschap en beleid

door dr. J. Junger-Tas*

Alvorens in te gaan op de relatie wetenschappelijk onderzoek-justitieel beleid, lijkt het nuttig om eerst tot enige inventarisatie en evaluatie van de voornaamste vraagstukken op dit terrein te komen. Daarna zal dan een poging gewaagd worden om, met betrekking tot mogelijke ontwikkelingen van het WODC, een zekere toekomstvisie uit te stippelen.

In dit kader lijken de volgende punten van belang:

1. Wat zijn de eigenlijke basispremissen van een justitieel onderzoekcentrum?
2. Is beleidsgericht onderzoek ook 'maatschappelijk' relevant?
3. Waarin onderscheidt beleidsgericht onderzoek zich van traditioneel wetenschappelijk onderzoek?
4. Zou een departementaal onderzoekcentrum een eigen onderzoekvisie kunnen en moeten ontwikkelen?

We zullen nu deze punten kort de revue laten passeren om tenslotte aan het laatste punt wat meer aandacht te schenken.

1. De basispremissen van een justitieel onderzoekcentrum

Het bestaan en functioneren van een justitieel onderzoekcentrum is gegrond op een aantal basisveronderstellingen die gewoonlijk niet ter discussie worden gesteld en van waaruit men opereert.

Op zichzelf is dit niets bijzonders: criminologische theorieën zijn eveneens gestoeld op bepaalde vooronderstellingen omtrent de menselijke natuur en de aard van de menselijke samenleving. Zolang van die basisver-

* Hoofd van de afdeling onderzoek op het terrein van het Gevangeniswezen, TBR en Reclassering van het WODC.

onderstellingen niet is aangetoond dat ze pertinent onjuist zijn en zolang ze plausibel lijken en 'werkbaar' blijven, inspireren ze steeds weer tot nieuwe beschouwingen en nieuw onderzoek. Juist indien ze zich niet lenen voor falsificatie, is aan dergelijke theorieën een zeer lang leven beschoren. Slechts wanneer de discrepantie tussen theorie en werkelijkheid te opvallend wordt en herhaalde toetsing van de theorie, en derhalve van de fundamenteën waarop deze stoelt, steeds weer tot negatieve resultaten leidt, zullen die uitgangspunten tenslotte toch in twijfel worden getrokken en wellicht worden verworpen. Overgaand tot de basisveronderstellingen van waaruit een justitieel onderzoekcentrum opereert, kan men zeggen dat een van de belangrijkste — die als een rode draad overal doorheen loopt — ongetwijfeld is dat de doelstellingen van de justitiële politiek een redelijke mate van inzichtelijkheid hebben. Men zou kunnen zeggen dat er een consensus bestaat over de — wellicht minimale — doelstellingen dat de justitiële politiek allereerst beoogt zowel de samenleving (de rechtsstaat) als leven en goed van de individuele burger te beschermen*. Hierbij zij aangetekend dat de justitiële politiek — hoewel een grote mate van continuïteit in de tijd vormend — door de samenleving in zijn geheel, bij monde van het parlement, wordt geformuleerd. Vanuit dit uitgangspunt komen we op een belangrijke operationalisering van de justitiële politiek, nl. het strafrechtelijk systeem. Nu is door velen wel gesuggereerd dat de onderdelen van dit systeem de bovenstaande doelstellingen ten dele wel onderschrijven, maar dat zij met kracht blijven streven naar eigen doelstellingen die veelal verband houden met het rechtvaardigen van het eigen apparaat en het in stand houden daarvan. Hoewel dit laatste niet te ontkennen valt, is wederom een van de basisveronderstellingen van een justitieel onderzoekcentrum dat ook het gerechtelijk apparaat een redelijke mate van doorzichtigheid in doelstellingen en functioneren kent, waardoor het zich voor bestudering leent. Uit deze beide veronderstellingen vloeit dan onmiddellijk als een der belangrijkste functies

van een justitieel onderzoekcentrum voort: het onderzoeken en doorlichten van het strafrechtelijk apparaat naar de mate waarin en de wijze waarop het de uiteindelijke doelstelling van een justitieel beleid realiseert.

Tenslotte staat of valt een departementaal onderzoekcentrum met de basisveronderstelling dat het gebruik van de rede, zoals deze belichaamd wordt in wetenschappelijk onderzoek, inderdaad kan leiden tot een betere aansluiting tussen te verwezenlijken doeleinden en aan te wenden middelen.

Maar ook deze laatste veronderstelling wordt wel aangevochten. Zo stellen Gunther Moor en Van Hezewijk dat het geloof in de rede een voorwetenschappelijke keuze is die 'niet en door niets kan worden gerechtvaardigd' (1).

Zij zien de keuze voor rationaliteit als een morele keuze die zelf niet door rationele argumenten kan worden verdedigd. Dit laatste nu waag ik te betwijfelen. Deze visie gaat nl. uit van een extreem relativisme, waarbij in feite elke keuze op dit terrein arbitrair is, zodat elke mogelijkheid ontbreekt de keuze

6

* In de Memorie van Toelichting bij de Justitiebegroting 1977 zijn deze doelstellingen als volgt geformuleerd.

Hoofddoelstellingen voor het beleid op het gebied van het Ministerie van Justitie:

1. het juridisch in algemene zin vorm geven aan het cultuurideaal van de erkenning van het uniek-zijn van de individuele mens;
2. de instandhouding en ontwikkeling van de eenheidsstaat tevens rechtsstaat.

Uit hoofddoelstelling 1 zijn de volgende subdoelstellingen afgeleid:

- 1.1. het bepalen van de rechten en plichten van de individuele mens met betrekking tot zijn persoon en goed;
- 1.2. de bescherming van de samenleving en de daartoe behorende individuen tegen rechtsinbreuken van individuen;
- 1.3. de bescherming van minderjarigen en (andere) personae miserabiles.

Uitwerking van hoofddoelstelling 2 leverde de volgende subdoelstellingen op:

- 2.1. de bevordering van rechtseenheid en rechtsgeleijkheid voor geheel Nederland;
- 2.2. het nastreven van gelijkheid van rechtsbedeling voor geheel Nederland;
- 2.3. de instandhouding en ontwikkeling van de rechtsbescherming voor de individuele mens tegen de overheid.

voor het principe van rationaliteit te rechtvaardigen.

Gaat men er daarentegen vanuit dat mensen meer met elkaar gemeen hebben dan van elkaar verschillen, met andere woorden accepteert men de idee van een algemeen menselijke aard, dan verandert het uitgangspunt aanzienlijk. Zo zou men kunnen stellen dat er algemeen menselijke behoeften en noden bestaan, en dat aan menselijke samenlevingsvormen enkele minimumeisen moeten worden gesteld willen zij overleven. In dit licht bezien zou men mogen concluderen dat sommige culturen beter in staat zijn gebleken om zowel te overleven als in de noden en behoeften van hun leden te voorzien, dan andere. Het komt me voor dat het gebruik van de rede en dus het vermogen tot rationele probleemoplossingen te komen, in dit opzicht duidelijk operationeel is.

7 Gesteld mag dan ook dat het vertrouwen in de bijdrage van wetenschappelijk onderzoek bij de realisering van beleidsdoeleinden niet zomaar een keuze is op grond van willekeurige waarden, maar logisch voortvloeit uit het voortdurende streven problemen binnen de samenleving op te lossen, en het vertrouwen dat dit ook mogelijk is.

Met andere woorden, de ontwikkelingen in onze samenleving en de doelstellingen die wij daarbinnen willen verwerkelijken, dwingen ons wel degelijk te kiezen voor een rationele benadering van de problemen die daarbij rijzen. Waar wij voor kiezen is een samenleving die nieuwe oplossingen van problemen uitprobeert, deze evalueert, dan opnieuw gewijzigde oplossingen toepast en deze wederom toetst. Dit evolutionaire proces bepaalt wat Coleman noemt een 'wetenschappelijke' samenleving, dat is een samenleving die wetenschappelijke methoden volgt om zichzelf te veranderen (2).

2. Is justitieel beleidsrelevant onderzoek wel 'maatschappelijk' relevant?

Een kritiekpunt dat wel tegen het WODC wordt ingebracht, is dat onderzoek weliswaar zeer relevant kan zijn voor justitiële doeleinden, maar dat andere samenlevingsdoeleinden – bijv. de bewegingsvrijheid van de burger –

in het gedrang kunnen komen door bedrijfsblindheid en blikvernauwing. Hoewel een dergelijke ontwikkeling niet ondenkbeeldig is, lijkt de beste remedie hiertegen de onderzoekresultaten openbaar te maken. Op deze wijze kan men namelijk onmiddellijk de met het onderzoek beoogde justitiële doeleinden confronteren met doeleinden op andere terreinen.

8 Een ander veel gehoord argument is dat 'voor een bureaucratie altijd waar is datgene waar je geen last mee krijgt' (3), zodat sociale programma's of bewegingen die in de samenleving veel steun ontvangen niet negatief geëvalueerd kunnen worden. Nu liggen er op dit terrein zeker voetangels en klemmen, en speelt bijv. ook de (machts)verhouding tussen overheid en particulier initiatief een rol. Toch lijkt, in het licht van reeds door het WODC uitgevoerd onderzoek, dit argument in zijn algemeenheid niet houdbaar. Te denken valt o.a. aan onderzoek op het gebied van de reclassering, de vroeghulp en de behandeling van TBR-patiënten. Anderzijds is het de vraag of universitaire onderzoeksinstituten niet evenzeer met dergelijke overwegingen rekening houden. Ook het argument als zouden departementale onderzoekcentra vooral ingeschakeld worden om beleidsbeslissingen uit te stellen of te legitimeren heeft twee kanten: met name mag de vraag gesteld worden of andere onderzoekinstellingen die van overheidssubsidies afhankelijk zijn niet eveneens geneigd zouden zijn tot lankmoedigheid ten opzichte van de eigenlijke doelen van de opdrachtgever. Hier geldt eveneens dat openbaarheid van onderzoekresultaten de beste garantie biedt tegen dergelijke tendenzen.

Tenslotte wordt als bezwaar geuit dat een departementaal onderzoekcentrum veelal reactief optreedt en slechts onderzoekt wat als problemen en eisen van buitenaf wordt ingebracht. Hierdoor zou men niet kunnen komen tot een diepgaande analyse van het functioneren van het strafrechtelijk systeem, en zou men slechts korte termijnwerk en ad hoc-oplossingen kunnen leveren. Gezien de lange termijn-onderzoeken die het WODC heeft uitgevoerd — op het terrein van de politie — of nog uitvoert — op het terrein van gevangenis-

wezen en reclassering — lijkt dit gevaar niet onmiddellijk voor de deur te staan. Toch zou een dergelijke ontwikkeling denkbaar zijn en daarom wil ik er in punt 4 wat dieper op ingaan.

Het komt me echter voor dat veel van de genoemde bezwaren en argumenten tot op grote hoogte kunnen worden opgevangen door:

- a. Het formuleren van een onderzoekplan dat niet uitsluitend een weerspiegeling vormt van onmiddellijke beleidsproblemen en zorgen;
- b. Publicatie van alle onderzoekverslagen;
- c. Het aanmoedigen van brede wetenschappelijke belangstelling en wetenschappelijke nevenactiviteiten onder medewerkers van het WODC.

3. Hoe 'wetenschappelijk' is beleidsgericht onderzoek?

9 Is in het vorige punt de maatschappelijke relevantie van departementaal onderzoek aan de orde geweest, ook in wetenschappelijk opzicht zou, volgens bepaalde universitaire kringen, dit type onderzoek ernstige tekortkomingen hebben. Enige verheldering lijkt in dit opzicht wel op zijn plaats.

Ten eerste wordt onzes inziens onvoldoende beseft dat zuiver wetenschappelijk onderzoek en beleidsgericht onderzoek in wezen verschillende doelstellingen hebben.

Bij zuiver wetenschappelijk onderzoek is de voornaamste doelstelling altijd: het verklaren van bepaalde verschijnselen, het vergroten van kennis en het op die wijze bijdragen tot een betere theorievorming. Bij beleidsgericht onderzoek is de doelstelling in de eerste plaats het aanbevelen van beleidsbeslissingen die verandering van beleidshandelen impliceren. Dit fundamentele verschil wordt niet altijd duidelijk ingezien en heeft in het verleden geleid tot veel ondoorzichtige discussies. Zo heeft men ons wel verweten een soort tweederangs wetenschap te bedrijven, waarbij wel veel feiten worden verzameld, maar geen aandacht wordt geschonken aan wetenschappelijke theorieën en theorievorming.

Zijn deze verwijten nu terecht en is het inderdaad zo dat een justitieel onderzoekcentrum geen bijdrage zou kunnen leveren aan de vermeerdering van wetenschappelijke kennis?

Laat ik allereerst stellen dat beleidsgericht onderzoek zich niet in het betrekkelijk isolement van de universiteit afspeelt, maar in een wereld waarin belangentegenstellingen en machtsverhoudingen een rol spelen: altijd bestaat de mogelijkheid — en soms de zekerheid — dat onderzoekresultaten beleidsimplicaties zullen hebben en veranderingen zullen veroorzaken in bepaalde maatschappelijke velden. In de zuivere wetenschap start een onderzoek met een intellectueel probleem dat zijn oorsprong vindt in de theorie of in voorafgaand onderzoek. Bij beleidsgericht onderzoek is het startpunt altijd een beleidsprobleem dat zijn oorsprong vindt in de sociale realiteit en het politieke handelen. Deze omstandigheden scheppen eisen in termen van onderzoekstrategie, onderzoeksnelheid, toegepaste methoden en rapportage.

10

Toch hoeft dit geenszins te betekenen dat de wijze waarop een justitieel onderzoekcentrum opereert, niet zou kunnen leiden tot kennisvermeerdering, en zelfs tot theorievorming. Een voorbeeld van onderzoek waarbij gepoogd wordt duidelijke hypothesen op te stellen in het kader van een sluitende theorie over oorzaken van bepaalde criminaliteitsontwikkelingen, vormen de slachtofferstudies die nu jaarlijks plaatsvinden. Anderzijds bieden deze studies een overzicht van de ontwikkeling van de criminaliteit in ons land en zijn belangrijke handvaten voor het beleid met betrekking tot een politiek gericht op preventie. Een andere mogelijkheid tot het ontwikkelen van theoretische inzichten in het vraagstuk van de veranderbaarheid en de behandelbaarheid van de mens — dus van de menselijke natuur — bieden de talrijke evaluatiestudies die het WODC heeft ondernomen op het gebied van de TBR-verpleging, het gevangeniswezen en de reclassering. Kwalitatief goed wetenschappelijk onderzoek, of het nu fundamenteel dan wel toegepast is, draagt per definitie bij aan vermeerdering van kennis over de onderzochte verschijnselen, en dus aan verrijking van de wetenschap. Wel is het onmiskenbaar zo dat de kenmerkende doelstellingen van beleidsgericht onderzoek implicaties hebben voor de toe te passen methodologie.

Een van de belangrijkste verschillen met fundamenteel onderzoek is wellicht dat de vraagstellingen zelden eenduidig en rechtlijnig zijn, maar veelomvattend, complex en een groot terrein bestrijkend.

Wil men in zo'n geval met adequate antwoorden komen, dan zal men dikwijls kiezen voor een min of meer gedifferentieerde aanpak.

Het probleem zal van vele zijden belicht moeten worden en hiervoor zal men gebruik willen maken van verschillende methoden.

Deze handelwijze biedt het voordeel dat door een veelheid van benaderingen die tamelijk onafhankelijk van elkaar plaatsvinden, een overall-beeld van het probleem ontstaat.

Is dit beeld een consistent geheel, dan krijgen conclusies en aanbevelingen een zwaarder gewicht dan zij bij een enkelvoudige opzet gehad zouden hebben.

Een voorbeeld hiervan is het onlangs voltooide politie-onderzoek (4), waarbij verschillende deelonderzoeken werden uitgevoerd met onder meer de volgende methoden: een observatie-onderzoek, bevraging met gestructureerde vragenlijsten, een survey-onderzoek, open interviews. Hoewel het onderzoek beperkingen kent van deels methodologische aard (met name waar het steekproeftrekking en reikwijdte betreft) moet de kracht ervan gezocht worden in de veelzijdige benadering van alle bij de problematiek betrokken groepen, en in de grote consistentie van de onderzoekresultaten.

Coleman wijst op nog een ander probleem.

Een belangrijke vereiste van wetenschappelijk onderzoek is dat men ondubbelzinnige, duidelijk te operationaliseren concepten hanteert.

Onderzoekt men echter een maatschappelijk probleem, dan blijken definities dikwijls niet alleen vager, maar ook vaak verscheidener te zijn. Zo vond hij dat 'ongelijke opleidingskansen' door verschillende groepen in de samenleving op geheel verschillende wijzen werd gedefinieerd, en hij meende dat al die dimensies onderzocht dienden te worden.

Op deze wijze werd de kans verkleind de belangen van een der partijen te sterk te vertegenwoordigen, hetgeen een juiste handelwijze lijkt vanuit maatschappelijk oogpunt gezien. Tegelijkertijd compliceert men echter

de wetenschappelijke methode van het onderzoek, omdat in deze opzet zowel steekproeven als meettechnieken noodzakelijkerwijs variëren. Niettemin blijft als absolute voorwaarde voor beleidsgericht onderzoek bestaan dat de wijze waarop het uitgevoerd wordt, onderworpen is aan de eisen van wetenschappelijke kwaliteit en integriteit. Zou dat niet het geval zijn, dan ondergraaft een justitieel onderzoekcentrum de grond waarop het gebouwd staat; het verliest tenslotte iedere geloofwaardigheid en dus de reden van zijn bestaan.

Bekijkt men kritisch de resultaten van wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd door een departementaal onderzoekcentrum, dan moet men tenslotte duidelijk onderscheid maken tussen probleemstelling en aanbevelingen enerzijds, en het eigenlijke onderzoek anderzijds. Probleemstelling en aanbevelingen hebben te maken met waarden en normen, met belangentegenstellingen, beleidskeuze, politieke mogelijkheden en onmogelijkheden. De wijze echter waarop het onderzoek uitgevoerd wordt, moet hierbuiten staan: onderzoeksopzet en -methoden behoren te voldoen aan de normen van objectiviteit van de wetenschap, waarbij de normen en waarden van de samenleving buiten haakjes worden gezet. Ook hier is weer de beste garantie voor kwaliteitsprodukten de publicatie van de onderzoekverslagen, waarin een duidelijke verantwoording van de gevolgde procedures en methoden zijn plaats moet vinden.

4. Een visie voor de toekomst

In zijn huidige vorm functioneert het WODC nu alweer een aantal jaren.

Tijd om eens een voorlopige balans op te maken en enkele gedachten voor de toekomst te ontwikkelen.

Uitgegroeid in een periode waarin alles mogelijk scheen, financiële consideraties nauwelijks relevant leken en de groei van het WODC voorop stond, is men zich langzamerhand gaan realiseren dat er ook voor het WODC grenzen aan de groei zijn en dat ten gevolge de serviceverlening evenmin op ongelimiteerde wijze plaats kan vinden.

Dit heeft voornamelijk twee implicaties: er

zal planmatiger gewerkt dienen te worden en er zullen duidelijke prioriteiten gesteld moeten worden. Een en ander zal gerealiseerd worden aan de hand van een onderzoekplan dat, met ingang van 1980, ieder jaar opgesteld zal worden.

In eerste instantie zal het plan ontworpen worden door het WODC. Daarna wordt het besproken met de verschillende beleidsdirecties en andere opdrachtgevers (zoals de reclasering). Deze kunnen hun wensen en verlangens kenbaar maken en hiermee zal rekening worden gehouden. Tenslotte zal het definitieve plan worden vastgesteld in een vergadering onder voorzitterschap van de Secretaris Generaal.

Het komt mij voor dat een zekere onafhankelijkheid van het WODC in deze een besliste vereiste is, wil het onderzoekcentrum een wezenlijk belangrijke bijdrage voor het beleid leveren. De reden hiervan is dat men de bijdrage van het WODC niet slechts op korte

13

maar ook op langere termijn moet zien. De dienstverlenende functie zou zich inderdaad verder moeten uitstrekken dan alleen het trachten oplossen van onmiddellijke problemen waar het beleid mee geconfronteerd wordt. Hiermee wordt niet bedoeld dat onderzoekers op de stoelen van beleidsmensen moeten plaatsnemen. Maar wel is het zo dat het WODC zou moeten streven naar een langere termijnvisie waarin het probeert toekomstige maatschappelijke ontwikkelingen in kaart te brengen. Door middel van het stellen van prioriteiten kan dan het onderzoekbeleid daarop afgestemd worden.

Het beleid — in zijn vele vormen en op velerlei niveaus — handelt over het algemeen eerder reactief dan initiërend, zowel in zijn besluiten als in zijn optreden. Een grootscheepse, globale beleidsplanning die rekening houdt met de voortdurende veranderingen in onze samenleving is niet zo eenvoudig van de grond te krijgen. In dit opzicht zou een bredere en langere termijnvisie van het WODC een nuttige functie kunnen vervullen. Het WODC zou in staat moeten zijn toekomstige ontwikkelingen te signaleren en te bestuderen op hun implicaties voor het justitiële beleid. Men kan hierbij onder meer denken aan ontwikkelingen op

de volgende terreinen: demografische veranderingen, sociaal-economische ontwikkelingen, wijzigingen in het criminaliteitspatroon, repressies van ingrijpende beleidswijzigingen en veranderingen in waarden en normen.

Van belang is steeds weer de invloed die dergelijke veranderingen hebben op de problemen waar het justitiële beleid mee geconfronteerd zal worden in de voorzienbare toekomst.

Idealiter zouden analyses van toekomstige ontwikkelingen ook in staat moeten stellen bepaalde beleidsalternatieven te analyseren en op hun potentiële gevolgen te evalueren.

Ook dit aspect zou in het onderzoekplan kunnen worden opgenomen door nl. beleidsexperimenten op te zetten en deze dan te evalueren op hun verwachte en niet-verwachte effecten.

14

Twee tegenwerpingen worden ingebracht tegen dergelijke extrapolaties naar de toekomst. De eerste is dat het WODC zich zou wagen aan taken die niet tot haar terrein behoren en daardoor in wezen het beleid danig voor de voeten zou gaan lopen. De tweede is dat het WODC hier pretenties ten toon spreidt die zij op geen enkele wijze zou kunnen waarmaken.

Noch het een, noch het ander lijkt ons een gewettigde tegenwerping. Verre van zich te mengen in beleidsaangelegenheden is het de bedoeling het beleid een betere spiegel voor te houden en meer inzicht te verschaffen in zowel de huidige als de toekomstige problematiek. Wat de tweede tegenwerping betreft, moet erkend worden dat wetenschap en onderzoek tenslotte ook slechts mensenwerk zijn: resultaten komen soms langzamer dan verwacht, sommige onderzoekswegen lopen dood, bepaalde veronderstellingen blijken verkeerd, andere onderzoekdoelen te hoog gegrepen. Het wetenschappelijk bedrijf is een moeizaam bedrijf met veel struikelen en weer opstaan, een omstandigheid die noch door onderzoekers, noch door opdrachtgevers altijd juist wordt ingeschat.

Het onderzoekplan zal ook in andere opzichten voor het WODC een uiterst belangrijk werkplan worden, omdat naast fundamentele opties voor bepaalde lijnen van onderzoek,

ook de meer praktische kanten van de planning uiteengezet zouden moeten worden.

Een goede planning dient – volgens Nanus (5) – de volgende elementen te bevatten:

– Een studie van de belangrijkste beleidsalternatieven in de toekomst, die het gevolg zouden zijn van bepaalde te overwegen maatregelen.

– Planning van het onderzoekbeleid, hetgeen het stellen van prioriteiten impliceert. Uiteenzetten wat voor onderzoek gedaan zou moeten worden en waarom.

– Strategische planning: dit houdt een praktische precisering in van wat voor onderzoek er in de komende tijd te verwachten valt en op welke wijze dit zal plaatsvinden.

– Operationele planning; dit betreft de invulling van wat op het niveau van de gespecialiseerde teams gebeurt, welke projecten in uitvoering zijn en welke tijdsplanning opgesteld is.

15 – Tenslotte zou het onderzoekplan bij voortduring duidelijk moeten maken welke doelen op lange en korte termijn men nastreeft, op welke wijze deze zullen worden geëvalueerd en welke middelen men daartoe wil aanwenden.

Gezien tegen de achtergrond van het hierboven staande, kan men wederom de vraag stellen: wat voor type onderzoek zou het WODC nu bij voorkeur op zich moeten nemen. Moet men zich neerleggen bij de verdeling die nogal eens door de universiteit wordt voorgesteld, waarbij het WODC het toegepaste onderzoek toebedeeld krijgt en de universiteit het fundamentele onderzoek.

Hoewel ook het huidige onderzoek zich niet in zo'n stereotype taakverdeling laat vatten, lijkt deze benadering in zijn algemeenheid niet zo zinvol.

Per definitie zal het WODC altijd wel een gedeelte van de beschikbare tijd en energie moeten besteden aan korte termijn-onderzoek ter beantwoording van dringende beleidsvragen die snel een antwoord behoeven. Dit zal eveneens het geval zijn voor veel onderzoek dat op middellange termijn wordt gepland. Hiernaast zal het echter noodzakelijk zijn zich met meer fundamentele vraagstellingen bezig te houden. Hierbij kan men

bijv. denken aan bestudering van factoren die samenhangen met het ontstaan van 'kleine' criminaliteit, of mogelijkheden en onmogelijkheden van resocialisatie van van delinquenten. Dit zijn vragen die fundamenteel zijn, zowel uit beleidsoogpunt als uit criminologisch-theoretisch oogpunt. De motivering van dit type diepgaand onderzoek is evenwel niet in de eerste plaats de behoefte aan meer wetenschappelijke fundering van de criminologie, maar de behoefte om tot een zo rationeel mogelijk justitieel beleid te komen. Hoewel dit beleid uiteindelijk een kwestie van waarden en keuzen is, kan geen doeltreffend beleid gevoerd worden zonder dat ook meer fundamentele vragen aan de orde worden gesteld.

16

Hiernaast zal binnen het WODC ook een ruime plaats moeten worden ingeruimd voor beleidsexperimenten waarbij zoveel mogelijk gecontroleerd wordt. Juist gezien de huidige stand van de wetenschap biedt deze vorm van onderzoek zeer interessante mogelijkheden voor het beleid. Het ideaal is om zo nauwkeurig mogelijk gecontroleerde experimenten op te zetten waarbij verschillende beleidsmaatregelen kunnen worden uitgetest. Dergelijke experimenten kunnen zeer veel waardevolle inzichten verschaffen omtrent de voorwaarden onder welke bepaalde beleidsmaatregelen al dan niet gewenste resultaten tot gevolg hebben.

Tenslotte is het van groot belang dat, indien het WODC een stimulerende en innoverende rol wil spelen, er binnen het onderzoekplan ruimte wordt gecreëerd voor onderzoek op nog weinig ontgonnen terreinen, en onderzoek dat op kleine schaal innovaties uittest. Het behoort zeker ook tot de taak van een justitieel onderzoekcentrum langs ongebaande paden te gaan en naar nieuwe creatieve wegen te zoeken.

Literatuur

Gunther Moor, L., en R. van Hezewijk.
Wetenschap en beleid in het kritisch rationalisme. Beleid en maatschappij, 4e jrg., nr. 9, september 1977, blz. 230–240.

Coleman, J.S. Policy research in the social sciences. Morristown (N.J.), General learning press, 1972.

Welters, L.A. Beleid ten aanzien van onderzoek en onderzoek voor beleid. Beleid en maatschappij, 5e jrg., nr. 1, januari 1978, blz. 8–18.

Junger-Tas, J., en J.S.E. Holten-Vriesema. Relatie tussen de primaire politie-opleiding en de politiepraktijk. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1978. (Onderzoek en beleid, nr. 11)

Nanus, B. A general model for criminal justice planning. Journal of criminal justice, 2e jrg., nr. 4, winter 1974, blz. 345–356.

Beleidsonderzoek in de sociale wetenschappen*

door J.S. Coleman

Voor het onderzoek dat gericht is op het belang van overheidsbeleid als medebepalend voor toekomstig beleid bestaat geen methodologisch raamwerk.

Als de twee meest op de voorgrond tredende oorzaken hiervan kunnen genoemd worden:

1. De nog maar recente ontwikkeling binnen de regeringspraktijk om vragen te stellen naar beleidsinvloeden, met daarbij de verwachting of hoop op een wetenschappelijk gefundeerd antwoord.

18

2. De beleidswetenschappen beschouwen zich tot nu toe niet als een wetenschap, met uitzondering van enkele economische onderdelen en enkele van de oudste gebieden van de politieke wetenschappen.

De systematische methodes die tot nu toe zijn ontwikkeld binnen de sociale wetenschappen zijn gericht op de disciplines zelf en zijn niet bedoeld voor bijvoorbeeld de evaluatie van overheidsbeleid. De filosofische basis van de methodes is afgestemd op theorievorming en op het genereren en toetsing van hypothesen, met als doel de verfijning en verbreding van de theorie.

De eerste en belangrijkste stap voor de ontwikkeling van beleidsonderzoek is om de disciplines die ook de beleidswetenschap in hun pakket hebben opgenomen als wetenschap te erkennen, met als logisch hieruit voortvloeiende implicatie dat er een eigen en samenhangende methodologie voor invloedsbepaling van overheidsbeleid moet worden ontwikkeld.

Enkele stappen in die richting zijn al genomen. De laatste paar jaar is er een toenemende belangstelling te constateren voor onderzoeks-

* Dit is een verkorte weergave van: Policy research in the social sciences.

General learning press, 1972, Morristown (N.J.)

methodes die gericht zijn op evaluatie van specifiek beleid; het opzetten en ontwikkelen van een zodanig beleid dat het kan worden geëvalueerd. Hierover is een stuk verschenen dat geschreven is door Campbell (1972) met als titel: 'Methods for the experimenting society'.

Campbell beschrijft hierin een toekomstige maatschappij met een ingebouwd expliciet evolutionair mechanisme. Deze maatschappij gebruikt wetenschappelijke methodes om zich zelf te veranderen. De plaats die de beleidswetenschap in een dergelijke maatschappij inneemt is zodanig, dat de methodes van de sociale wetenschappen een centrale rol spelen. Deze methodes vormen samen met de institutionele structuur de feedback-mechanismen die een dergelijke samenleving nodig heeft.

Methodologische basis voor beleidsonderzoek

Het onderscheid tussen beleidsonderzoek en theoretisch onderzoek.

Het is van belang om een scherp onderscheid te maken tussen een methodologie die toetsing en theorievorming als filosofisch uitgangspunt heeft en een methodologie die als filosofische basis heeft het opstellen van richtlijnen voor handelen. Dit wil niet zeggen dat de op handelen gerichte methodologie geen gebruik kan maken van die methodes die ontwikkeld zijn ten behoeve van wetenschappelijke theorievorming maar er is meer sprake van een verschil in de doelstelling: het doel is niet om een theorie te ontwikkelen over een praktijkgebied, maar om een informatie-basis voor sociale actie te verschaffen.

Cronbach en Suppes (1969) hebben het verschil als volgt omschreven: Het eerste is een 'conclusie-georiënteerd' onderzoek met als doel het trekken van bepaalde conclusies over wat is, over de stand van zaken. Dit soort onderzoek draagt direct of indirect bij aan de theorie en aan theorievorming. Het tweede soort onderzoek noemen zij het 'beslissings-georiënteerd' onderzoek, met als doel het verschaffen van informatie die van belang is bij te nemen beleidsbeslissingen.

Voor het hierboven genoemde onderscheid in onderzoek wil ik in het vervolg niet de termen 'basisonderzoek' en 'toegepast onderzoek' gebruiken, maar zal ik het onderscheid aanduiden door de termen 'theoretisch onderzoek' en 'beleidsonderzoek'. Voordat ik stil sta bij de verschillen tussen deze twee soorten onderzoek is het van belang om een duidelijk onderscheid te maken tussen het onderzoek dat ik 'beleidsonderzoek' noem en het onderzoek dat, ofschoon het de invloed van politiek beleid bestudeert, is ontworpen met als doel kennisvergroting binnen de discipline zelf. Dit levert weliswaar algemene kennis op over de manier waarop beleid wordt geformuleerd en uitgevoerd binnen een bepaalde politieke structuur en over de relatie tussen uitvoering van beleid en de feitelijke gevolgen ervan, maar dit noem ik geen beleidsonderzoek. De onderzoekresultaten van theoretisch onderzoek hebben nl. niet als doel het ontwikkelen en opstellen van handelingsrichtlijnen voor specifieke beleidsvragen, maar ze zijn afgestemd op politieke wetenschapsvragen.

Kenmerken van beleidsonderzoek

Als eerste en belangrijkste punt kan genoemd worden het feit dat beleidsonderzoek een brug slaat tussen de theoretische en academische wereld en de wereld van beleid en handelen: de praktijk. Het theoretische onderzoek blijft gewoonlijk binnen de grenzen van de academische discipline; het probleem vindt zijn oorsprong binnen de discipline zelf en wordt daarbinnen onderzocht en de resultaten ervan worden binnen de discipline gebruikt. Verspreiding en publicatie van onderzoekresultaten zijn te vinden in vaktijdschriften, boeken, kranten e.d. Elke invloed die zich van hieruit voordoet in de praktijk is een bijkomende zaak en is beslist niet het eerste doel dat deze onderzoekers zich stellen.

Beleidsonderzoek daarentegen vindt zijn onderzoekprobleem buiten de discipline, nl. in de praktijk; de onderzoekresultaten zijn bestemd voor de praktijk. De specifieke eigenschappen van beleidsonderzoek vinden hun oorsprong in het gebied van de theorie en van de praktijk en verder in de problemen die voortkomen uit het schipperen tussen die

twee werelden. De eigenschappen van de praktijk die relevant zijn voor beleidsonderzoek zijn onder meer de volgende:

1 Het tijdsaspect.

De praktijk speelt zich af in een bepaalde tijd. Beslissingen, waaraan onderzoeksresultaten een bijdrage kunnen leveren, worden begrensd door de tijd en door het voortgaan van de gebeurtenissen. Vaak moeten deze beslissingen op een bepaald moment genomen worden, gebaseerd op informatie die op dat moment voorhanden is. Er is altijd sprake van een grens, beslissingen worden mede bepaald door andere gebeurtenissen, niet alleen door de onderzoekresultaten.

De praktijk is zeker niet tijdloos, zoals de wereld van de theoretische kennis.

2. Taal en begrippen.

21 De verhandelingen en referentiekaders van beleidsonderzoek zijn afgestemd op de praktijk. De gestelde problemen zijn anders en in een andere taal gesteld dan die van welk theoretisch onderzoeksgebied dan ook. Verderop in het artikel wordt nader stil gestaan bij de gevolgen die dit met zich meebrengt.

3. Belangen, bronnenbeheersing en conflict.

Binnen de disciplines is er sprake van een ingebouwde competitie betreffende status en positie van de wetenschappers. Dit brengt bepaalde competitieve processen en evolutionaire mechanismen binnen de discipline te weeg. In de praktijk is er daarentegen sprake van verschillende belangengroeperingen en van groepen die de beschikking hebben over bepaald bronnenmateriaal. De beleidsonderzoeker zelf staat buiten dit systeem, maar het onderzoekprobleem komt er wel uit voort en de resultaten worden ook daarnaar teruggekoppeld. Voor sommige partijen wordt de informatie vergroot hetgeen vanzelfsprekend ten koste gaat van andere belanghebbende partijen.

Het is zinvol om dit bestaan van verschillende belangen te onderkennen en om in te zien dat de onderzoekresultaten een bijdrage leveren aan veranderingen in de machtsstructuur; m.a.w. de resultaten zijn niet neutraal voor

wat betreft de mogelijke invloed en uitwerking ervan in de praktijk.

4. Schaarse tegenover overvloedige informatie.

Het doel van een wetenschappelijke discipline is om een beperkte hoeveelheid informatie voort te brengen: door het gebruik van wetten en theorieën, gebaseerd op informatie uit het verleden, is het mogelijk om met weinig informatie voorspellingen te doen over specifieke situaties en dit levert een bijdrage aan de theorievorming in het algemeen.

In de praktijkwereld geldt dit principe van schaarse informatie niet. Het gaat erom hoe bruikbaar onderzoekresultaten zijn voor beleidsvoorstellen.

Principiële uitgangspunten voor beleidsonderzoek.

22

In het hierna volgende wil ik een opsomming geven van een aantal grondbeginselen voor beleidsonderzoek. Over het algemeen zijn deze regels afgeleid uit de praktijk en omvatten de volgende vier elementen: de tijdsbepaling, het taalgebruik en -begrippen, het bestaan van de verschillende belangengroeperingen, bronnenbeheersing en belangenconflicten en als laatste overvloedige versus schaarse informatie.

1. De eerste en waarschijnlijk meest belangrijke stelregel van beleidsonderzoek is het feit dat in onderzoek inzake sociaal beleid een beslissing op een bepaald moment genomen wordt, daarna gehandeld wordt en dat zo'n beslissing niet gebaseerd kan worden op informatie die achteraf beschikbaar is. Als algemene regel kunnen we het volgende stellen: voor beleidsonderzoek geldt dat gedeeltelijke informatie die beschikbaar is op het moment dat er gehandeld moeten worden, beter is dan volledige informatie achteraf.

2. Een tweede regel is dat de waarde van onderzoekresultaten meer ligt in het geven van juiste richtlijnen voor handelen dan in het afgeleid zijn van een goede theorie. Het algemene principe kan als volgt worden gesteld: voor beleidsonderzoek zijn criteria als spaarzaamheid en verfijning die in theoretisch onderzoek van toepassing zijn, niet van belang; de

juistheid van voorspellingen of van resultaten is van belang en overvloedigheid kan als waardevol worden bestempeld.

De toepassing van dit algemene principe in de sociale wetenschappen impliceert het gebruik van onderzoeksprocedures die goede resultaten opleveren en een grote waarschijnlijkheidsfactor in zich hebben. Dit in plaats van de meer theoretische technieken met uitmuntende resultaten bij juiste toepassing, maar die erg inaccuraat blijken te zijn wanneer niet aan alle voorwaarden kan worden voldaan.

3. Een derde grondregel voor beleidsonderzoek is het gebruik van veelvoudige bronnen voor gegevensverzameling en veelvoudige methodes van data-analyses. Hierdoor krijgen de resultaten een relatief onafhankelijk bereik op grond waarvan vergelijkingen kunnen worden toegepast.

23

4. Een vierde uitgangspunt is dat er bij beleidsanalyses sprake is van een variabelenverdeling in drie klassen i.p.v. de tweeverdeling die gebruikelijk is bij het theoretische onderzoek, nl. onafhankelijke en afhankelijke variabelen. Bij beleidsonderzoek is er sprake van:

1. beleidsresultaten. 2. beleidsvariabelen, dat zijn die variabelen die onderhevig zijn aan beleidscontrole en 3. situatie-variabelen, die een rol spelen in de causale structuur die tot bepaalde uitkomsten leidt en dus gecontroleerd moeten worden in de onderzoeksopzet en -analyses maar niet vallen onder de beleidscontrole. Het algemene principe luidt dan ook als volgt: Het is voor beleidsonderzoek noodzakelijk een onderscheid te maken tussen beleidsvariabelen die onderhevig zijn aan beleidsmanipulatie en de situatie-variabelen die hieraan niet onderhevig zijn. Dit brengt naast verschillen op statistisch gebied en op het gebied van de onderzoeksopzet, ook verschillen met zich mee in de soorten van problemen die in het onderzoek gesteld worden. Het effect van de situatie-variabelen op de beleidsresultaten is niet van belang, wel echter hun capaciteit om het effect van beleidsvariabelen te verstoren. Hoewel dit vanzelfsprekend lijkt, vergeten toch vele onderzoekers dit onderscheid te maken, met als gevolg dat hun cliënt ant-

woorden krijgt die hij niet kan gebruiken omdat ze het effect van situatie-variabelen inhouden en hem geen bruikbare handvatten voor handelen opleveren.

5. Een volgend principe is dat de gebruiker van het onderzoek zelf meestal geen sociale wetenschapper is, maar vaker thuis zal zijn op het terrein van de sociale beleidsuitvoering. Voor beleidsonderzoek geldt dat het uiteindelijke produkt niet een bijdrage levert aan bestaande theorievorming. Beleidsonderzoek leidt tot beleidswijzigingen, die gebaseerd zijn op onderzoekresultaten.

24

6. De zesde regel heeft betrekking op het uitgangspunt van het onderzoek. Bij theoretisch onderzoek ligt dit primair bij een probleem dat voortkomt uit voorafgaand onderzoek of uit een bestaande theorie. De oplossing van het probleem zal een verbreding van kennis binnen de discipline met zich mee brengen. Het onderzoekprobleem bij beleidsonderzoek daarentegen wordt vanuit de praktijk geformuleerd. Dit moet dan zorgvuldig worden vertaald vanuit de praktische wereld van het beleid of vanuit het begrippenkader van een cliënt, zonder dat er iets van de betekenis verloren gaat. Het beleidsonderzoek brengt dus in feite twee soorten omzettingen met zich mee nl. het omzetten van het probleem vanuit de realiteit en het beleid in een wetenschappelijke methode en het terugvertalen van de onderzoekresultaten naar de werkelijkheid en naar het beleid. Methodologieën voor beleidsonderzoek moeten met deze twee facetten rekening houden en adequate technieken ontwikkelen die een vloeiende omzetting van het ene niveau naar het andere niveau mogelijk maken.

7. Voor het ontwikkelen van beleidsonderzoeksmethodologieën is het van belang rekening te houden met het feit dat de tijdsfactor hier een ander karakter heeft dan bij het theoretisch onderzoek en dat de zelf-corrigerende procedures die binnen de theoretische methodes bruikbaar zijn, niet op het beleidsonderzoek toegepast kunnen worden. Het beleidsonderzoek vereist dan ook specifieke

zelfcorrigerende methodes. Bijvoorbeeld het instellen van meer dan één onderzoekgroep onder auspiciën van verschillende belangengroeperingen en het onafhankelijk beoordelen van onderzoekresultaten d.m.v. bij voorbeeld het gebruik van dialectische processen.

8. Het achtste uitgangspunt heeft betrekking op de rol van de waarden in het beleidsonderzoek. Binnen de theoretische wetenschap spelen waarden als intersubjectiviteit en objectiviteit een belangrijke rol. Daar het beleidsonderzoek zowel op het theoretische als op het praktische vlak betrekking heeft, heeft het ook te maken met de waarden die binnen deze verschillende gebieden een rol spelen. De regel luidt dan als volgt: Waarden die voortkomen uit wetenschappelijke methodes zijn bepalend voor de uitvoering van het beleidsonderzoek. Waarden vanuit de praxis zijn bepalend voor het formuleren van beleidsonderzoekproblemen. Bij de omzetting van onderzoekresultaten naar richtlijnen voor de praktijk spelen zowel theoretische als praktische waarden een rol.

Verdergaande principe-uitspraken zijn noodzakelijk om te bepalen welke waarden vanuit de praxis van belang zijn bij het formuleren van onderzoeksproblemen en bij het omzetten van de theoretische onderzoekresultaten in de praktijk.

9. De opeenvolging van fasen binnen beleidsonderzoek is verantwoordelijk voor het volgende uitgangspunt nl.: De waarden die een rol spelen bij het vertalen van de onderzoekresultaten in richtlijnen voor de praktijk worden bepaald door de voorwaarden van acceptatie van het beleidsonderzoekprobleem.

10. De tiende stelregel heeft eveneens betrekking op het omzetten van theoretische onderzoekresultaten in praktische richtlijnen en luidt als volgt: Wanneer de onderzoekresultaten worden terugvertaald naar de belanghebbende partij zonder een openlijke publicatie, dan zullen deze resultaten gewoonlijk niet aan anderen dan de belanghebbende partij bekend gemaakt worden, behalve wanneer zij ook voor hen van nut kunnen zijn. Dit

soort onderzoekresultaten heeft betrekking op een praktijk waarin tegengestelde belangen een rol spelen; voor een bepaalde groep kunnen ze ten voordele zijn, voor een andere groep juist ten nadele.

11. Het elfde punt betreft de rol van de onderzoeker. De personen die zich bezighouden met beleidsonderzoek staan onder invloed van waarden en belangen die uit de praktijk en uit de theoretische wereld voortkomen. In één persoon zijn als het ware twee partijen met verschillende belangen vertegenwoordigd. De tiende grondregel komt dan ook logischerwijze voort uit het feit dat bepaalde fasen van beleidsonderzoek op praktisch terrein liggen en andere fasen op theoretisch terrein. De stelregel luidt dan ook als volgt: Die fasen van het beleidsonderzoek die betrekking hebben op het praktische gebied (opstellen van onderzoekproblemen en van voorwaarden voor terugvertalen van de onderzoekresultaten, het opstellen van beleidsuitspraken), kunnen worden bepaald door de persoonlijke waarden en normen van de onderzoeker en door zijn persoonlijke visie. Die fasen die betrekking hebben op de theoretische onderdelen moeten worden bepaald door waarden vanuit de theoretische disciplines en niet door de persoonlijke waarden en inzichten van de onderzoeker.

26

De grondregels die hierboven zijn weergegeven geven enigszins een idee van een aantal punten dat een methodologie van beleidsonderzoek zou moeten omvatten. Het belangrijkste echter van deze regels is om aan te tonen dat er methodologische verschillen bestaan tussen beleidsonderzoek en theoretisch onderzoek en dat het zowel mogelijk als belangrijk is om een methodologische basis voor beleidsonderzoek te ontwikkelen.

Het opstellen van een plan voor beleidsonderzoek.

Beleid is in feite een gebeurtenis of een totaal van gebeurtenissen binnen een handelingsstelsel en door middel van evaluatie worden de gevolgen van deze gebeurtenissen onderzocht voor alle belanghebbende partijen. De noodzaak om de gevolgen van een bepaald

beleid voor alle belanghebbenden na te gaan, is niet alleen gelegen in het feit dat zij allen geïnteresseerd zijn in de beleidsgevolgen, maar in het feit dat zij invloed willen hebben op de bepaling daarvan. Ook al heeft een bepaalde partij niet een directe machtsinvloed of zit hij ver van het machtscentrum vandaan. Over het algemeen kan gesteld worden dat het noodzakelijk is om een verscheidenheid van belangen van de verschillende belangengroeperingen in het onderzoek te betrekken. Het onderzoeksplan van het beleidsonderzoek moet dan ook de volgende stappen omvatten:

1. Identificeren van de groepen die belang hebben bij de beleidsuitspraken en die enige macht of mogelijke macht hebben t.a.v. de beïnvloeding van beleid.
2. Bepalen van de verschillende belangen van deze groeperingen.
3. Bepalen welke informatie relevant is voor hun belangen.
4. Bepalen op welke wijze deze informatie het beste kan worden verkregen.
5. Bepalen hoe de resultaten zullen worden gerapporteerd.

Deze stappen in het onderzoeksplan lijken misschien heel eenvoudig en vanzelfsprekend. Toch worden ze maar zelden zo expliciet erkend en uitgevoerd.

Voorts is er een aantal technische en niet-technische punten, dat van speciaal belang is voor beleidsonderzoek. Hieronder zal ik bij een aantal van deze stilstaan, zonder daarmee de pretentie te hebben van volledigheid. Het zijn die punten die uit ervaring onder mijn aandacht zijn gekomen en die algemene relevantie blijken te hebben.

Specifieke methodologische punten.

Beleidsanalyses als hulpmiddel voor methodes betreffende beleidsonderzoek.

Hoewel de theorie in het beleidsonderzoek een tweede plaats inneemt, wil dat niet zeggen dat bepaalde theoretische aandacht niet bruikbaar zou zijn. Vooral theorieën die betrekking hebben op de praxis van het handelen, kunnen heel waardevol zijn bij het ontwerpen en bij de analyse-vorming van beleid en onderzoek,

wanneer de beleidsuitvoering door onderzoek wordt ondersteund.

Een zaak die niet zo duidelijk ligt als het hierboven omschrevene is het belang van de theorie-ontwikkeling over beleid, in de zin van begripsvorming over belangrijke verschillen tussen mogelijke soorten van beleid. Een dergelijk onderscheid kan een indicatie geven voor het soort van onderzoek dat kan worden uitgevoerd.

Zo zijn er nog verscheidene andere punten aan te voeren. Het is echter niet mijn bedoeling om hier een systematische ontwikkeling weer te geven van mogelijke relaties tussen verschillende soorten beleid en de mogelijke onderzoekontwerpen. Ik wil alleen aangeven dat dit kan worden opgesteld, en dat het zelfs nodig is wil men komen tot een goede ontwikkeling van een methodologie voor beleidsonderzoek.

28

De organisatie van beleidsonderzoek.

Het grootste deel van beleidsonderzoek in de sociale wetenschappen vindt plaats op de universiteiten, binnen één van de volgende mogelijkheden: òf in research-projecten, waar de medewerkers die als voornaamste taak het geven van onderwijs hebben, dit onderzoek uitvoeren, òf binnen onderzoeksorganisaties die verbonden zijn met de universiteit en waarvan de staf als voornaamste opdracht heeft het doen van onderzoek.

Verder wordt beleidsonderzoek ook nog uitgevoerd door zogenaamde onafhankelijke research-organisaties, waartoe o.a. de markt-onderzoek-afdelingen van bepaalde bedrijven behoren.

De vraag die nu bovenkomt is of de huidige organisatiestructuur van beleidsonderzoek geschikt is voor de vereiste methodologische eigenschappen zoals deze in het hieraan voorafgaande zijn beschreven.

Bij de universiteiten en ook wel bij de onderzoekcentra die verbonden zijn met de universiteiten, is er sprake van een afwezigheid van organisatorische verantwoordelijkheid voor research en afwezigheid van een efficiënte gezagsstructuur die deze verantwoordelijkheid zou moeten uitdragen en opleggen. Dit organisatorische manco bij universitei-

ten is niet te vinden bij de onafhankelijke onderzoeksorganisaties. Deze laatste hebben voorts bepaalde eigenschappen, o.a. het niet al van te voren gebonden zijn door een eventuele belangengroep vanuit de organisatie, waardoor zij geschikter zijn voor veel soorten van beleidsonderzoek, dan een researchafdeling binnen een bestaande beleidsafdeling. Als laatste wil ik nog een voordeel noemen van het beleidsonderzoek op universiteiten. De openbaarheid van onderzoekresultaten brengt met zich mee dat de zelfcorrigerende processen een garantie bieden voor de kwaliteit van het werk. Dit gaat zeker niet altijd op bij de onafhankelijke instituten, met name wanneer er sprake is van een gesloten communicatie.

Conclusie.

Het beleidsonderzoek is relatief nieuw te noemen.

29

De sociale wetenschappen, die zich tot nu toe voornamelijk met theoretische problemen hebben beziggehouden, zullen moeten leren om hun opgedane kennis en vaardigheden om te zetten in zaken die direct betrekking hebben op de praktijk. Door een toenemende vraag naar sociaal onderzoek in verband met beleidsuitvoering, zal de huidige situatie dan ook snel moeten en kunnen veranderen. Hiervoor is echter wel de ontwikkeling van een filosofische basis nodig en tevens een analyse van de organisatorische setting van waaruit het onderzoek kan worden opgezet en uitgevoerd. De theoretische uitgangspunten en werkmethodes van de sociale wetenschappen zullen hiertoe geschikt gemaakt moeten worden en afgestemd worden op de maatschappelijke, praktische problemen. Dit soort problemen, die de methodologische problemen van de beleidswetenschappen genoemd kunnen worden, zijn essentieel voor het ontwikkelen van beleidsonderzoek. Met het oog op de methodologische problemen die hierbij een rol spelen, heb ik dit artikel geschreven.

Beleid ten aanzien van onderzoek en onderzoek voor beleid*

door drs. L.A. Welters

*'De aanbieding van het rapport aan de Minister had ten doel de specifieke maatschappelijke problemen van doven en slechthorenden nader onder zijn aandacht te brengen'.***

Samenvatting

30 De geuite kritiek over de geringe toepasbaarheid van toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek komt in hoofdzaak hierop neer, dat onderzoekers en onderzoeksinstellingen niet bij machte blijken een adequate diagnose te stellen en voor zover zij deze al stellen niet over therapeutische middelen blijken te beschikken. In de sociale wetenschappen heeft men verzuimd parallel met de research een sociale technologie te ontwikkelen.

Aan de hand van de literatuur worden vier grondoorzaken van de geringe toepasbaarheid van toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek beschreven: de kloof tussen onderzoek en beleid wordt structureel in stand gehouden, het onderzoek voor het beleid is curatief in plaats van preventief, de verkeerde objecten worden bestudeerd en er wordt onderzocht met de verkeerde instrumenten. Aan deze oorzaken zijn zowel het beleid als het onderzoek schuldig: zij houden ze beide in stand. Het wetenschapsbeleid ten aanzien van het toegepaste sociaal-wetenschappelijke onderzoek heeft vooral aan-

* Overgenomen uit: *Beleid & Maatschappij*, 5e jrg., nr. 1, januari 1978, blz. 8-18.

** Een voor de Nederlandse situatie min of meer representatief voorbeeld van de wijze waarop een onderzoeksrapport 'belcidsaandacht' wordt meegegeven binnen de overheidsbureaucratie. Het voorbeeld is ontleend aan de jaarlijkse overzichten binnen departementen, waarin wordt aangegeven wat er gedaan is met de uitkomsten van afgesloten onderzoeken.

dacht voor het feilen van de onderzoekskant en te weinig voor die van de beleidskant. Zij bewandelt daarbij een weg, die eerder is uitgeprobeerd bij veldgerichte onderzoeksinstellingen, een doodlopende weg. De aanpak versterkt eerder de oorzaken van de geringe toepasbaarheid voor het beleid van toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek dan dat zij deze oorzaken wegneemt. Het voorgestane tot segmentering leidende wetenschapsbeleid is meer gericht op de coördinatie (beheersing) van het onderzoek dan op het onderzoek ten behoeve van de beleidscoördinatie. Het onderzoek wordt dan dienstbaar aan de toenemende gecompliceerdheid waarmee overheidsbeslissingen tot stand kunnen komen. Maatschappelijke groepen die zich roeren in alle fasen van de beleidscyclus van de overheid voorzien zich van 'countervailing power' middels belangengebonden onderzoek, de overheidsbureaucratie houdt 'onafhankelijke deskundigen' achter de hand. Het is de vraag of de uitkomsten van het beleidsproces er anders zouden uitzien zonder dit schimmenspel.

De geringe toepasbaarheid van toegepast onderzoek

Onder beleidsrelevantie van onderzoek heb ik elders verstaan: de bruikbaarheid van onderzoek voor enige fase in de beleidscyclus. Ik beperk mij hier tot het toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek en tot het overheidsbeleid. Bruikbaarheid wil zeggen toepasbaarheid en nog niet toepassing. Voor het beleid toepasbare onderzoeksuitkomsten worden soms niet toegepast, omdat bijvoorbeeld de politieke wil ontbreekt of omdat voldoende publieke middelen ontbreken.

Breunese, die in navolging van Brasz en anderen de eis van toepasbaarheid stelt aan beleidsrelevant onderzoek formuleert een aantal criteria. Deze criteria zijn voor een deel toepassingscriteria (politieke haalbaarheid, betaalbaarheid, machtspositie van de opdrachtgever) voor een ander deel fatsoensregels (herkenbaarheid, begrijpelijkheid, horen van betrokkenen, geloofwaardigheid) en voor een klein deel toepasbaarheidscriteria (definiëring van de echte probleemsituatie en aanbieden van een actieplan).

De allerwege geuite kritiek over de geringe beleidsrelevantie van veel toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek komt in hoofdzaak hierop neer, dat onderzoekers en onderzoeksinstellingen niet bij machte blijken een adequate diagnose te stellen en voor zover zij deze stellen niet over therapeutische middelen blijken te beschikken. Er ontbreekt een sociale technologie. In de sociale wetenschappen heeft de 'development' zich niet gelijktijdig ontwikkeld met de research, zodat de research, de diagnose, ook niet wordt bijgesteld aan de hand van de ervaringen met de therapie. De oorzaken van deze situatie zijn ongetwijfeld complex. Ik belicht er enkele van, die ik ontleen aan spanningsrelaties tussen overheid en toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van het overheidsbeleid. Dit lijkt me te meer van belang, daar de overheid de indruk wekt het geschetste probleem de baas te kunnen door enige reorganisaties door te voeren in met name het probleemgerichte of toegepaste onderzoek.

Ik noem de volgende oorzaken: grote sociale afstand tussen beleidvoerders en onderzoekers, het ontbreken van preventief beleidsonderzoek, het onderzoeken van het verkeerde object en het onderzoeken met de verkeerde instrumenten

(a) Sociale afstand — Niemand zou zich verbazen, als een arts die een patiënt op een kilometer afstand met een verrekijker onderzoekt, tot een verkeerde diagnose zou komen en de verkeerde pillen zou voorschrijven. Na verloop van tijd zou de patiënt echt ziek worden en de arts afschrijven. Dit nu is hetgeen zich enigszins afspeelt in de relatie tussen beleid en toegepast onderzoek.

Volgens Lazarsfeld is de bruikbaarheid van onderzoeksresultaten voor het beleid in het algemeen gering, indien de beleidsverantwoordelijken niet zelf direct betrokken zijn bij de onderzoeksopdrachtverlening. Lazarsfeld verwijst vooral naar de Amerikaanse situatie, waarin 'foundations' veelal optreden als subsidiënt van onderzoek, dat beoogt relevantie te hebben voor departementen of overheidsdiensten. Een van deze foundations heeft expliciet tot doel de bruikbaarheid van sociaal-wetenschappelijk onderzoek voor het (over-

heids)beleid te bevorderen en komt letterlijk niet verder dan het subsidiëren van onderzoek. Het betoog van Lazarsfeld is in essentie ook van toepassing voor de Nederlandse situatie. In Nederland is het weinig gebruikelijk dat een beleidsafdeling op een departement direct betrokken is bij de onderzoeksopdrachtverlening. Opdrachtverlening geschiedt meestal door een beleidsadviesafdeling (stafafdeling), die zelf zowel cultureel als structureel nogal afstandelijk is gepositioneerd t.o.v. het beleid en de beleidsbepalers.

Den Hoed, een van de weinigen die een systematisch onderzoek instelde naar de betrekkingen tussen onderzoek-beleidsadviesafdeling en beleidsafdeling op een departement (Sociale Zaken) concludeerde o.a. het volgende.

De sociale afstand van de beleidsadviesafdeling t.o.v. de beleidsafdelingen draagt weliswaar bij tot onafhankelijk onderzoek, maar belemmert de bijdrage van dat onderzoek aan de beleidsvorming. Het bestaande onderzoeksbeleid is een informatieverzamelingsbeleid; een informatieverwerkingsbeleid, dat wil zeggen een beleidsadviseringsbeleid, ontbreekt. Vertaling van de beleidsproblematiek naar de onderzoeksproblematiek vindt niet plaats; hoe kan je het tegenovergestelde dan verwachten. Er is vooral allerlei onderzoek over zaken die het beleid wel op enigerlei wijze raken. Het beleid zelf hoort daar niet zo bij.

Ook in het Duitse onderzoek van Friedrich wordt geconcludeerd, dat de afstand tussen beleidsadviseur en beleidsbepaler en tussen onderzoeker en beleidsadviseur te groot is om tot beleidsrelevant onderzoek te komen. Buikhuisen komt wat het ministerie van Justitie in Nederland betreft tot een gelijksoortige conclusie, zo mag worden afgeleid uit het aantal eisen die zijns inziens ingewilligd moeten worden met het oog op een departementale onderzoeksafdeling.

Bij het navorsen van de rangen en posities van ambtenaren in beleidsadvies- c.q. stafafdelingen van departementen (met begrotingsartikelen voor onderzoek) is mij gebleken, dat de veronderstelde sociale afstand tussen beleidsadvisering en beleid ook nog op andere wijzen tot uitdrukking wordt gebracht. De rangen van ambtenaren in beleidsadviesafdelingen

(uitgezonderd die van 'raadsadviseurs') zijn beduidend lager dan die van beleidsfunctionarissen. Bovendien worden de staf-ambtenaren vooral gerecruteerd uit pas afgestudeerde academici en beleidsfunctionarissen uit personen met een inmiddels gevorderde ambtelijke loopbaan. In een enkel geval werd de rang van een staf-man opgetrokken waarbij niet gerefereerd werd aan beleidsfunctionarissen, maar aan de rang van directeuren van onderzoeksinstituten waarmee de stafafdeling regelmatig zaken deed.

Een geringe sociale afstand tussen beleidsfunctionarissen ('beleid') en onderzoekers ('onderzoek') is lange tijd systematisch in de wetenschappelijke literatuur veroordeeld. Deze literatuur is veelal geschreven door 'wetenschappers'. Lamson noemt o.a. de beperking van communicatievrijheid van wetenschapsmensen die zou voortvloeien uit een al te nauw contact tussen wetenschap en beleid. Met hem noemt Merton de remmende werking van bureaucratische structuren op de produktdoelen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Vervolgens zou er een verschil zijn in de opvatting over 'waarheid'. Voor de bureaucratie zou waar zijn datgene, waarmee je geen last krijgt. Zo zou een sociaal programma, dat adhesie ondervindt in de samenleving, altijd positief moeten worden geëvalueerd, ongeacht of zo'n programma werkelijk leidt tot realisering van politiek gelegitimeerde beleidsdoelen. Voor politici zou vervolgens gelden, dat zij uitsluitend geïnteresseerd zijn in die onderzoeksuitkomsten, die hun machtspositie consolideren of versterken ('winning votes'). Marcson meent zelfs dat de afstand tussen beleid en wetenschap zo groot mogelijk dient te zijn, daar de ware professionele onderzoeker de waarden van zijn professie altijd moet laten prevaleren boven 'allerlei gedoe van beleidsfunctionarissen'.

Gelukkig zijn er ook nog practici onder wetenschapsmensen, zoals Glaser en Taylor. Zij vergeleken de loop van onderzoeken waarbij regelmatig contact had plaatsgevonden tussen onderzoekers en betreffende beleidsfunctionarissen en waarbij dat niet het geval was. In het eerste geval werkten de uitkomsten van de onderzoeken door in de beleidsbepaling, onge-

acht of genoemde contacten 'onplezierig' waren, terwijl in het tweede geval onderzoeksuitkomsten door het beleid niet werden waargenomen of werden genegeerd.

De afstand tussen onderzoekers en beleidsfunctionarissen wordt door allerlei oorzaken nog in stand gehouden. Uitwisseling van posities komt nauwelijks voor. Een 'NIAS' voor beleidsfunctionarissen bestaat niet. Bijdragen aan de wetenschap van de hand van beleidsfunctionarissen, geschreven in de schaarse vrije tijd en bij nacht en ontij, worden door wetenschappers met argusogen tegemoet getreden. Zogenaamde democratische selectieprocedures op universiteiten houdt kennis van het beleid buiten de poort en haalt ideologische gelijkgezindheid binnen. Geëist wordt dat het beleid overal vóór is, en het is 'in' dat de wetenschap overal tegen is.

35

(b) *Voorkomen is beter dan genezen* – Het beleid doet regelmatig een beroep op toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek als het met een acuut probleem zit. Een slagvaardig onderzoek naar zo een probleem is nogal eens oppervlakkig en weinig verantwoord, terwijl een gedegen studie meestal het beleid bereikt, wanneer beslissingen al lang genomen zijn. Ook in Nederland zijn genoeg voorbeelden van dergelijk onderzoek te vinden op uiteenlopende terreinen zoals experimenten met lokale omroep, verkenningen naar nieuwe beroepsmogelijkheden voor beeldende kunstenaars, kosten-batenanalyses met betrekking tot overheidsuitgaven etc.

Dror meldt o.a. pogingen in Nederland om bovenvermeld dilemma te ontwijken: het bij een planbureau opslaan van een areaal aan reacties op potentiële ad hoc vraagstukken bij overheden. Hij stelde echter vast, dat ad hoc beleid niet te voorspellen bleek.

Het snel en daarom vaak inadequaat moeten reageren van toegepast onderzoek op acute beleidsproblemen wordt vooral veroorzaakt doordat noch verantwoordelijke beleidsfunctionarissen bij de overheid noch onderzoeksinstellingen tot dusver de bereidheid hebben getoond onderzoeksprogramma's te ontwikkelen, die parallel lopen aan beleidscycli. 'Het beleid' geeft de voorkeur aan ad hoc opdrach-

ten die 'de autonomie' van beleidscycli niet vermogen te verstoren, en onderzoeksinstellingen geven de voorkeur aan ad hoc opdrachten met het oog op hun voortbestaan. Het ontbreken van vormen van continue onderzoek werd door de O.E.C.D. tien jaar geleden al als één van de oorzaken van veel beleidsirrelevant onderzoek genoemd.

Op initiatief van de Social Science Research Council zijn in Engeland inmiddels enige maatregelen getroffen tot 'preventief onderzoek'. Er is een Data Bank gesticht, alsmede een Research Register. Een research register bestaat ook in Nederland, zij het dat het dossier van elk onderzoek wordt 'afgelegd' zodra het rapport uit is. Wat er met de onderzoeksresultaten gebeurt blijft onbeschreven. Met name Krausz wijst op de noodzaak van continuïteit van onderzoek als 'preventief onderzoek' en daarmee als basisvoorwaarde voor beleidsrelevant onderzoek. Beleidsbeslissingen van de overheid volgen op maatschappelijke veranderingen of innoveren deze. Deze beleidsbeslissingen zijn meestal noch in hun uitkomsten noch in hun effecten beperkt tot één beleidssegment. Zowel sectoraal als éénmalig onderzoek is weinig geschikt om beleidscycli van de overheid te begeleiden en deze overheid tijdig te waarschuwen voor problemen die in aantocht zijn. Afgezien van onderzoek van planbureaus is ruim 90% van het opdrachtonderzoek van departementen in Nederland smal qua scope (sectoraal) en qua perspectief (eenmalig). Dit wil overigens niet zeggen, dat de meeste onderzoeksrapporten dun zijn en snel worden uitgebracht.

36

(c) Het verkeerde object – Veel toegepast onderzoek is te weinig kritisch over de probleemdefinitie die de opdrachtgever meegeeft. Als je naar de top tien van het in Nederland toegepast onderzoek kijkt, ontkom je niet aan de indruk dat onderzoek evenzeer onderhevig is aan modegrillen als de kleding van onderzoekers. Zo is het nu weer erg 'in' om de positie van allerlei 'achtergestelde' groepen omstandig te beschrijven. Ervaringen met de evaluatie van het Poverty Program in de Verenigde Staten leerden op dramatische wijze, dat het beleid geen kant uit

kan met nog eens te horen hoe laag de inkomens zijn van lage inkomensgroepen, maar dat het beleid juist graag zou willen weten of en in welke mate en onder welke voorwaarden hogere inkomens bereid zijn een deel van hun welvaart af te staan. Er zijn veel meer van dit soort voorbeelden te geven. Zo worden nogal wat uitspraken gedaan over het functioneren van culturele en sociaal-culturele voorzieningen op grond van onderzoek naar de gebruikers van deze voorzieningen in plaats van onderzoek naar de niet-gebruikers.

Het in Nederland zeer geliefde 'behoefteonderzoek' bevat zelden de vraag: quid pro quo. Zolang je als beleidsman geen prioriteiten moet stellen 'is alles tegelijk nodig'.

Herformulering van een meegekregen probleemdefinitie wordt door de opdrachtgever niet altijd op prijs gesteld. Naast emotionele argumenten ('de onderzoeker maakt het probleem moeilijker in plaats van het probleem dichter bij een oplossing te brengen') zijn er bij de (beleids)opdrachtgever soms structurele oorzaken te vinden, die de onderzoeker verleidt tot acceptatie van een probleemdefinitie, die bij voorbaat voor het beleid onbruikbare resultaten oplevert.

Niet zelden vervult opdrachtverlening tot onderzoek de functie van het uitstellen van beleidsbeslissingen of juist van het legitimeren van genomen beleidsbeslissingen. Het onderzoek is in beide gevallen in de ogen van de opdrachtgever dan zeker beleidsrelevant, zij het dat de onderzoeksresultaten bij voorbaat geen enkele invloed kunnen uitoefenen op de beleidsvoorbereiding of de beleidsbepaling.

Orlans vermeldt dat velen in Amerika vreesden dat met de komst van de Nixon-regering in januari 1969 de federale uitgaven voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek drastisch zouden verminderen. Niets was minder waar, zij het dat de uitgaven vooral omgeleid werden in de richting van toegepast onderzoek en 'onafhankelijke' commerciële of half commerciële bureaus. De keerzijde was, dat met instemming van 'liberale' democraten en 'conservatieve' republikeinen belangrijke sociale hervormingsprogramma's de ijskast ingingen in 'afwachting van objectieve onderzoeksbevindingen'.

Het gebruik van toegepast onderzoek om reeds

genomen beleidsbeslissingen te legitimeren vindt ook in Nederland regelmatig plaats, wanneer schaarse middelen gealloceerd moeten worden. Nauta geeft een recent voorbeeld. De (beleids)opdrachtgever is nog op een andere manier oorzaak van het feit, dat het verkeerde object wordt onderzocht. Alemann, Crawford en Perry stellen dat produktdoelen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek door de (overheids)opdrachtgever niet zelden ondergeschikt worden gemaakt aan de systeemdoelen van de opdrachtgever.

Een dergelijk systeemdoel is bij voorbeeld invloedverruiming van de opdrachtgever. Een beleidsadviesafdeling van een departement die veel onderzoek uitzet besteedt niet alleen zijn middelen, maar kan haar uitgaven ook een opwaartse druk meegeven. Perry vindt het dan ook niet zo merkwaardig dat tot dusverre nog nooit evaluatieonderzoek door buitenstaanders heeft kunnen plaatsvinden naar onderzoekssettings binnen departementen, ofschoon deze steeds meer sociale wetenschappers usurperen. Waar dat onderzoek wel heeft kunnen plaatsvinden (Den Hoed), blijken systeemdoelen van de bureaucratie erg bepalend voor het soort onderzoek, waartoe wordt besloten. Zelden wordt een onderzoeksopdracht verstrekt, die het strategisch bestuur van het departement raakt. De scope van de meeste onderzoeksopdrachten – en dit geldt ook voor andere departementen – is beperkt tot een quasi geïsoleerd probleem of beleids-terrein. Onderzoeksopdrachten gericht op beleidseffectuerende instanties (buitendiensten van departementen, rijksdiensten e.d.) worden zelden verleend.

Beleidsondersteunend onderzoek ten behoeve van het parlement wordt zoveel mogelijk vermeden. De meerderheid van de door Friedrich onderzochte topambtenaren over hun opvatting inzake beleid en onderzoek wees onderzoek ten behoeve van het parlement af. Onderzoek, zo meenden deze ambtenaren, diende juist ter beschikking te staan van de objectieve overheidsbureaucratie en de bureaucratie zou bij problemen met het parlement altijd over de mogelijkheid moeten kunnen beschikken 'onafhankelijke deskundigen' te raadplegen. Er was ook geen behoef-

te aan een 'superministerie'. Deze zou maar leiden tot concurrentiestrijd tussen deskundigen, dubbelwerk en onnodige verzwaring van de wetgevende arbeid. Aan contra-expertise door het parlement zou geen behoefte bestaan omdat (het technocratische model van) de bureaucratie er juist op gericht is de kans op politieke (blijkbaar irrationele en onbehoorlijke) doeleinden te minimaliseren.

Niet alleen bij de bepaling van de inhoud van het onderzoek, maar ook bij de bepaling van hetgeen aan onderzoeksresultaat wordt doorgezonden naar de beleidstop speelt systeemhandhaving in de bureaucratie een belangrijke rol. Eaton stelde vast dat onderzoeksrapporten, die successen meldden voor het beleid, snel naar de beleidstop werden doorgezonden, terwijl onderzoeksrapporten die minder rooskleurige geluiden lieten horen werden geblokkeerd en teruggezonden naar de betreffende onderzoeksinstellingen met allerlei 'methodologische commentaren'.

39

Den Hoed constateert tenslotte, dat het belangrijkste contact dat de beleidsadviesafdeling nog heeft met de betrokken beleidsafdeling over een onderzoeksrapport, nadat dit is doorgezonden 'naar boven', betrekking heeft op vervolgonderzoek: het leven gaat door.

(d) De verkeerde instrumenten — De meeste studies over onderzoek en beleid worden geschreven door wetenschapsmensen, die 'het beleid' niet van binnen kennen. Zij zijn niet vertrouwd met de besluitvormingscyclus in de overheidsbureaucratie, met de op departementen zorgvuldig bewaakte beleidsterritoria en allerlei procedures, die van ambtenaren soms meer tijd vergen dan de beleidsinhoud. Beleidsaanbevelingen, voor zover geschreven door onderzoekers, zijn dan ook meestal verkeerd getimed, verkeerd geadresseerd, verkeerd verwoord, niet of verkeerd gerelateerd aan beleidsdoelen etc.

Het beleidsadviesinstrumentarium van onderzoekers schiet schromelijk tekort. Een arts die een maagbloeding constateert bij een patiënt stuurt deze ook niet naar een abattoir met een verwijsbriefje in het Arabisch. Ook de methoden van onderzoek schieten

tekort. Den Hoed meldt dat bij Sociale Zaken surveys prevaleren, die weliswaar probleemsignalerend werken, maar geen enkel houvast bieden over de manier waarop je de gesignaleerde problemen zoudt kunnen benaderen. Het evaluatieonderzoek maakt een crisis door, omdat geëigende onderzoekstechnieken nauwelijks zijn ontwikkeld; hetzelfde geldt trouwens voor het beleidsinstrumentatie onderzoek.

Het overheidsbeleid is in zeker opzicht irrationeel en daarom moeilijk grijpbaar. Wetenschappers die worstelen om dat beleid begripbaar te maken zouden daarom soms hún onderzoekstechniek willen laten prevaleren boven hetgeen zij met deze techniek zouden willen waarnemen. Zo wordt wel de beschuldigende vinger opgeheven naar de overheid, die beleidsexperimenten opzet zonder te voldoen aan de wetenschappelijke vereisten van experimenten. Zou het niet verstandiger zijn zich af te vragen of die overheid voldoet aan beleidsvereisten van experimenten?

40

Het overheidsbeleid t.a.v. toegepast onderzoek
Een reeks plannen, aanwijzingen en maatregelen van de overheid teistert de onderzoekswereld, die met lede ogen de 'opmars van de administratie' ondergaat. Allerlei sectorraden liggen in het verschiep, al dan niet voorlopige plancolleges en onderzoeksraden schieten als paddestoelen uit de grond. Blijkbaar redeneert de overheid, dat er maatregelen nodig zijn om de niet onaanzienlijke middelen die zij besteedt aan toegepast onderzoek iets bruikbaars te laten opleveren. De maatregelen lijken geïnspireerd door een beheersingsmodel. Nu is het op zich een normaal verschijnsel, dat de overheid organisatie en efficiency onderzoeken laat instellen en beheersingsmodellen gaat construeren in die sectoren en instellingen, die gedurende de enige tijd een forse groei in de uitgaven te zien gaven. Veelal volgt de poging tot beheersing, nadat de uitgaven gedaan zijn. De omvang van het toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek is met publieke steun, zowel in binnen- als buitenland, de afgelopen tien, vijftien jaar in tal en last toegenomen. Hoe men ook oordeelt over de aard van de door de overheid voorgestane beheersing, vast-

staat dat de omvang van het onderzoek ook in Nederland een kritische grens heeft bereikt, waarbij 'research administration' onvermijdelijk lijkt. Sklair wijst er op, dat zodra deze kritische grens is bereikt, hetzij binnen één onderzoeksorganisatie hetzij binnen het onderzoek als geheel, 'research administrators' de arena betreden, die belang hebben bij 'administration' en het verschaffen van werk aan zichzelf én aan onderzoekers. Dit laatste kan overigens zijn voordelen hebben voor het veiligstellen van werkgelegenheid voor een groeiend leger sociaal-wetenschappelijk afgestudeerden.

41

De overheid nu meent, dat een betere organisatie van het onderzoek meer waarborgen zal bieden voor de bruikbaarheid van dat onderzoek voor 'overheid en samenleving'. Onder deze 'betere' organisatie wordt een linking-pin constructie verstaan: het samenbrengen van overheid, onderzoekers en 'gebruikers' van onderzoek, de drie veronderstelde belangen. De organisatievorm van deze 'samenkomst' is de sectorraad of onderzoeksberaad, die tot taak krijgt onderzoek te programmeren. Het bijeenbrengen van de drie genoemde belangen zou de sociale afstand tussen onderzoek en beleid verkleinen en de onderzoeksprogrammering zou dan waarborgen bieden voor de continuïteit van het onderzoek en daarmee voor de preventieve werking van onderzoek met het oog op het beleid. Deze twee veronderstellingen zullen nader moeten worden getoetst. Een eerste verkenning van de houdbaarheid van deze veronderstellingen bied ik in de volgende paragraaf.

De vraag rijst vervolgens of het beheersingsmodel dat het wetenschapsbeleid voor ogen staat ook oplossingen biedt voor de twee andere genoemde oorzaken van de beleidsirrelevantie van veel toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek: het onderzoeken van het verkeerde onderzoeksobject en het onderzoeken met de verkeerde instrumenten. Op blz. 46 ga ik op deze vraag in.

Het tripartite overleg en de relatie onderzoek-beleid

Het tripartite overleg van beleid, onderzoekers en 'gebruikers' is geen nieuw verschijnsel in

Nederland. Een groot aantal zogenaamde veldinstituten, waarvan de meeste een jaar of tien à vijftien geleden in het leven zijn geroepen, werkte institutioneel op titel van tripartite overleg. Deze instellingen paalden elk een bepaald beleidsterrein of probleemveld af, die — soms met een interdisciplinaire aanpak — intensief werden bestudeerd. Overheid, wetenschap en georganiseerd particulier initiatief hadden hun vertegenwoordigers in het bestuur van de instelling, in het beraad van de onderzoeksprogrammering van de instelling en kwamen elkaar ook weer tegen in begeleidingscommissies, die de verschillende onderzoeksprojecten begeleiden. Het georganiseerde particulier initiatief was in dubbele zin gebruiker. Voor hun voortbestaan waren de organisaties direct of indirect in grote mate afhankelijk van de overheid. Onderzoek dat het overheidsbeleid moest adviseren kon uitmonden in beleidsmaatregelen van de overheid, waarmee dat particulier initiatief weer werd geconfronteerd. Anderzijds diende het onderzoek om de eisen van het particulier initiatief kracht bij te zetten in onderhandelingen met de overheid. De ervaringen die via deze instellingen zijn opgedaan kunnen instructief zijn voor de beoordeling van de veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het huidige wetenschapsbeleid ten aanzien van de 'beheersing' van het toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek.

De sociale afstand — Ook in de onderzoekswereld maakt men zich thans op om 'gebruikersgericht' onderzoek te organiseren. In navolging van de 'PIRG's' (Public Interest Research Groups) in de Verenigde Staten geïnitieerd door Ralph Nader en thans opererend in ongeveer vijftien Staten, wordt in Nederland gepleit voor IMGO's (Instituten voor Maatschappelijk Gericht Onderzoek). De beperkte evaluatie die tot dusver is gehouden van de PIRG's wijst uit, dat zij noch een bijdrage leveren aan de wetenschap ('kennisvermeerdering') noch de kloof tussen onderzoek en beleid maar enigszins helpen te overbruggen, en dat nog zeer eufemistisch gesproken. De feitelijke 'gebruikers' van onderzoek blijken georganiseerde belangengroepen, die

onafhankelijk' onderzoek nodig hebben om hun machtspositie of onderhandelingspositie te consolideren of te versterken. In Nederland is inmiddels het eerste bezoekerscentrum voor onderzoek gesticht en in gebruik genomen.

Het tripartite overleg zoals dat is uitgeprobeerd in veldgerichte onderzoeksinstellingen is geen onverdeeld succes geworden. Zolang partijen het harmoniemodel voorstaan is er betrekkelijk weinig aan de hand. Het onderzoeksprogramma komt in hoofdzaak tot stand door initiatieven van de onderzoekers met ruggespraak met de subsidiërende overheid, nadat alle drie partijen eerst hun Sinterklaaswensenlijst hebben ingeleverd. De beleidssector van de overheid, op wiens territorium het instituut zich beweegt, laat nauwelijks iets van zich horen: dat er onderzoek plaatsvindt is op zich voldoende. De beleidsadviesafdeling is doorgaans de partner van de instelling. De sociale afstand met het beleid blijft behoorlijk groot, met dit verschil dat de onderzoekers goed op de hoogte zijn van de ambtelijke besluitvormingscycli en procedures (met name die welke betrekking hebben op subsidieverstrekking) en dat per onderzoeksproject regelmatig overleg kan plaatsvinden met betreffende beleidsfunctionarissen via de begeleidingscommissies. Het onderzoek dient een niet-bedreigend karakter te hebben, beleidsadviezen worden doorgaans niet op prijs gesteld, daar dit een taak wordt geacht voor de beleidsadviesafdeling van het betreffende departement. Voor zover beleidsadviezen door de instelling worden uitgebracht wordt de kool en de geit gespaard. In de meeste gevallen vertonen de schaarse adviezen twee elementen: er dient nader onderzoek te worden ingesteld en er worden beleidsmaatregelen in overweging gegeven die altijd andere departementen of beleidsafdelingen regarderden dan de beleidsafdeling die betrokken is bij de instelling. Het harmoniemodel werkte redelijk in de jaren zestig. Dit model is omgeruild voor een conflictmodel in de jaren zeventig, bijna altijd omdat de belangen van de overheid en het georganiseerde particulier initiatief sterk uit elkaar gingen lopen en daarmee ook de onderzoeksbelangen. De eerste fase is dan meestal

dat het onderzoeksprogramma wordt opgedeeld in drie stukken, zodat elk belang nog enigszins aan zijn trekken kan komen: er ontstaat belangengebonden onderzoek, dat de afstand tussen de drie partijen langzaam maar zeker verwijdert. Het veld wil zijn onderzoek richten op het territoire van de overheid ('beleidsanalyses', 'machtsonderzoek' e.d.) of op lokale, niet generaliseerbare situaties (steeds verdere verbijzondering van de 'gebruikers').

De overheid wil eigenlijk een 'doorlichtingsonderzoek' naar het functioneren van het door de overheid gesubsidieerde veld. Begeleidingscommissies van onderzoek gaan functioneren als verlengstuk van de onderhandelingstafel, waarbij de argeloze onderzoeker wordt vermorzeld. De onderzoekers trachten op hun beurt het 'belang' onderzoek in het bestuur van de instelling veilig te stellen, welk bestuur overigens niet meer opereert voor de instelling, maar als drie fracties die elk namens hun achterban spreken. De directeur raakt beklemd tussen de fracties en blaast de aftocht.

44

Het einde van de instelling (in de tot dusver voorkomende vorm) komt in het zicht. De overheid gaat zijn onderzoeksopdrachten verlenen aan onderzoeksinstellingen die èn zo'n groot mogelijke sociale afstand hebben van het beleid èn zo'n groot mogelijk sociale afstand hebben van het beleid èn van het georganiseerde particuliere initiatief.

Op basis van bovenvermelde ervaringen lijkt het uiterst onwaarschijnlijk, dat via sectorraden die relatie tussen onderzoek en beleid tot stand wordt gebracht, die de toepasbaarheid van toegepast onderzoek voor het overheidsbeleid vergroot.

Preventief onderzoek — Gesteld is, dat continue onderzoek parallel lopend aan belangrijke beleidscycli binnen de overheid en onderzoek dat voor het beleid prognosticerend kan werken, belangrijke voorwaarden zijn om de bruikbaarheid van toegepast onderzoek voor het overheidsbeleid te vergroten. Om twee redenen is niet te verwachten, dat de door het wetenschapsbeleid voorgestane reorganisatie van het onderzoek middels sectorraden e.d.

genoemde voorwaarden meer realiseerbaar zullen maken.

Eerder vermelde ervaringen in de veldgerichte onderzoeksinstituten leren, dat a) het bijna onmogelijk is tot inhoudelijk samenhangende programmering van onderzoek te komen middels een samenspraak van verschillende belangengroepen; b) dat het bij voorbaat de vraag is of 'de gebruikers van onderzoek' — gelet op hun afhankelijkheid van de overheid — er iets voor zullen voelen om onderzoeksprogramma's te ontwikkelen die parallel lopen aan beleidscycli van de overheid en c) dat juist de organisatie van de onderzoeksprogrammering naar belangen het ad hoc onderzoek (wel eens 'au'-onderzoek genoemd) zal doen prevaleren boven prognosticerend onderzoek, dat de directe nood en de directe belangen overstijgt.

45

Er is een tweede reden. Sectorraden zijn, evenals de veldgerichte onderzoeksinstellingen in hoge mate opgedeeld naar de beleidsverkaveling zoals die in de overheidsbureaucratie bestaat (departementen en beleidssectoren binnen departementen). De bestaande beleidsverkaveling in de overheidsbureaucratie berust niet op rationele maar op politieke, emotionele en traditionele gronden. Een sectorraad beweegt zich dus op een uiterst beperkt maatschappelijk veld cq. beleidsgebied, evenals veldgerichte onderzoeksinstellingen. De beleidscycli in de verschillende beleidssectoren lopen niet parallel, kruisen elkaar nauwelijks in de beleidsvoorbereiding en de relaties tussen de beleidscycli ontgaat de sectoraal georganiseerde sectorraad evenals dat het geval was bij de veldgerichte onderzoeksinstellingen. Verwacht moet dan ook worden dat de door sectorraden te ontwikkelen onderzoeksprogramma's bij voorbaat een uiterst beperkte beleidsrelevantie zullen hebben. Deze situatie noopt tot soberheid, tenzij men in de valkuil wil stappen die bestaat uit het adresseren van beleidsadviezen aan een ander beleidssegment (die daaraan formeel geen boodschap heeft). Het segmenteren van onderzoek in navolging van de segmentering van het overheidsbeleid zelf lijkt eerder een beheersingsmodel dat is ingegeven door het bestaande stelsel van financieringskanalen dan één die is ingegeven

om het sociaal-wetenschappelijk onderzoek voor het overheidsbeleid een meer diagnostische en therapeutische waarde te geven.

Het verkeerde onderzoeksobject en de verkeerde onderzoeksinstrumenten

Uit het comparatief onderzoek dat onlangs in Engeland, Frankrijk, Duitsland en Denemarken is gehouden naar de rol van onderzoeksorganisaties met het oog op hun betekenis voor wetenschap en beleid, is af te leiden dat de wijze waarop het onderzoek en de onderzoeksvraag wordt georganiseerd maar een beperkte betekenis heeft voor vraagstukken als kennisvermeerdering en beleidsrelevantie.

Het wetenschapsbeleid in Nederland verwacht te veel van zijn beleidsinstrumentarium.

Er zijn negatieve effecten te verwachten van de aanpak die het wetenschapsbeleid voor ogen heeft: de kans dat de verkeerde zaken worden onderzocht neemt toe en de broodnodige ontwikkeling van nieuwe onderzoeksinstrumenten blijft liggen.

Bij de beleidsvoorbereiding wordt het steeds noodzakelijker om rekening te houden met de interactie-effecten, die de ene beleidssector oproept voor een andere. Dit geldt zowel voor de beleidvoerders als voor de beleidssubjecten. Beperking van de ligduur in ziekenhuizen heeft consequenties voor de vraag naar hulp thuis. Het bouwen van sociaal-culturele accommodaties met rijkssteun heeft consequenties voor de exploitatie ervan voor de gemeentelijke begroting. Het bevorderen van een concurrerend bedrijfsleven ten opzichte van het buitenland kan negatieve gevolgen hebben voor de arbeidsmarkt. Het renoveren van oude binnensteden kan niet voorspelbare effecten oproepen voor het cultureel klimaat en ga zo maar door. De compartimentalisering van het toegepaste sociaal-wetenschappelijk onderzoek, aansluitend bij de segmentering van het overheidsbeleid in kavels, schiet aan deze samenhang voorbij. Onderzoek, gericht op allerlei te onderscheiden maatschappelijke groepen, wordt hierdoor bevorderd en de samenhang in het gedrag van mensen wordt genegeerd. Een rationele bijdrage voor de politieke afweging van beleidsbeslissingen is dan nauwelijks haalbaar.

Het is zelfs niet uitgesloten dat sectoraal onderzoek, voor zover relevant voor een eng beleidsgebied, omgekeerd relevant is voor de beleidskeuzen waar het werkelijk om gaat.

In verschillende departementen, waar thans uitspraken te beluisteren zijn over de geringe beleidsrelevantie van sociaal-wetenschappelijk onderzoek verkeert men (op deelterreinen) thans in een ander stadium van de beleids-cyclus dan zo'n jaar of tien—vijftien geleden. Veel, vooral terreinverkenkend en beschrijvend onderzoek was een jaar of tien, vijftien geleden welkom, omdat dit onderzoek — vooral voor zover dit in samenspraak gebeurde met 'veldorganisaties' — informatie en daarom steun bood bij de formulering van beleidsdoelen. Deze doelen liggen nu min of meer vast. Nu gaat het vooral om de beleidsinstrumentering en de beleidsevaluatie. En dan ontstaan er twee problemen. Bij beleidsinstrumentatie gaat het vaak om allocatie van schaarse middelen, een afwegingsproces dus, dat niet beperkt kan blijven tot één beleidssector. Ook bij de beleidsevaluatie komt men snel in aanraking met andere beleidssectoren, voor zover de evaluatie niet alleen de 'outcomes' maar ook de beleidseffecten laat wegen. Een tweede probleem is, dat met name het onderzoek gericht op de beleidsinstrumentatie en de beleidsevaluatie volkomen in zijn kinderschoenen staat. De ontwikkeling van dergelijke onderzoeksinstrumenten zal in nauw overleg met het beleid dienen te geschieden, 'handwerk' als het is. Het is nauwelijks te verwachten dat deze ontwikkeling binnen sectoraal gerichte onderzoekssettings wordt opgepakt. Beide soorten onderzoek veronderstellen ook garanties van continue informatievoorziening (in de tijd) over brede beleidsterreinen, waarbij de informatie gericht is op samenhang en daarom mede in beginsel gedisaggregeerd. Het is moeilijk in te zien hoe een verkaveld overheidsbeleid én een verkavelde onderzoekswereld bereid en in staat zullen zijn om deze, hun direkt eigenbelang overstijgende, initiatieven ter hand te nemen.

Het beleidsinstrumentatieonderzoek ten slotte kan, vooral waar het gaat om implementatie van ordening op grond van regelgeving, zelf

een vorm van development, sociale technologie zo men wil, inhouden. We begonnen ons betoog met te stellen dat deze sociale technologie nu juist ontbreekt mede doordat veel toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek voor het beleid niet toepasbaar is. Hierdoor lijkt de cirkel bijna gesloten.

De conclusie lijkt gerechtvaardigd, dat binnen de overheidsbureaucratie nieuwe wegen gebaad moeten worden, die betere voorwaarden scheppen voor de toepasbaarheid van toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek voor het overheidsbeleid in plaats van het voortzetten van de huidige lijn van het wetenschapsbeleid ten aanzien van het toegepaste onderzoek: 'overheid verbeter de wereld maar begin met jezelf'.

Het maatschappelijk perspectief

Verschillende veldgerichte onderzoeksinstituten hebben hun koers, al dan niet gedwongen, verlegd. Een aantal heeft 'gekozen' voor 'veldinstituut', dat zijn (semi)wetenschappelijke arbeid dienstbaar maakt aan het verwante georganiseerde particuliere initiatief.

Wetenschapswinkels en IMGO's beginnen her en der hun start.

Maatschappelijke groepen en organisaties die alsnog onvoldoende aan de bak komen recrutereren zelf sociaal-wetenschappelijke onderzoekers.

Dit proces speelt in op de participatieve wijze waarop het beleid van overheid en andere machtscentra tot standkomt, waarbij de beleidsuitkomsten, om met Dahl en Lindblom te spreken, resultante is van power en countervailing power. De countervailing power wordt in dit geval gewicht gegeven door belangengebonden onderzoek.

De overheid voorziet zich van eigen wetenschappelijke uitrustingen middels departementale onderzoeksdiensten of ver van het overheidsbeleid staande para-universitaire of commerciële bureaus. De sociale afstand met het beleid van laatstgenoemde bureaus is betrekkelijk groot, hun resultaten zijn als 'objectief' te gebruiken als countervailing power. De departementale onderzoeksdiensten worden volgens het eerder vermelde comparatieve onderzoek aldus gekenmerkt:

— zij zijn (in vergelijking met andere soorten researchorganisaties) typisch georiënteerd op de eisen waarmee de bureaucratie van buiten wordt geconfronteerd (en niet: op het functioneren van het eigen beleid van de bureaucratie);

— ook zij vergaren vooral cijfers;

— in vergelijking met andere researchorganisaties zijn de (volledige) onderzoeksverslagen vaak niet openbaar;

— de onderzoekers zijn betrekkelijk onvrij in het inrichten van hun werkomstandigheden.

Zet déze ontwikkeling door, dan dient de dienstbaarheid van toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek opnieuw te worden geïnterpreteerd. Het onderzoek wordt dan dienstbaar aan de toenemende gecompliceerdheid waarmee beslissingen tot stand kunnen komen, zoals Friedrich o.a. aangeeft. Voor allerlei maatschappelijke groepen die zich roeren tijdens de beleidscycli van de overheid (van beleidsvoorbereiding tot beleidsevaluatie) staan dan gebonden onderzoekers gereed om informatie en interpretaties daarvan aan te dragen ter ondersteuning van de belangen van genoemde groepen. Aan de overheidsbureaucratie staan eigen wapens ter beschikking met een vuurkracht, die recht evenredig is aan de overtuigingskracht waarmee 'onafhankelijke' deskundigen ten tonele gevoerd kunnen worden. Het parlement blijft verstoken van contra-expertise, misschien een geluk bij een ongeluk. Het is immers de vraag of het geschetste gebruik van onderzoek ook maar iets zou verhelderen van die gewichtige zaken waarover weloverwogen beslissingen genomen moeten worden.

Overigens ontken ik niet dat departementen en beleidssectoren daarbinnen altijd een zekere beleidsadviserende en onderzoeksmatige ondersteuning voor hun beperkte beleidsterrein nodig zullen blijven hebben en dat een dergelijke ondersteuning voor de partners van de overheid, de georganiseerde maatschappelijke groepen, ook geboden is.

Bij schaarse middelen is een zekere keuze evenwel onvermijdelijk. Ik heb de indruk, dat het huidige wetenschapsbeleid ten aanzien van het toegepaste sociaal-wetenschappelijk onderzoek meer gericht is op de coördinatie van dat onderzoek dan op het onderzoek ten behoeve

van de beleidscoördinatie. Een bijstelling van dat wetenschapsbeleid zou meer aansluiten bij de hokjes en sectoren overschrijdende vraagstukken, waarvoor zowel de overheid als de maatschappij zich gesteld zien.

Een algemeen model voor planning van het strafrechtelijk beleid*

door B. Nanus

51

De critici, die de overheid verwijten, dat zij geen greep heeft op de dringende stedelijke problemen, zijn in het bijzonder zeer fel in hun kritiek op het strafrechtelijk apparaat. Zij stellen, dat het ongevoelig is, onverschillig en star. Ter verdediging wordt aangevoerd, dat men te weinig personeel heeft, overwerkt is en dat er te weinig waardering bestaat voor het werk dat men onder soms zeer moeilijke omstandigheden doet. Beide stellingen zijn juist, maar gegeven het feit, dat de misdaadproblemen sneller groeien dan het budget van het justitiële apparaat, is het duidelijk, dat de situatie nog meer achteruit zal gaan als er geen doeltreffende middelen gevonden kunnen worden om de justitiële organisatie aan te passen aan de nieuwe en snel veranderende omstandigheden. Het grote probleem bij justitie is dat men de neiging heeft om achter de feiten aan te lopen, in plaats van op de toekomst gericht te zijn. Van een systematische en uitgebreide lange termijn-planning is zelden sprake omdat men onder politieke druk staat om op korte termijn dringende en vaak zeer wezenlijke problemen op te lossen.

Planning van het strafrechtelijk beleid

Lange termijn-planning betreft het nemen van beslissingen van vandaag met het oog op de realiteit van morgen. Het is een management-proces dat begint met het formuleren van doelstellingen; vervolgens worden de strategie en het beleid omschreven en gedetailleerde plannen opgesteld om de doelstellingen te bereiken; er wordt een organisatie opgezet om de planingsbesluiten uit te voeren; daartoe behoort

* Dit is een verkorte weergave van: A general model for criminal justice planning.

Uit: Journal of criminal justice, 2e jrg., nr. 4, winter 1974, blz. 345-355.

ook een overzicht van het functioneren en een feedback om een nieuwe planning op te kunnen zetten.

Op het eerste gezicht lijkt het of de justitiële planning veel verschilt van de planning in andere soorten organisaties, zoals bijvoorbeeld een bedrijf, het leger of een stad. Maar in feite lijken zij zeer veel op elkaar. Zij hebben gemeen, dat hun verschillende doelstellingen allen zeer ingewikkeld zijn, slechts ten dele te kwantificeren en constant aan verandering onderhevig. Al dit soort organisaties heeft te maken met grote onzekerheden in de toekomst en belangrijke niet te controleren elementen in het heden; het zijn allemaal grote en ingewikkelde organisaties; allen moeten zij werken binnen strenge financiële beperkingen; allemaal staan zij onder de druk van de lopende problemen en crises, die de aandacht afleiden van de lange termijn-planning. Deze overeenkomsten zouden van veel meer belang kunnen zijn dan de onderlinge verschillen. Als dat zo is, dan zou het mogelijk moeten zijn om bepaalde belangrijke aspecten van benaderingswijzen van planning die gebruikt worden in de ene groep, over te zetten in de andere. Planning kan verschillende belangrijke functies vervullen.

Allereerst is coördinatie voor planning van groot belang. Het gebeurt bijvoorbeeld vaak, dat een bepaalde afdeling een beslissing neemt die ook gevolgen heeft voor een andere afdeling, zonder dat deze afdeling bij deze beslissing betrokken wordt. Planning kan een coördinerende rol vervullen tussen afdelingen, maar uitsluitend als iedere afdeling zelf een behoorlijke planning heeft zodat deze zijn eigen richting en doel kan bepalen.

Een tweede rol van planning is dat het dwingt tot het duidelijk maken van doelstellingen en het formuleren en evalueren van alternatieven die anders niet bekeken zouden zijn. De derde rol van planning is die van kader voor budgettaire beslissingen.

Het algemene model

Het algemene model voor justitiële planning bestaat uit:

1. Toekomst-studies; 2. planning van beleid;
3. strategische planning; 4. operationele planning; 5. toepassing, evaluatie en herziening.

Ongeacht het niveau waarop de planning plaats vindt, dienen deze vijf soorten planning voortdurend en systematisch plaats te vinden. Hieronder worden zij kort besproken.

1. *Toekomst-studies*. Op de toekomst gericht onderzoek is een manier om de belangrijkste van de verschillende toekomstmogelijkheden te ontdekken en te formuleren en de gevolgen in te schatten van de overwogen beleidsvoor-nemens. Op deze wijze is het voorspellen een hulpmiddel bij het nemen van de beslissingen nu. Toekomststudies zijn van groot belang voor de justitiële planner, vooral bij het her-kennen en analyseren van problemen. De planner moet bijvoorbeeld in staat zijn te anti-ciperen op de misdaadcijfers en -ontwikkelin-gen, bevolkingsaantal en andere demografische veranderingen. Voorts moet hij vooruit lopen op de wijziging in waarden en houding ten op-zichte van de misdaad, nieuwe wetgeving, nieuwe technieken die behulpzaam kunnen zijn bij het ontdekken en opsporen van misda-digers, en andere sociale, demografische, be-stuurs- en economische variabelen. Hij heeft deze voorspellingen nodig om de huidige mis-daadontwikkeling te kunnen begrijpen en uit te leggen, als ook om nieuwe programma's op te zetten om verwachte ontwikkelingen, die in de toekomst kritiek zouden kunnen worden, het hoofd te kunnen bieden.

2. *Planning van beleid*. Planning van beleid is gericht op het vaststellen van opzet, doel en vaststelling van het algemeen beleid; kort ge-zegd wat men *moet doen en waarom*. Beleids-planning moet een lange termijn-visie weer-spiegelen met een looptijd van ongeveer vijf tot zeven jaar en dient als referentiepunt van de andere soorten planning. Zij houdt zich naast het vaststellen van doelen, bezig met het omschrijven van problemen en mogelijkheden en het duidelijk maken van beleidslijnen.

3. *Strategische planning*. Strategische planning houdt in het algemeen in het ontwikkelen van strategieën om bepaalde problemen aan te pakken. Kort gezegd wat men *kan doen en hoe*. Strategische plannen kunnen ontwikkeld worden voor een periode van ongeveer drie tot vijf jaar. Het gaat daarbij om het formule-ren van passende programma's en plannen,

identificatie van strategische alternatieven en de evaluatie daarvan.

4. *Operationele planning.* Dit soort planning is bedoeld voor de korte termijn-plannen en activiteiten. Kort gezegd wat men *wil doen en wanneer*. Opvallend is dat de operationele planning het meest gestructureerd is van alle soorten justitiële planning, al was het alleen al omdat het jaarlijkse budget dit vereist. Het betreft hier beslissingen over het verwerven van hulpmiddelen en beslissingen over de mate van effectiviteit en efficiency in het bereiken van de korte termijn-doelen. Dit neemt vaak de tastbare vorm aan van een budget, een financieel plan, een projectschema of een plan om manschappen te recruter en op te leiden.

5. *Toepassing, evaluatie en herziening.* Het hoogtepunt van ieder planningsproces is een stroom van beslissingen over het toewijzen van middelen, te nemen actie en te bereiken doelstellingen. Het is onnodig om er op te wijzen dat deze zorgvuldig langs de normale gezagslijn uitgevoerd moeten worden. Herziening en evaluatie van de uitwerking van genomen beslissingen is naast feedback noodzakelijk voor alle onderdelen van het planningsproces. Het bovenstaande model voor een lange termijn-planning is met opzet ruim opgezet, zodat het een ruime toepassingsmogelijkheid heeft.

54

Organisatorische aspecten van de planning van het strafrechtelijk beleid.

Bij de bespreking van de organisatie van een planning gaan wij uit van een 'ideaal' op de toekomst gericht strafrechtelijk apparaat. In dat geval vertrouwt de topleiding op lange termijn-planning als voornaamste middel om organisatorische veranderingen tot stand te brengen en een puur reactief beleid te voorkomen. Dit betekent dat er voortdurend gewerkt wordt om de doelstellingen te verhelderen en te onderscheiden. Vervolgens is een permanente staf belast met het voorbereiden van voorspellingen en ontwerpen van mogelijke toekomstsituaties. Hierbij wordt de planning van de verschillende afdelingen vergemakkelijkt en de groeiende hoeveelheid nieuwe planningstechnieken gebruikt om de lange termijn-problemen het hoofd te kunnen bieden. Er is een data-bank met op de toekomst gerichte interne

en externe informatie voor de besluitvorming. Er worden geen belangrijke beslissingen genomen zonder dat de mogelijke gevolgen in de toekomst overwogen worden en zonder dat coördinatie plaats vindt met andere bij dat besluit betrokken afdelingen. Tenslotte ligt de nadruk op een voortdurend onderzoek om de structuren en beweging van het justitiële apparaat te doorgronden en wordt onderzocht hoe de interactie met de omgeving verloopt.

Het hoofd van een afdeling neemt een sleutelpositie in bij het tot stand brengen van een levensvatbaar planningsproces op de afdeling. Zijn steun en deelname aan de planning en het gebruik dat hij daarvan maakt als integraal deel van zijn manier van beleidvoering, is van belang voor het succes.

Zijn verantwoordelijkheden zijn onder meer de volgende: zeker stellen dat een planningsmechanisme voor de afdeling wordt ontwikkeld en gehandhaafd; zeker stellen dat ook lagere ambtenaren lange termijn-overwegingen mee laten spelen bij uitvoeringsproblemen; starten, stimuleren en evalueren van de ontwikkeling van strategische en operationele planning; leiding geven aan de beleidsplanning, vooral wat betreft het formuleren van doelstellingen; een atmosfeer creëren waarin vernieuwing en verandering wordt aangemoedigd en beloond.

Huidige situatie

Slechts weinig justitie-afdelingen hebben een planningstaf, hoewel het aantal snel toeneemt. Bij veel afdelingen wordt nog steeds verwacht, dat de planning wordt gedaan door het hoofd van de afdeling, maar er worden geen pogingen ondernomen om dit proces vorm te geven. Op andere afdelingen wordt de planning gedaan binnen bepaalde functionele gebieden, zoals faciliteiten- of personeelsplanning, maar niet op andere terreinen. Op afdelingen waar een full-time planning-team aanwezig is, kunnen de activiteiten van dat team een groot gebied bestrijken waaronder: hulpverlening aan de leiding van de afdeling bij het ontwikkelen van strategieën om de doelstellingen van de afdeling te bereiken; het uitvoeren van speciale planningstudies ter assistentie van het top- en middenkader; assisteren van onderafdelingen bij het doeltreffend ontwikkelen van lange termijn-

planning; het coördineren van de planning van een afdeling met de daarbij betrokken andere afdelingen op landelijk, regionaal en plaatselijk niveau. Het behoeft weinig betoog, dat voor een doeltreffende lange termijn-planning een grote hoeveelheid informatie nodig is over de huidige en de te verwachten omstandigheden waarin men moet functioneren. Zulke informatie varieert afhankelijk van het soort planning en het niveau waarop de planning wordt gedaan. Bijvoorbeeld, informatie die nodig is voor beleids- en strategische planning is hoofdzakelijk analytisch van aard, op de toekomst gericht, en maat-werk voor het probleem dat onderzocht wordt. De informatie echter die nodig is voor operationele planning is voornamelijk cyclisch van aard, op rapporten georiënteerd, intern, met nadruk op de uitvoering van besluiten zoals budget- en projectresultaten. Veel justitiële afdelingen wijten het gebrek aan succes bij planning aan het ontbreken aan voldoende informatie. Het is echter zo, dat de behoefte aan informatie vooraf gaat aan het verzamelen van de informatie zelf. En het is vaak dat de afdelingen die klagen over onvoldoende informatie, juist die afdelingen zijn waar onvoldoende aandacht wordt gegeven aan welke informatie men nodig heeft. In feite is er op het ogenblik een grote hoeveelheid informatie voor handen op allerlei gebied. Het probleem is echter dat deze informatie nauwelijks verzameld en geanalyseerd wordt vanuit plannings-oogpunt.

Het zal moeilijk zijn om een planning op te zetten en vooral in het begin zullen er veel fouten gemaakt worden. Maar uiteindelijk zal planning leiden tot een soepele manier van werken, waardoor geanticipeerd kan worden op problemen opdat deze en de gevolgen ervan voorkomen kunnen worden. Op de lange termijn zal blijken dat een meer op planning georiënteerd justitiëel apparaat veel effectiever zal werken.

Verandering en continuïteit in het strafrechtelijk onderzoek*

door B.G. Ewing

Nu het eerste decennium van grootscheepse federale financiële steun aan het onderzoek op strafrechtelijk gebied door middel van het 'National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice' (NILECJ) is afgesloten, blijkt dat aanzienlijke veranderingen zijn opgetreden in de aard, omvang en richting van hun subsidiëring. Dit is voornamelijk het gevolg van enkele recente beschouwingen omtrent de rol van het NILECJ en de ontvankelijkheid van zowel het instituut als het nieuwe bestuur voor veranderde opvattingen op dit gebied.

57 Terwijl deze veranderingen een duidelijke breuk betekenen met de motieven en veronderstellingen die in het vorige decennium aan het onderzoek ten grondslag lagen, kan ook van een continuïteit in het onderzoek gesproken worden. Enerzijds omdat voortgebouwd wordt op de opgedane kennis anderzijds omdat het door de federale overheid gesubsidiëerde onderzoek weer aansluiting heeft gevonden bij de al langer bestaande traditie van het academisch onderzoek op criminologisch en strafrechtelijk gebied.

Dit artikel wil trachten de oorzaken van de ombuiging aan te geven, de aard van die veranderingen uiteen te zetten en een blik te werpen op het toekomstige subsidiebeleid van het NILECJ.

De oorzaken van de ombuiging

De veranderingen in de aard en omvang van het strafrechtelijk onderzoek dat door het NILECJ gesubsidiëerd wordt, hangen samen met de gelijktijdige invloed van een zevental factoren die elkaar wederzijds versterken.

* Dit is een verkorte weergave van: Change and continuity in criminal justice research: a perspective from NILECJ.

In: Journal of research in crime and delinquency, juli 1978, blz. 266-278.

In de *eerste* plaats is de houding van het publiek, de overheid en de onderzoekers ten opzichte van de problemen van sociale hervorming en de daarbij te spelen rol door het strafrechtelijk onderzoek, veranderd. De zestiger jaren begonnen met de veronderstelling dat de voornaamste sociale problemen — waaronder misdaad — met succes bestreden zouden kunnen worden als er maar genoeg financiële steun van de federale overheid beschikbaar zou zijn en daarnaast een nationale bereidheid tot oplossing van de problemen.

Men was van mening dat de federale dollars zouden zorgen voor de noodzakelijke kennis, technologie, uitrusting en wijsheid om het misdaadprobleem adequaat te kunnen oplossen. Het eerste decennium van de actieve subsidiëring door het NILECJ eindigde echter met de overtuiging dat voor een effectieve misdaadbestrijding grote sommen geld en een goede wil niet voldoende waren. Men was het er over eens dat wanneer men zou doorgaan op de ingeslagen weg, het proces van kennisverwerving langzaam en kostbaar zou blijven en dat bovendien veel begrip van de ondersteunende wetgevende en uitvoerende macht gevraagd zou moeten worden vanwege de voorkomende frustraties, tegenslagen en (soms) regelrechte mislukkingen.

58

Een *tweede* bron van verandering die onderkend moet worden, is de aard van het voorwerp van onderzoek dat gesubsidiëerd wordt. Het meeste onderzoek werd verricht, in navolging van de doelstelling van het NILECJ, naar het verbeteren van de doelmatigheid, effectiviteit en rechtvaardigheid van het strafrechtelijk systeem door het observeren van de gedragingen van de verschillende strafrechtelijke instanties. Alhoewel in veel gevallen aan deze doelstellingen voldaan kon worden, hebben de verschillende onderzoeken ook vragen opgeworpen omtrent het gedrag van zowel de justitiële instanties als de verdachten. Dit heeft geleid tot het opstellen van hypothesen omtrent deze gedragingen waaruit bleek dat meer fundamenteel onderzoek zou moeten volgen. Een onderzoek in Kansas City wees bijvoorbeeld uit dat veel burgers de politie te laat waarschuwen wanneer er een delict is gepleegd. Als we er vanuit gaan dat door een snel-

le reactie van de politie de misdaad bestreden kan worden, dan zal onderzocht moeten worden waarom de burgers falen.

De crisis en prioriteiten van het eerste decennium

Het onderzoek van de afgelopen tien jaar was grotendeels gebaseerd op de veronderstelling dat het zinloos was om de sterk stijgende misdaadcijfers te bestrijden door middel van onderzoek naar de oorzaken van crimineel gedrag. Dergelijk onderzoek werd beschouwd als van academisch belang. De overheid had slechts behoefte aan onderzoek naar de misdaadbestrijding op korte termijn. Bovendien was men van mening dat het misdaadprobleem het best opgelost zou kunnen worden met behulp van meer effectieve controle-maatregelen, zonder dat bepaalde sociale wantoestanden eerst weggenomen hoefden te worden.

59

Uiteindelijk, echter, heeft men moeten constateren dat het onderzoek gericht op de verbetering van de doelmatigheid en effectiviteit van het strafrechtelijk systeem meer vragen heeft opgeworpen dan opgelost, met name wat betreft de gedragingen van de personen die het strafrechtelijk systeem bemannen, de burgers en de delinquenten.

Evenwicht tussen fundamenteel en toegepast onderzoek

Een *derde* oorzaak van verandering in de aard en omvang van het strafrechtelijk onderzoek dat door het NILECJ ondersteund wordt, is een herbezinning van de staf van het instituut over de te volgen richting van het gesubsidiëerde onderzoek. In 1975 is het instituut begonnen met het financieren van onderzoeken op langere termijn en tevens heeft zij een aanvang genomen met het evalueren van een aantal experimentele programma's. Men was van mening dat enkele fundamentele vragen dringend aandacht behoeften: het probleem van de beroeps- en gewoontemisdadigers, de reacties van de samenleving op misdaad, witte-boorden-criminaliteit en andere kwesties op dit terrein. Vanaf 1977 is de staf van het NILECJ belangstelling gaan tonen voor het ontstaan van crimineel gedrag en haar correlaties met andere factoren. Op die manier ontstond er een behoefte

aan onderzoek op lange termijn en longitudinale studies. Daarnaast wil men echter ook het onderzoek dat snel op de praktijk toegepast kan worden blijven ondersteunen. Het NILECJ zoekt duidelijk naar een soort evenwicht tussen fundamenteel en toegepast onderzoek.

Rapporten van buitenaf

Een *vierde* bron van verandering vormt een rapport van de 'National Academy of Sciences' — Nas-report — dat uitgebracht werd in 1977: 'Understanding Crime'. Het rapport bevat een evaluatie van het onderzoeksprogramma van het NILECJ en negentien aanbevelingen om dat programma te verbeteren. Deze aanbevelingen benadrukken o.a. dat het instituut een lijst met prioriteiten zal moeten opstellen; dat ze deze prioriteiten zal moeten beschouwen als de basis van een onderzoekplan op lange termijn; dat ze vooral op deze gebieden kennis zal moeten verwerven; dat ze naar een beter evenwicht tussen toegepast en fundamenteel onderzoek zal moeten streven; dat ze zich zal moeten richten op meer fundamentele vragen omtrent crimineel gedrag; dat ze ook het academisch onderzoek in een meer fundamentele richting zal moeten trachten te bewegen; dat ze haar onderzoeksprogramma zal moeten openen voor een groter aantal onderzoekers en dat ze onderzoekvoorstellen op een meer systematische wijze zal moeten beoordelen, waarbij meer gebruik zal moeten worden gemaakt van beoordelingen door collega-onderzoekers.

Als *vijfde* bron van verandering kunnen nog enkele andere rapporten genoemd worden: 'Criminal Justice Research and Development' (1976) en 'Research Priorities for Crime Reduction Efforts' (1977). Beiden pleiten voor een zorgvuldiger samengesteld onderzoeksprogramma waartoe zij enkele bruikbare wegen aangeven.

Het nieuwe bestuur

De *zesde* bron van verandering wordt gevormd door het nieuwe nationale bestuur dat in januari 1977 zijn werkzaamheden aanving. Vanaf het begin is het duidelijk dat het nieuwe bestuur een reorganisatie van de 'Law Enforcement Assistance Administration' (LEAA) voor-

staat. Zij pleit voor onderzoek dat zowel bruikbaar als van goede kwaliteit is en wil zowel civiel- als strafrechtelijk onderzoek steunen. Voorts steunt zij èn toegepast en fundamenteel onderzoek. Het beleid van het nieuwe bestuur is duidelijk geïnspireerd door het (hiervoor genoemde) 'Nas-report' dat ook van academische zijde al bijval had ontvangen.

Een *zevende* en laatste oorzaak van verandering is gelegen in de ontwikkeling binnen de LEAA en het NILECJ van een nieuwe benadering die 'Action Program Development Process' wordt genoemd. Dit nieuwe proces kent verschillende fasen, te beginnen met een analyse van de onderzoek- en evaluatieresultaten om zodoende de gevolgen en mogelijkheden van een eventuele overbrenging van deze resultaten in een actieprogramma, te kunnen ontdekken. Geeft deze analyse een positieve uitkomst, dan wordt een concept-actieprogramma opgesteld waarop een nader actieplan volgt. Dit plan wordt dan op een beperkt aantal plaatsen uitgetoetst onder zo streng mogelijk gehandhaafde experimentele condities, en zorgvuldig geëvalueerd. Naar aanleiding van deze evaluatie kan het plan herzien worden en wordt het overgebracht in het ontwerp van een zgn. demonstratieprogramma. Dit programma wordt dan op brede schaal gedemonstreerd waarop wederom een evaluatie volgt. Waar nodig wordt het programma dan nog aangepast waarna het als een deugdelijk ontwerpprogramma wordt uitgebracht.

De aard van de veranderingen

De voornaamste veranderingen die zich hebben voorgedaan in de aard, omvang en richting van het door het NILECJ gesubsidiëerde onderzoek liggen op een zevental terreinen.

In de *eerste* plaats is er een beter uitgebalanceerd programma van zowel fundamenteel als toegepast onderzoek ontwikkeld waardoor weer aansluiting is gevonden bij de al langer bestaande traditie van het academisch onderzoek op criminologisch en strafrechtelijk gebied.

De *tweede* grote verandering is misschien wel de belangrijkste als we kijken naar de gevolgen op langere termijn. Naar aanleiding van het 'NAS-report' heeft het NILECJ tien onderwer-

pen vastgesteld waar zij de komende drie à vijf jaar prioriteit aan wil geven: (1) De determinanten van crimineel gedrag en haar correlaties met andere factoren (2) Gewelddiscriminatie en agressieve delinquenten (3) Misdaadpreventie door de gemeenschap (4) Beroeps- en gewoontemisdadigers (5) Het gebruik en de inzet van het politieapparaat (6) Consistentie en versnelling van het gerechtelijk vooronderzoek (7) Straftoemeting (8) Rehabilitatie (9) Speciale en generale preventie (10) Uitvoeringsnormen en -maatregelen voor het strafrechtelijk systeem.

Een *derde* verandering van groot belang is de instelling van een onderzoeksprogramma voor gebieden die niet binnen de prioriteiten van het NILECJ liggen omdat het prioriteitenprogramma natuurlijk niet alle belangrijke onderzoeksgebieden omvat. Dit programma zal onder meer kleine individuele onderzoeksprojecten kunnen subsidiëren, projecten die met nieuwe benaderingen komen, interdisciplinair onderzoek enz.

62

De *vierde* verandering is de verbetering van de kwaliteits-controle-mechanismen. Voor elk nieuw onderzoeksterrein is het belangrijk dat het instituut het probleem zo goed mogelijk definiëert, en dat zij dan een klein panel van deskundigen bijeenroept om het probleem te bespreken en te assisteren bij de opheldering van de omschrijving en de benaderingen die bij soortgelijk onderzoek gehanteerd zullen moeten worden.

Ontwikkelingen bij de staf van het NILECJ vormen een *vijfde* terrein van verandering. De gehele professionele staf zal nu worden aangemoedigd om maximaal tien procent van de werktijd te besteden aan onderzoek naar eigen opzet. Een dergelijk onderzoeksplan moet goedgekeurd worden door de onmiddellijke chef.

Een *zesde* grote verandering betreft het gebruik van de onderzoeken. Zoals eerder al is uiteengezet is het instituut begonnen om systematisch onderzoekgegevens te winnen om conceptprogramma's te kunnen opstellen die dan verder ontwikkeld en zo streng mogelijk getest worden.

Een *zevende* verandering in het functioneren van het NILECJ, die een gevolg is van haar prioriteiten, is de vorming van twee nieuwe

onderdelen: (1) een centrum voor de bestudering van de correlaties van misdaad en misdadig gedrag met andere factoren. Dit centrum heeft de verantwoordelijkheid voor fundamenteel onderzoek, gedragsonderzoek en onderzoek dat dwars door de verschillende sectoren van het strafrechtelijk systeem snijdt; (2) een centrum voor de ontwikkeling van onderzoek- en evaluatiemethoden.

Een blik in de toekomst

Veranderingen kan men verwachten in de interne organisatie van het NILECJ, omdat er voorstellen zijn om het instituut te combineren met andere onderzoekinstellingen. Aan een commissie van het Congres is voorgesteld om een 'National Institute of Justice' te vormen, dat dan in de plaats komt van het NILECJ en gescheiden zal worden van de rest van het LEAA. Daarnaast zou eventueel een 'Bureau of Justice Statistics' ingesteld kunnen worden. De veranderingen in het onderzoeksprogramma zullen waarschijnlijk niet van ingrijpende aard zijn. Hooguit zullen er enkele accentverleggingen plaatsvinden. Het is bijvoorbeeld aannemelijk dat het instituut meer aandacht zal besteden aan onderzoek op biologisch, fysiologisch en neurologisch gebied als mogelijke bronnen voor het begrip van crimineel gedrag. Ook zullen er longitudinale studies gedaan worden die zich richten op het socialisatieproces en haar mislukking om crimineel gedrag te voorkomen. De nadruk zal gelegd worden op onderzoek naar de etiologie van het misdadig gedrag en op het oplossen van conflicten van civiele en criminele aard via andere wegen dan de formele berechting. Onderzoek naar de effectiviteit van interventies die gericht zijn op gedragsverandering zullen waarschijnlijk voortgezet en uitgebreid worden.

Het lijkt haast zeker dat de huidige prioriteiten, alhoewel zij waarschijnlijk ook onderzoek op civielrechtelijk gebied zullen gaan omvatten, de komende drie tot vijf jaar ongewijzigd zullen blijven in verband met de continuïteit en stabiliteit van de programma's.

Tenslotte zal de nadruk op lange termijn-planning zeker sterker worden. Een onderzoekplan voor drie à vijf jaar, met al zijn zwakheden, is nu opgesteld. Het zal echter meer inspanning

kosten om op een termijn van tien à twintig jaar te gaan denken. Dat is de volgende belangrijke taak die volbracht zal moeten worden, een taak die de huidige veranderingen niet zal tegenhouden maar tot continuering en uitbreiding zal leiden.

Literatuuroverzicht

Algemeen
Strafrecht en strafrechtspleging
Criminologie
Gevangeniswezen
Reclassering
Psychiatrische zorg
Kinderbescherming
Politie

Uitleen van tijdschriften

Van de artikelen, die in deze rubriek zijn gepubliceerd, kan een kopie worden aangevraagd bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie, postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel. 070-706553/55.

65

Algemeen

1

Boddaert, A.R.Ph. *Misbruik van toevoegingen.*
Advocatenblad, 58e jrg., nr. 10, december 1978,
blz. 567-572 (N.).

Op 24 mei 1978 heeft de Algemene Raad een circulaire verzonden aan de raden van toezicht, over het beëindigen van kosteloze rechtsbijstand. Deze circulaire verbiedt alle activiteiten van een advocaat, welke er op gericht zijn een toevoeging te beëindigen, dan wel een verkregen gratis-admissie in te trekken, ingeval desbetreffende cliënt niet meer onvermogen is. De circulaire heet weliswaar geen verordening, doch beoogt wel een bepaalde gedragslijn af te dwingen. Echter het intrekken van een toevoeging is geregeld in de wet kosteloze rechtsbijstand en het college van afgevaardigden kan ingevolge art. 29 lid 2 van de Advocaten geen verordeningen vaststellen over onderwerpen waarin door de wet is voorzien. De circulaire komt dus geen bindende kracht toe. Ook over de inhoud toont de schrijver zich ontevreden. Hij bepleit het vaststellen van enige richtlijnen van draagkracht. Komt de cliënt in de loop van de procedure of na onderhandelingen boven deze richtlijn, dan zou het de advocaat vrij moeten staan

intrekking van de toevoeging c.q. gratis-admissie te bevorderen. Art. 864 Rv. zou gewijzigd moeten worden in die zin, dat gratis-admissie ook kan worden ingetrokken na beëindiging van de instantie waarvoor deze is verleend.

2

Griffiths, J. *Legal reasoning from the external and the internal perspectives: The legal philosophy of Ronald Dworkin.*

Nederlands juristenblad, 54e jrg., nr. 12, 24 maart 1979, blz. 237-247.

66 De auteur tracht d.m.v. dit artikel de rechtsfilosofie van Ronald Dworkin in Nederland enige bekendheid te geven. Daarbij geeft hij uitgebreid aan wat zijns inziens belangrijke aspecten zijn voor de rechts-sociologie. Hij deelt het artikel daarom in twee delen. Allereerst geeft hij weer wat Dworkin onder zijn 'rechten thesis' verstaat. Daarna maakt hij enige kritische kanttekeningen. Zo geeft hij o.a. aan dat er bij Dworkin geen sprake is van een 'algemene rechtstheorie', maar dat deze theorie vrij beperkt is. Dit doet zijns inziens echter geen afbreuk aan het geheel. Vervolgens gaat hij na of men Dworkin tot de positivisten kan rekenen. Hij komt tot de conclusie dat niet alleen Dworkins opvatting over het recht positivistisch is, maar dat diens juridisch redeneren op zich positivistisch is. Dit in tegenstelling tot Dworkin zelf, die zijn theorie niet positivistisch acht. Tenslotte bespreekt de auteur de normatieve aspecten van Dworkins rechtstheorie. Met literatuuropgave.

3

Ketting, E. *Het abortusontwerp in de praktijk.*

Maandblad geestelijke volksgezondheid, 34e jrg., nr. 3, maart 1979, blz. 189-199 (N.).

In dit artikel wordt allereerst de feitelijke ontwikkeling van de abortushulpverlening sinds 1976 samengevat en het zesde wetsontwerp sinds 1970, van de ministers Ginjaar en De Ruiter (1979) in de reeks van wetsvoorstellen geplaatst. Vervolgens noemt de schrijver enkele directe consequenties van dit ontwerp voor de praktijk. Eén daarvan zou zijn dat de vrouw weer in een verdedigende positie wordt gedwongen en schuldgevoelens krijgt opgelegd doordat de arts 'zich ervan moet vergewissen' dat abortus echt het enige alternatief is. Ook de verplichte 'vijf dagen bedenktijd' zouden niet de door de ministers gewenste zorgvuldigheid bij de besluitvorming teweeg brengen, maar de huisarts buiten spel zetten en de hulpverlening aan buitenlandse vrouwen bemoeilijken. Voorts zou de 'dertien-weeken-grens' waarboven abortus uitsluitend in ziekenhuizen zou mogen worden uitgevoerd, niet als consequentie de veiligheid beogen, maar het sluiten van de abortusklinieken. Aan het slot van zijn

artikel, waar de schrijver het ontwerp in een wat breder maatschappelijk perspectief zet, zegt hij dan ook dat juist deze klinieken onontbeerlijk zijn omdat abortus een ingreep blijft die zal moeten worden uitgevoerd door artsen en verplegend personeel die de levenshouding kunnen onderschrijven van hen die de ingreep willen laten uitvoeren.

Met literatuuropgave.

4

Schuitemaker, L.K.F. *Beëindiging van kosteloze rechtsbijstand.*

Advocatenblad, 58e jrg., nr. 10, december 1978, blz. 573-577 (N.).

In dit artikel verzet de schrijver zich tegen de circulaire van de Algemene Raad aan de Raden van Toezicht over de beëindiging van kosteloze rechtsbijstand. Hij stelt, dat de vergoeding voor toegevoegde zaken door de bank genomen in request-procedures en strafzaken niet onredelijk is, maar tekort schiet in kantonzaken, dagvaardingszaken voor rechterlijke colleges, zaken voor andere rechterlijke colleges en zaken die buitengerechtelijk worden afgehandeld. Indien de cliënt als gevolg van de inspanningen van de toegevoegde advocaat in een gunstiger financiële positie komt, wat is er dan voor onredelijks aan een verzoek om de toevoeging alsnog in te trekken? Een verbetering in het toevoegings-systeem als zodanig is op korte termijn niet te verwachten. Een veel eenvoudiger aanpak zou zijn om 864 Rv. te wijzigen, waardoor intrekking van de gratis-admissie mogelijk wordt gemaakt na beëindiging van de procedure.

67

Strafrecht en strafrechtspleging

5

Abels, I.M., en J.F. Nijboer. *Alternatieve bewezenverklaring in strafzaken.*

Nederlands juristenblad, 54e jrg., nr. 10, 10 maart 1979, blz. 200-205.

In het strafprocesrecht is de zgn. alternatieve telastellegging van ouds toelaatbaar geacht. Dat is niet het geval met de alternatieve bewezenverklaring. De vaste leer van de Hoge Raad houdt onder meer in dat bewezenverklaring van alternatieven zonder te kiezen slechts dan geoorloofd is wanneer de alternatieven liggen binnen de ruimte van één wettelijke strafbepaling. In de literatuur is meermalen het toelaten van alternatieve bewezenverklaringen bepleit, ook als dit zou leiden tot een alternatieve kwalificatie. Men wil daarmee voorkomen dat verdachten van wie duidelijk is dat zij een strafbaar feit hebben gepleegd, vrijuit zullen gaan. De eis tot eenduidige kwalificatie houdt volgens de auteurs verband met het le-

galiteitsbeginsel. De verdachte heeft er recht op dat geen strafoplegging plaatsvindt voordat is vastgesteld en aangewezen welke strafbepaling hij heeft overtreden. Uit het in art. 338 Sv. bepaalde omtrent de rechterlijke overtuiging, valt volgens de schrijvers af te leiden dat de bewezenverklaring van alternatieve formuleringen geheel ontoelaatbaar is. Als de rechter niet tot een (te motiveren) overtuiging ten aanzien van één van de alternatief omschreven onderdelen kan komen, moet hij van beide vrijspreken. Met literatuuropgave.

6

Bode, H.J. *Kurse für auffällige Kraftfahrer, Modellversuche in der Bundesrepublik Deutschland.* Blutalkohol, 16e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 36-48 (B.R.D.).

Onder de titel van dit artikel heeft de Deutsche Verkehrssicherheitsrat een informatiebulletin uitgegeven die de eerste resultaten van de projectgroep 'Kurse für auffällige Kraftfahrer' laat zien. Deze projectgroep werd in januari 1978 door de Bundesanstalt für Strassenwesen ingesteld. De auteur behandelt in dit artikel de inhoud van het informatiebulletin. Er wordt een overzicht gegeven van de maatregelen die in de Bundesrepublik Deutschland overwogen en beproefd zijn om de houding van bepaalde automobilisten ten opzichte van het verkeer te verbeteren. Doelgroepen zijn de opvallende jonge beginners die voor adolescenten kenmerkende houdingen en gebrek aan ervaring hebben, de oudere automobilisten die eerder al veroordeeld zijn en tenslotte de door alcoholgebruik de aandacht trekkende automobilisten die verdeeld werden in first-offenders en recidivisten. De verschillende modellen worden beschreven. Zij hebben gemeen dat zij alle met voor elke groep passende methoden proberen de karakteristieke onjuiste houding te corrigeren.

Met literaturopgave.

7

Brigham, J.C., and P. Barkowitz. *Do 'they all look alike?' The effect of race, sex, experience, and attitudes on the ability to recognize faces.* Journal of applied social psychology, 8e jrg., nr. 4, oktober/december 1978, blz. 306-318 (U.S.A.).

Rechtsgeleerden en sociale wetenschappers hebben lange tijd aangenomen dat er een vertekening is naar ras bij het herkennen van gezichten en bij identificatie door ooggetuigen. In het hier beschreven onderzoek trachtten zwarte en blanke universiteitsstudenten (N=162) te identificeren welke serie gelaatsfoto's zij eerder gezien hadden. Zoals verwacht, werd een sterke interactie gevonden tussen ras van de proefpersoon en ras van de gefotografeerde. Zowel zwarte als blanke proefpersonen beoordeelden

duidelijk de beelden van rasgenoten beter dan de beelden van het andere ras. Echter, anders dan veel rechterlijke en strafrechtelijke beambten denken, bestond er geen verband tussen rasvooroordeel of ervaringen met het andere ras en de mogelijkheid om foto's te herkennen. Gevolgtrekkingen van deze bevindingen voor identificaties door ooggetuigen worden besproken.

Met literatuuropgave.

8

Clifford, B.R. *The relevance of psychological investigation to legal issues in testimony and identification.* The criminal law review, maart 1979, blz. 153-163.

De mogelijkheid dat er fouten gemaakt worden door ooggetuigen is dermate groot, dat als regel, indien dit het enige bewijsmateriaal is, op grond daarvan geen schuld aangenomen mag worden naar de norm van de redelijke zekerheid die vereist is in het strafproces. De schrijver toont aan, dat in de psychologie de kennis en de methoden voor handen zijn om de strafrechtspraak te helpen op het gebied van de identificatie van verdachten. Veel van de factoren die ooggetuigenverklaringen en identificatie beïnvloeden worden opgesomd, evenals de problemen van sommige soorten ondervragingen en bewijs, waarvan advocaten en rechters zich bewust dienen te zijn.

Met literatuuropgave.

69

9

Gerber, R. *Materiellrechtliche Probleme der Bekämpfung des Terrorismus.* Kriminalistik, 33e jrg., nr. 2, februari 1979, blz. 71-80 (B.R.D.).

In dit artikel wordt een beschrijving van de oorzaak en de verschijningsvormen van terrorisme gegeven. De schrijver geeft aan hoe in Zwitserland initiatieven ontplooid zijn om het Wetboek van Strafrecht aan te passen aan deze nieuwe vorm van geweld. In 1971 is een commissie van deskundigen ingesteld met onder meer als doel een adequatere aanpak van deze geweld-delicten te bewerkstelligen. De schrijver geeft in grote trekken weer voor welke oplossingen deze commissie gekozen heeft. Hij stelt zich de vraag of de ontwikkeling van deze geweldcriminaliteit aanleiding geeft het materiële strafrecht te veranderen met name of het zin heeft strengere straffen in te stellen als de pakkans gering is. Het gaat er in de eerste plaats om de politie en justitie betere middelen in handen te geven om geplande gewelddaden te kunnen verijdelen, de daders snel te kunnen opsporen en overtuigend bewijs te kunnen leveren. De auteur behandelt achtereenvolgens een aantal leemtes in het Wetboek van strafrecht die in dit kader aanvulling behoeven. Aan het slot van zijn artikel vraagt de schrijver zich af of de berichtgeving over terrorisme in de media niet aan banden gelegd dient te worden.

Met literatuuropgave.

Gerchow, J. *Zur Schuldfähigkeit Drogenabhängiger*. Blutalkohol, 16e jrg., nr. 2, maart 1979, blz. 97-108 (B.R.D.).

In dit artikel besteedt de auteur aandacht aan factoren die mogelijk een rol spelen of zouden moeten spelen bij de beoordeling van drugverslaafden. Hij is van mening dat vaststelling of uitsluiting van schuld niet een zaak is voor een deskundige. Deze kan alleen zijn medewerking verlenen en een deskundige moet zijn taak op zijn juiste waarde schatten en correct uitvoeren. Een richtsnoer bij de beoordeling van drugverslaafden kan zijn de opvatting van een psychodynamisch georiënteerde psychiatrie met daarbij inbegrepen de antropologische basisgegevens. Ook sociaal-psychologische gegevens kunnen belangrijke en vaak onmisbare informatie verschaffen. Wanneer het onderzoek zich eenzijdig beperkt tot een chemisch-toxicologische analyse of tot een sociaal-psychologisch onderzoek, dan kan niet een zo volledig mogelijk beeld worden verkregen en kunnen belangrijke vergissingen bij de beoordeling van drugsverslaafden optreden. Alleen dan kan een deskundige bij de voorbereidingen van het oordeel van de rechtbank iets bijdragen wanneer hij de wisselwerking tussen individueel-persoonlijke gegevens en sociaal-psychologische invloeden accepteert. Ook acht de auteur het van belang dat bij de beoordeling de aard van de drug en de omvang van het gebruik ervan betrokken wordt, alsmede de toxische invloeden, de betekenis van de drug (in de zin van: bepaald gedrag veroorzakend of gedragbeïnvloedend), de mate van verslaafdheid e.d.

Met literatuuropgave.

Gottheil, D.L. *Pretrial diversion: A response to the critics*.

Crime and delinquency, 25e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 65-75 (U.S.A.).

Sommige critici van programma's die een niet-strafrechtelijke afhandeling van delicten beogen, beweren dat hierdoor de sociale controle op verdachten sterker wordt; andere critici oordelen de evaluatiepogingen die met betrekking tot deze diversionprogramma's gedaan zijn als niet adequaat. De scepsis die uit deze beide soorten van kritiek blijkt ten aanzien van deze programma's wordt door de schrijfster van dit artikel niet gedeeld. Aan de hand van een diversionprogramma in Illinois gaat ze in op de kritiek, die eerder is verwoord in een voorgaande aflevering van Crime and delinquency door Bullington en door Roesch. De schrijfster komt tot de conclusie dat de kritiek niet gezien kan worden als het resultaat van een nauwgezette en complete analyse van de ontwikkelingen in het veld. Ze geeft een voorbeeld van een vrijwillig diversionprogramma waarvan niet gezegd kan worden dat het de mensen juist in het

strafstelsel houdt. Ook vindt ze dat de kritiek ten aanzien van de evaluatiemethodiek van weinig begrip getuigt voor de moeilijkheden die men hierbij ondervindt omdat diversion nu eenmaal in de gewone maatschappelijke setting plaatsvindt. Het is dan makkelijk gezegd dat evaluatie zonder controlegroep niet adequaat is. Volgens de auteur moeten speciale evaluatietechnieken ontworpen worden voor de situatie waarin diversion plaatsvindt.
Met literatuuropgave.

12

Kelk, C. *'Diversion' en de kritische strafrechtswetenschap.*

Nederlands juristenblad, 54e jrg., nr. 13, 31 maart 1979, blz. 257-263.

Dit artikel is een bewerking van de bijdrage van de heer Kelk op een congres van de Coornhert Liga. Het onderwerp van dit congres was de betekenis en de wenselijkheid van een eventuele invoering in Nederland van de diversie. Allereerst bespreekt de auteur de twee verschillende denkrichtingen in de kritische strafrechtswetenschap in Nederland, nl. de zgn. 'welzijnsrichting' (Hulsman) en de zgn. 'juridiseringsrichting' (Peters). Vervolgens wijst hij erop dat de diversie afkomstig is uit het Amerikaanse strafrechtssysteem, dat nogal verschilt van het Nederlandse. Hierna gaat hij wat dieper in op de diversie, zowel in termen van het welzijn als van de juridiseringsgedachte. Hij belicht hierbij in het bijzonder twee aspecten, t.w. a) de professionalisering en b) de wijze van organiseren. De auteur gaat vervolgens in op de keuze voor de diversie als zodanig. Hij komt tot de conclusie dat als diversie ingevoerd wordt, deze in elk geval een procedure op tegenspraak met rechtswaarborgen omkleedt, behoeft.

Met literatuuropgave.

13

Kerckvoorde, J. van. *O.M.-optreden ten aanzien van de rijder onder invloed.*

Tijdschrift voor criminologie, 21e jrg., januari/februari 1979, blz. 29-43 (N.).

De auteur rapporteert in dit artikel omtrent zijn bevindingen bij een dossieronderzoek naar het afhandelingsbeleid van het Openbaar Ministerie in enkele Belgische arrondissementen terzake van rijden onder invloed. Hij onderscheidt daarbij de volgende afhandelingsmodaliteiten: intrekking van het rijbewijs, de duur van een dergelijke intrekking, de beslissing tot vervolging en de inhoud der tenlastelègging. Met betrekking tot de eerstgenoemde modaliteit blijkt dat in een groot aantal gevallen de afdoeningsvariantie beter kan worden verklaard vanuit factoren, samenhangend met de identiteit van de beslisser dan aan de hand van de dossierinhoud.

Hiernaast blijkt, dat ten aanzien van dit criterium sociaal lager gesitueerden wat harder worden aangepakt. Met betrekking tot de intrekkingduur vormt de identiteit van de beslisser eveneens een doorslaggevende factor, waarnaast ook het beroepshalve nodig hebben van het rijbewijs een belangrijke rol speelt. Slechts twaalf procent van de gevallen van rijden onder invloed wordt niet voor de rechter gebracht, waarbij het belangrijkste criterium dat van de bewijsbaarheid blijkt te zijn. Ten aanzien van de inhoud der tenlastelegging wordt opgemerkt dat de rechter doorgaans de door het Openbaar Ministerie aan het feit gegeven kwalificatie volgt, tengevolge waarvan ongelijkheden in het aanbrengen van de zaak door het O.M. leiden tot een geografisch zeer ongelijke verdeling van de sanctioneringsdruk. Na het vermelden van deze onderzoeksuitkomsten vergelijkt Van Kerckvoorde het O.M.-optreden terzake van het rijden onder invloed met dat terzake van winkeldiefstal, waarover hij eerder publiceerde in het september/oktobernummer 1978 van het Tijdschrift voor Criminologie; zie excerptnummer 3 in Justitiële Verkenningen 2/1979. De eventuele verwachting dat parketmagistraten welke winkeldiefstal vaker seponeren ook het hen terzake van rijden onder invloed ter beschikking staand dwangmiddel (intrekken rijbewijs) met spaarzaamheid hanteren, vindt geen empirische ondersteuning.

14

Kulka, R.A., and J.B. Kessler. *Is justice really blind? The influence of litigant physical attractiveness on juridical judgment.*

Journal of applied social psychology, 8e jrg., nr. 4, oktober/december 1978, blz. 366-381 (U.S.A.).

Er wordt onderzocht in hoeverre fysieke aantrekkingskracht van de procederende partij van invloed is op de beslissingen die 91 beginnende rechtenstudenten nemen als ze in een experiment de rol spelen van jurylid bij het gerechtelijk onderzoek naar een auto-ongeval. De auteurs zochten naar een meer realistische simulatie dan in vorige onderzoeken. Hiertoe werd in dit onderzoek de hypothese getoetst, dat fysieke aantrekkingskracht een duidelijke invloed zal hebben op een gerechtelijk vonnis, zelfs wanneer een audiovisuele presentatie van het gerechtelijk onderzoek de introductie mogelijk maakt van een groot aantal belangrijke andere stimuli, die aanwezig zijn bij een gerechtelijk onderzoek. Inderdaad bleken proefpersonen, die een aantrekkelijke eiser en een onaantrekkelijke gedaagde zagen, vaker de eis toe te wijzen en zij kennen bij schadeclaims meer geld toe dan studenten die een onaantrekkelijke eiser en een aantrekkelijke gedaagde bekeken. Het geobserveerde effect van de fysieke aantrekkingskracht op de beslissingen van de studenten bleek wel duidelijk beïnvloed te worden door de verschillende percepties van de ernst van de zaak zelf. De auteurs bespreken welke betekenis

deze resultaten voor het gerechtelijk onderzoek kunnen hebben.
Met literatuuropgave.

15

Kunkel, E. *Mainz 77, Massnahme zur Verhaltensveränderung bei Trunkenheitsersttättern.*
Blutalkohol, 16e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 1-18 (B.R.D.).

De ontwikkeling van de alcoholdelicten in het verkeer laat zien dat het ondanks alle tegenmaatregelen nog niet gelukt is het probleem te reduceren. Ondanks rijverbod, innemen van het rijbewijs en straffen is het recidivisme nog erg hoog. In dit artikel wordt een nieuwe maatregel voor gedragsverandering bij alcoholdelinquenten, het 'Mainz 77' model, behandeld. Dergelijke maatregelen moeten zo vroeg mogelijk plaatsvinden. Dit is na het eerste alcoholincident. De maatregelen zullen gericht zijn op het hoofdprobleem van de rijders onder invloed, dat bestaat uit hun bijzondere houding ten opzichte van drinken en rijden. Ze vinden nl. dat ze ook onder invloed nog goed kunnen rijden, dat anderen het ook wel eens doen en dat het alleen pech was dat ze een aanrijding hadden of door de politie gepakt werden. In het 'Mainz 77' programma discussiëren psychologen met alcoholdelinquenten over deze houding en concentreren zich op verandering van deze veronderstellingen. Het is belangrijk dat deze psychologen over speciale vaardigheden en ervaringen op dit terrein beschikken. Met literaturopgave.

16

Lautmann, R. *Wie man Ausenseiter draussen hält. Zur Kriminal- und Ordnungspolitik gegenüber homosexuellen 'Männern und Frauen'.*
Kritische Justiz, 12e jrg., nr. 1, 1979, blz. 1-21 (B.R.D.).

In 1969 is in Duitsland de strafbaarheid van de mannelijke homoseksuele verhouding tussen volwassenen uit de wet geschrapt en in 1973 is de meerderjarigheidsgrens op 18 jaar gesteld. In een historisch overzicht laat de auteur zien hoe de laatste decennia de wet met betrekking tot homosexualiteit is veranderd. In een emancipatiebeweging heeft de homofiel zich geleidelijk aan het recht verworven om te zijn zoals hij/zij is. In steeds meer (openbare) functies heeft de homofiel zich geprofileerd als voorvechter voor gelijke rechten. Door zich steeds meer en beter te organiseren heeft het onderwerp homofilie grotere aandacht gekregen in de openbare discussie. Uit een onderzoek blijkt dat er een duidelijk verband bestaat tussen de heersende vooroordelen en de mening over de decriminalisering van de homofilie. Naar de mening van de auteur hangt het emancipatieproces van de homofiel nauw samen met de emancipatie van de vrouw. In deze laatste beweging wordt immers sterk

de zelfstandigheid van de vrouw benadrukt, waardoor de gebruikelijke twee-eenheid van man en vrouw wordt doorbroken. In een laatste paragraaf van zijn artikel gaat de auteur nader in op de relatie tussen de partijpolitieke voorkeur en de houding tegenover homofilie. De partijen verschillen in hun tolerantie tegenover afwijkende levensvormen, hiermee hangt de houding van de partij sympathisant samen. Met literatuuropgave.

17

Norris, M. *Offenders in residential communities – measuring and understanding change.*
The Howard journal of penology and crime prevention, 18e jrg., nr. 1, 1979, blz. 29-43 (G.B.).

Met het opsluiten van jeugdige delinquenten bereikt men niet de verlangde doelen. Het zou daarom beter zijn om ze in de gemeenschap terug te laten keren. Aangezien rechtbankprocedures dikwijls de jonge mensen van hun familie doen vervreemden, worden woongemeenschappen die onderdak en steun verschaffen een algemeen verschijnsel. De kosthuizen ('hostels') zijn duidelijk in opkomst. Er is nog weinig onderzoek op dit gebied gedaan. Dit artikel geeft de resultaten weer van een onderzoek in vier van zulke 'hostels' onder 30 mannen en 42 vrouwen. Met literatuuropgave.

74

18

Ooijen, D. van. *Rijden onder invloed en een vergelijking van drie meetbare bejegeningsfactoren.*
Verkeersrecht, 27e jrg., nr. 3, maart 1979, blz. 49-59 (N.).

In een mededeling van november 1977 van het Strafbureau Voorlichting van het Ministerie van Justitie wordt vermeld, dat de Procureurs-Generaal bij de Gerechtshoven landelijk gelijke uitgangspunten hebben vastgesteld voor het strafvorderingsbeleid ten aanzien van art. 26 en de daarmee samenhangende bepalingen van de Wegenverkeerswet. De meetbare factoren van deze uitgangspunten zijn: a. het bloedalcoholgehalte; b. het aan het misdrijf verbonden gevolg; c. recidive. In een onderzoek is getracht antwoord te vinden op de volgende vragen: 1. zijn de door de P-G's genoemde factoren onderling 'even zwaar' of is er een volgorde in zwaarte aan te geven? 2. is (zijn) de (zwaarst) meetbare factor(en) ook te hanteren voor andere door de P-G's bedoelde beslissingsmomenten, zoals de invordering op grond van art. 27 WVV en de vordering ex art. 18 WVV? Als onderzoeksbron dienden de processen-verbaal die door de Rotterdamse politie gedurende de eerste vier maanden van 1975 en 1976 werden opgemaakt terzake van het rijden onder invloed van alcohol (totaal 1081). Uit het onderzoek komt onder meer naar voren, dat de factor met het zwaarste gewicht het bloedalcoholgehalte is en dat de tweede vraag

bevestigend beantwoord kan worden voor eveneens de factor bloedalcoholgehalte.

19

Orie, A.M.M., en E. Myjer. *Menten en de goede procesorde*.

Delikt en delinkwent, 9e jrg., nr. 2, februari 1979, p. 84-95 (N.).

Aan de zaak-Menten kwam op 4 december 1978 een voorlopig einde door de uitspraak van de Haagse rechtbank, waarin deze stelde dat berechting na een termijn van vierentwintig jaar als een niet te rechtvaardigen inbreuk op de zgn. redelijke termijn-clausule kan worden aangemerkt als schending van de goede procesorde: na verloop van een dergelijke lange periode kan een inbreuk op gewekt vertrouwen niet meer worden gerechtvaardigd. De auteurs plaatsen naar aanleiding van dit proces aan de hand van een summiere bespreking van de mogelijkheden tot tussentijdse beëindiging van een strafproces een aantal kanttekeningen bij de ongebruikelijke handelwijze welke in het begin van de jaren vijftig door de minister van justitie werd gevolgd. Tussentijdse beëindiging, identiteit van partijen en feiten, en het begrip 'redelijke termijn', zoals in het onderhavige proces aan de orde, worden aan de hand van wettelijke bepalingen en jurisprudentie in een meer algemeen kader geplaatst.

20

Pace, P.J. *Marital coercion – anachronism or modernism?*

The criminal law review, februari 1979, blz. 82-89 (G.B.).

De auteur bespreekt de vraag of het handhaven van 'maritale dwang' als een aparte schulduitsluitingsgrond voor de vrouw nog zin heeft, of dat het als een anachronisme beschouwd moet worden. Deze kwestie is onlangs in Engeland onderzocht door een 'Law Commission' en in Australië door 'Victoria's Law Commissioner'. Beide rapporten komen aan de orde. De Engelse 'Law Commission' pleit voor afschaffing van deze strafuitsluitingsgrond met de overweging dat gehuwde vrouwen zich, net als ongehuwden die in bepaalde situaties moreel of fysiek gedwongen worden een delict te plegen, eventueel op overmacht kunnen beroepen. 'Victoria's Law Commissioner' daarentegen, overweegt dat handhaving van maritale dwang als aparte grond de stabiliteit van het huwelijk ten goede zal komen. Besproken worden verder nog de vraag of deze schulduitsluitingsgrond ook voor andere samenlevingsvormen dan het huwelijk kan gelden en in welke mate de man aanwezig moet zijn bij het plegen van het delict wil de vrouw zich nog op de maritale dwang kunnen beroepen. De auteur concludeert dat de 'Law Commission' bij zijn onderzoek vooringenomen was en dat voor hand-

having van deze bijzondere strafuitsluitingsgrond toch wel wat te zeggen valt.
Met literatuuropgave.

21

Sanders, A. *Guilt, innocence, and jury acquittals.*
The howard journal of penology and crime prevention, 18e jrg., nr. 1, 1979, blz. 7-16 (G.B.).

In 1977 is in Schotland ingesteld de Royal Commission of Criminal Procedure. Haar opdracht luidde alle aspecten te onderzoeken van het belang dat de gemeenschap er bij heeft dat wetsovertreders voor de rechter worden gebracht. Ook moest zij de rechten en vrijheden van personen die verdacht of beschuldigd worden van een misdaad onderzoeken. Een andere commissie had reeds aangeraden om de verdachten nog meer bescherming te bieden door bijv. het gebruik toe te staan van bandrecorders tijdens hun verhoor op het politiebureau, meer openheid te betrachten bij de vervolging in het belang van de verdediging en het recht om een advocaat te raadplegen (of de ouders) tijdens het vastzitten op het politiebureau. De Commissie zal zich met name ook bezig moeten houden met het aantal vrijspraken van de Crown Court. Dit aantal is, volgens velen, te hoog en dat zou met name komen door bovengenoemde grotere bescherming, waardoor de politie beknot wordt in haar werk. Dit artikel toont aan dat dit aantal vrijspraken niet te hoog is en vervolgens dat een onterechte veroordeling de gemeenschap geen goed doet. De conclusie van de schrijver is dat het principe van een behoorlijke procesgang ontkracht en uitgehold zal worden wanneer de procedurele bescherming van de verdachte teruggedrongen wordt. Het is in het belang van de gemeenschap dat de verdachten hun rechten uit kunnen oefenen.
Met literatuuropgave.

76

22

Soetenhorst-de Savornin Lohman, J. *Van advies tot wetsontwerp.*
Nederlands juristenblad, 54e jrg., nr. 11, 17 maart 1979, blz. 213-219.

Wat speelt zich af tussen het moment waarop een bepaald maatschappelijk probleem wordt gesignaleerd en het moment waarop de te nemen maatregelen in concrete wetgeving gepresenteerd worden? Om hierover meer aan de weet te komen heeft de auteur de wetgeving betreffende vermogensstraffen op de voet gevolgd. Allereerst beschrijft zij echter het beleidsproces op algemeen niveau, waarbij zij drie factoren (publiek, politiek en organisaties) en vier fasen (initiatief, rapportage, voorontwerp en wetsontwerp) onderscheidt. In 1966, de tijd dat decriminalisering een politiek issue werd, vond de instelling van de commissie vermogensstraffen plaats. De samenstelling van de commissie wordt besproken evenals haar werk-

zaamheden die geleid hebben tot drie rapporten. De auteur bespreekt vervolgens de drie wetsontwerpen, die respectievelijk in 1972-1975 en 1978 verschenen, tegen de achtergrond van de voorstellen uit het eindrapport van de commissie vermogensstraffen. Deze casus geeft haar steun aan de stelling dat een aantal factoren een matigend effect heeft op de reikwijdte van de vernieuwing: 1. een eenzijdige overheersende inbreng van de toekomstige uitvoerders van het beleid; 2. spreiding van de vernieuwing over een lang tijdsbestek en deelsgewijze introductie; 3. spreiding van de activiteiten. Zij concludeert dat tot nu toe de criminologen een stevige blinde vlek hebben weten te ontwikkelen op dit punt.
Met literatuuropgave.

23

Spiegelberg, R. *Ueberlegungen zur Reaktion der Oeffentlichkeit auf strafrechtliche Sanktionen*. Kriminologisches journal, 1 le jrg., nr. 1, voorjaar 1979, blz. 22-34 (B.R.D.).

77 Hoe reageert de buitenwacht op criminaliteit en strafrechtspleging? Tot nu toe zijn op deze vraag alleen empirische generalisaties als antwoord gegeven. De schrijver begint met enige algemene observaties over sociale controle en probeert vervolgens de karakteristieken te geven van die interacties, die de normschender beletten om te gaan met een niet-normschender (coalitieverbod). Immers degene die met een normschender omgaat, brengt zich zelf in diskrediet en krijgt dezelfde sancties van de buitenwacht te verwerken als zijn 'coalitiegenoot' ook al heeft hij zelf geen norm geschonden. De schrijver concludeert dat straf en resocialisatie in hun sociale gevolgen twee tegenstrijdige zaken zijn.
Met literatuuropgave.

24

Strasser, P. *Verbrechenserklärungen und Srafkonzep-tionen*. Kriminologisches journal, 1 le jrg., nr. 1, voorjaar 1979 blz. 1-21 (B.R.D.).

Sinds het einde van de vorige eeuw wordt de misdadiger steeds minder als autonoom wezen gezien en steeds meer als een 'slachtoffer' of 'produkt'. Dienovereenkomstig verliezen straffen steeds meer het karakter van uitsluitend vergelding en krijgen zij steeds meer de functie van opvoedkundige beïnvloeding van de delinquent. Sinds enige tijd echter komt in de criminologie een stroming tot ontwikkeling, die de delinquent als autonoom wezen herontdekt heeft. In dit artikel wordt geprobeerd om aan te tonen welke samenhang er bestaat tussen verschillende soorten verklaringen van crimineel gedrag, en bepaalde ideeën over adequate manieren van bestraffing of behandeling van criminelen.
Met literatuuropgave.

Streng, F. *Strafmentaliteit und Berufswunsch*.
Kriminalistik, 33e jrg., nr. 2, februari 1979,
blz. 68-70 (B.R.D.).

Bij een onderzoek in de Bondsrepubliek naar de instelling die jonge juristen hebben ten opzichte van criminaliteit en straf is naar voren gekomen dat degenen die als wens te kennen gaven later strafrechter of officier van justitie te willen worden een duidelijk conservatievere en repressievere instelling hadden dan de andere juristen. De 24 ondervraagden met als beroepskeuze de sociale controle richting voelden meer voor hardere strafmaatregelen tegen wetsovertreders en minder voor het resocialiseringsaspect dan de andere 171 ondervraagden. Dit gegeven is aanleiding geweest om zich te gaan beraden over de opleiding van juristen. De conclusie is dat er veel meer aandacht besteed zou moeten worden aan criminologische en sociaal-wetenschappelijke aspecten in het strafrecht tijdens en na de studie. Dan pas zal er bij jonge juristen een beter begrip jegens criminaliteit en straf ontstaan, die een betere basis zal geven voor de beroepskeuze en de repressieve mentaliteit terug zal dringen.

Met literatuuropgave.

Veen, Th.W. van *De voorwaardelijke invrijheidsstelling, de rechtspraak van het Hof te Arnhem*.
Rechtsgeleerd magazijn Themis, nr. 1, 1979,
blz. 4-29 (N.).

De auteur geeft allereerst de ontwikkeling van de voorwaardelijke invrijheidsstelling in Nederland weer vanaf 1880 tot heden. Vervolgens bespreekt hij de enige taak die de bijzondere kamer thans heeft, namelijk als administratief rechter bij het niet verlenen of herroepen van v.i. door het departement van justitie. Geconstateerd wordt echter dat de keuze voor een penitentiaire kamer niet in zijn consequenties is doordacht. Ook bij de regels voor de behandeling van de zaak heeft de wetgever op twee gedachten gehinkt. Verder komen nog aan de orde waartegen en wanneer men in appel kan komen en welke toetsstenen het Hof hanteert. Volgens de schrijver is het uitgangspunt van het Hof dat de wetgever de rechtspositie van de veroordeelde heeft willen versterken met het instellen van een beroepsregeling en dat v.i. op de vroegst mogelijke datum moet worden verleend, tenzij er zeer ernstige bezwaren zijn. Apart wordt de toetsing van de schorsing en herroeping van de v.i. besproken, welke meer een rechtmatigheids-toetsing dient te zijn dan die van het niet verlenen van v.i. zelf. De auteur concludeert dat het Hof zich als een 'hoger bureau van het departement van justitie' is gaan opstellen. Omdat in meer dan negentig procent van de daarvoor in aanmerking komende gevallen voorwaardelijk in vrijheid wordt gesteld, is van een selectief beleid geen sprake meer. Er zijn geen

mensen meer, die de veroordeelde confronteren met zijn situatie, zijn gedrag en eisen aan hem stellen, nu daarvan de v.i. niet meer afhangt.

Met literatuuropgave.

Criminologie

27

Boulding, E. *Les femmes et la violence sociale.*

Revue internationale des sciences sociales, 30e jrg., nr. 4, 1978, blz. 847-863.

In een inleidend hoofdstuk van dit artikel geeft de auteur een analyse van de structuur van het sociale geweld. Hierbij benadrukt zij het verschil tussen het geweld in de ontwikkelde samenlevingen en in de zgn. ontwikkelingslanden. In deze laatste treft men familiestructuren aan waarin de vrouw zó gebonden is, dat dit een grote rol speelt bij haar plaats in de sociale geweldpleging. In een uitgebreide beschouwing belicht zij vervolgens het slachtofferschap van de vrouw in de samenleving. In sommige situaties is zij als het ware een 'gemakkelijk' slachtoffer bij geweldpleging, in andere situaties, bijv. oorlogvoering, blijft zij veelal buiten beeld. In het laatste hoofdstuk legt de auteur het verband tussen de ongeëmancipeerde situatie waarin de vrouw zich veelal bevindt en haar kans slachtoffer te worden van geweld (in het algemeen). Tot slot geeft zij enkele suggesties om de plaats van de vrouw onder 'het sociale geweld' te verbeteren. Een gelijke maatschappelijke participatie voor man en vrouw en een opheffing van patriarchale samenlevingsvormen vormen de voorwaarde voor een verbetering in de positie.

Met literatuuropgave.

28

Dandrilli, S.L., and D.J. Boyle. *So-called 'victimless crimes' demand a second look.*

Law enforcement news, 5e jrg., nr. 4, februari 1979, blz. 7-10 (U.S.A.).

In dit artikel vragen de auteurs aandacht voor het verschijnsel van de 'victimless crimes', zoals gebruik van verdovende middelen, homosexualiteit, gokken, prostitutie etc. De voorstanders van decriminalisering van deze 'slachtofferloze delicten' beweren dat deze vorm van misdaad alleen de dader zelf schaadt en dat zij alleen gecriminaliseerd zijn omdat de dader en/of zijn gedrag sociaal niet geaccepteerd wordt. Verschillende voorstellen en definities met betrekking tot de 'victimless crimes' worden besproken. Bij elke discussie op dit terrein zal men rekening moeten houden met de vraag of het 'slachtoffer' misschien zelf schuldig is, met de verschillende vormen van letsel die toegebracht kunnen worden en voorts met het kostenaspect. Als men beweert dat 'victimless crimes' als gewone sociale problemen moeten worden afgedaan, dan vergeet men dat ook deze vorm van hulp uit de

staatskas bekostigd zal moeten worden. De auteurs concluderen tenslotte dat het huidige criminaliseringsbeleid verontrustend inconsistent is.

29

Doleschal, E. *Crime-Some popular beliefs.*

Crime and delinquency, 25e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 1-8 (U.S.A.).

80

Bepaalde bestaande ideeën over criminaliteit blijken vaak ongefundeerd te zijn. In Amerika geloven de meeste mensen dat de criminaliteit schrikbarend is toegenomen gedurende de laatste tientallen jaren. De auteur wijst er op dat de hoeveelheid criminaliteit wel kan fluctueren, maar dat ze over het algemeen vrij stabiel is. Ook geloven de meeste Amerikanen dat het rechtssysteem in hun land toleranter is tegenover criminelen dan de vergelijkbare rechtssystemen in andere landen. Het tegendeel blijkt echter waar te zijn: de Verenigde Staten legt het grootste aantal straffen op in vergelijking met andere westerse landen. Nog een veel aangehangen opvatting is dat leden van minderheidsgroeperingen en armen verantwoordelijk zijn voor de meeste misdaden. Dit is echter niet het geval, het voorkomen van criminaliteit is gelijkelijk verdeeld over de verschillende socio-economische groepen en de grootste financiële verliezen worden veroorzaakt door misdrijven begaan door de meest welgestelden. Ook geloven de meeste Amerikanen dat criminaliteit op geen enkele manier 'bruikbaar' is te noemen. Toch, zo meent de auteur afgaand op de theorie van Durkheim, is de sociale functie van criminaliteit vitaal en noodzakelijk te noemen en bevordert een bepaald niveau van criminaliteit de versterking van groepsnormen en handhaving van een sociaal evenwicht.

30

Feierabend, R.L. *Le rôle des gouvernements dans les recherches sur la violence.*

Revue internationale des sciences sociales, 30e jrg., nr. 4, 1978, blz. 818-846.

Al sinds jaren wordt het probleem van de geweldpleging als een zeer belangrijk vraagstuk beschouwd. Niet alleen nationale, maar ook internationale instituten buigen zich over dit probleem. De verschillende staatsorganen die zich met het geweldsprobleem bezig houden, richten zich veelal op bijzondere aspecten van deze agressie, waaronder de effecten van straf op dit gedrag. In een overzicht laat de auteur zien welke particuliere en overheidsinstituten zich met onderzoek naar het vraagstuk van de geweldpleging bezig houden. Hierna behandelt zij verschillende permanente onderzoeksafdelingen en commissies in dienst van de overheid, de parlementaire commissies die in verschillende landen de debatten over dit onderwerp voorbereiden en de onderzoeksafdelingen van departementen die onderzoek naar zeer verschillende as-

pecten van geweld uitvoeren. Eenzelfde toelichting geeft ze op het werk van multinationale organisaties en ad hoc commissies op nationaal niveau. Speciale aandacht geeft de auteur aan het multinationale onderzoek naar het geweld in de media. In de slotbeschouwing van het artikel concludeert zij dat het effect van met name het onderzoek naar de geweldpleging dat door de overheid wordt uitgevoerd op verschillende niveau's kan worden geëvalueerd, t.w. op het terrein van de criminaliteitsbestrijding, het politieke niveau en het algemene geweld in de samenleving. Met literatuuropgave.

31

Feinman, C. *Sex role stereotypes and justice for women.*

Crime and delinquency, 25e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 87-94 (U.S.A.).

81 Sinds de ontwikkeling van het moderne gevangenisstelsel hebben veel verbeteringen in de fysieke behandeling van vrouwelijke gedetineerden plaatsgevonden. In de geschiedenis treden ten aanzien van vrouwelijke gedetineerden drie belangrijke feiten op de voorgrond: ten eerste weerspiegelt de behandeling van vrouwen in de gevangenis de sexe-rol stereotypen die de maatschappij vrouwen toebedeelt. Ten tweede is deze rolstereotypie blijven bestaan ondanks het feit dat juist vrouwen een belangrijke rol hebben gespeeld bij de verbetering van omstandigheden in de gevangenis. Ten derde beïnvloeden sexe-rol stereotypen in aanzienlijke mate de mogelijkheid van ex-gedetineerden om te slagen in de maatschappij. Op deze drie punten gaat de schrijfster nader in. Ze is van mening dat deze stereotypering de fundamentele reden is waarom nog zo weinig bekend is omtrent de oorzaken van vrouwencriminaliteit en de soorten vrouwen die in de gevangenis worden aangetroffen. Ze besluit het artikel met de waarschuwing dat het een gevaarlijke mythe is te denken dat de vrouwenemancipatie leidt tot crimineel gedrag. Een dergelijke opvatting namelijk stuurt het onderzoek naar de oorzaken van vrouwencriminaliteit de verkeerde richting op, ontkent het feit dat al lang veel vrouwen buitenshuis werken en dat de gevangenis bevolkt zijn door voornamelijk arme vrouwen.

32

Krulowitz, J.E., and E. Johnson Payne. *Attributions about rape: effects of rapist force, observer sex and sex role attitudes.*

Journal of applied social psychology, 8e jrg., nr. 4, oktober/december 1978, blz. 291-305 (U.S.A.).

In dit onderzoek worden de percepties van proefpersonen onderzocht t.a.v. hypothetische aanrandings-situaties, als een functie van de mate van gebruikt geweld bij de aanranding, het geslacht van de proefpersoon en de houding van de proefpersonen t.a.v.

het feminisme. 232 proefpersonen (118 vrouwen, 114 mannen) werden willekeurig op grond van geslacht toegewezen aan één van de drie geweldsituaties. Zoals verwacht, waren de proefpersonen er meer van overtuigd dat het een geval van aanranding betrof naarmate het geweld van de kant van de aanrander toenam. Een tweede hypothese werd ten dele bevestigd. Bij traditioneel ingestelde vrouwen leidde toenemend geweld tot het duidelijker benoemen van een geval als een aanranding, terwijl progressief ingestelde vrouwen geneigd waren het incident op alle geweldniveau's als een geval van aanranding te zien. Voor de mannen ging een dergelijk verband echter niet op. Zoals voorspeld, zagen de voorstanders van het feminisme meer de maatschappelijke factoren als oorzaak van aanranding dan de tegenstanders van het feminisme. Tegen de verwachting in verschilden voor- en tegenstanders van het feminisme echter niet van elkaar in de mate van blaam die hetzij het slachtoffer hetzij de aanrander trof. De bevindingen ondersteunen de algemene idee dat geslacht, de houding die men aanneemt t.a.v. de sexe-rollen en de mate van gebruikt geweld door een aanrander, de beoordeling van de situatie en het toeschrijven van de oorzaak beïnvloeden. Gevolgtrekkingen voor preventie en de reactie van het slachtoffer worden besproken. Met literatuuropgave.

33

Lilly, J.R., and W. Jeffrey, Jr. *On the state of 'Criminology': A review of a classic.*

Crime and delinquency, 25e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 95-103 (U.S.A.).

In dit artikel wordt het klassieke criminologische werk van Sutherland en Cressey: 'Criminology' besproken. Dit ter gelegenheid van de 54e verjaardag sedert de eerste editie ervan in 1924. Bij de bespreking van het boek gaan de auteurs er van uit dat de ideeën en de filosofie die de basis vormen van dit boek fundamenteel zijn voor de criminologie en op grond daarvan een speciale aandacht behoeven. De twee aandachtspunten waar de auteurs bij stil staan, zijn: 1. de aard van de wet en haar relatie tot de criminologie; 2. de criminologie als een 'wetenschap'. Nadat deze twee onderwerpen uitvoerig besproken en becommentarieerd zijn, komen de auteurs tot de conclusie dat ondanks de tegengestelde mening van Sutherland/Cressey, de criminologie volmondig gekwalificeerd kan worden als een wetenschap. Voorts menen zij dat de onderzoeksbevindingen die in het boek worden behandeld, voor zover mogelijk, vertaald zouden moeten worden in empirisch gefundeerde valide proposities. Dit zou dan een stapje in de richting zijn van het doel dat Cressey voor ogen stond: nl. het vormen van een theoretische basis voor criminologische debatten. Met literatuuropgave.

Petersilia, J., and P.W. Greenwood. *Mandatory prison sentences: their projected effects on crime and prison populations.*

The journal of criminal law and criminology, 69e jrg., nr. 4, winter 1978, blz. 604-615 (U.S.A.).

Om de hoge misdaadcijfers het hoofd te kunnen bieden en om tot meer gelijkheid in de straftoemeting te komen, hebben diverse Amerikaanse staten het plan (sommigen zijn er al toe overgegaan) om voor diverse delicten minimum-gevangenisstraffen vast te stellen. De auteurs hebben onderzocht welke gevolgen deze maatregelen kunnen hebben voor de misdaadcijfers en voor de bezetting van de gevangenissen. Daartoe onderzochten zij de dossiers en statistieken van 625 personen die tussen midden 1968 en midden 1970 door het 'Colorado District Court' te Denver werden veroordeeld voor diverse ernstige delicten. Aan de hand van het verloop van de criminele carrières van de onderzochte personen, stelden zij vast of het gepleegde delict voorkomen had kunnen worden wanneer deze personen bij hun laatste daarvóór gepleegde delict een bepaalde minimum-gevangenisstraf opgelegd zouden hebben gekregen. De resultaten wijzen onder meer uit dat, om de misdaadcijfers met de helft te doen dalen, men iedereen die een misdrijf pleegt, ongeacht eerdere recidive, zou moeten veroordelen tot minimaal vijf jaar gevangenisstraf. Zou men tot drie jaar veroordelen, dan zouden de cijfers met een derde dalen; zou dat minimaal een jaar worden, dan zou de afname vijftien procent bedragen. De gegevens laten verder zien dat wanneer men alleen recidivisten een minimum-straf zou opleggen, de bovenstaande effecten op de misdaadcijfers met de helft zouden afnemen. Ten aanzien van de bezettingsgraad van de gevangenissen, wijst hun analyse erop dat ieder procent criminaliteitsafname door het instellen van bepaalde minimum-straffen globaal drie tot tien procent meer capaciteit eist.

Met literatuuropgave.

Quispel, Y., en N. van Liebergen. *Koffiepraat. . . kletspraat.*

Tijdschrift voor criminologie, 21e jrg., januari/februari 1979, blz. 20-23; met reactie van J.J.M. van Dijk, blz. 23-28 (N.).

De auteurs leveren in dit artikel kritiek op uitgangspunten van recent WODC-onderzoek naar onrustgevoelens onder de Nederlandse bevolking. In de rapportage naar aanleiding van dit onderzoek wordt onder andere opgemerkt dat de beduchtheid voor zware geweldsmisdrijven nogal overdreven aandoet, waarbij de onderzoekers Coenen en Van Dijk met zoveel woorden stellen dat 'een deel van de Nederlandse vrouwen zich onveiliger voelt dan nodig is'. Quispel en Van Liebergen tekenen hiertegen aan dat het huns inziens op dit ogenblik niet mogelijk is om op basis

van onderzoeksgegevens conclusies te trekken omtrent de mate waarin Nederlandse vrouwen zich onveilig voelen en de mate waarin zij zich onveilig zouden moeten voelen. In een reactie op deze kritiek verduidelijkt Van Dijk de uitgangspunten en de wijze van voortgang van het betreffende WODC-onderzoek, waarbij hij zich in afwijzende bewoordingen uitlaat omtrent de rol van massamedia-berichtgeving met betrekking tot geweldscriminaliteit en zedendelinquentie.

Met literatuuropgaven.

36

Reuband, K.H. *Viktimisering und Anzeigebereitschaft in Japan.*

Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 62e jrg., nr. 1, februari 1979, blz. 1-9 (B.R.D.).

De laatste jaren heeft in het criminologisch en socio-criminologisch onderzoek de analyse van slachtoffers van misdaden een zwaarder accent gekregen, vooral bij representatieve enquêtes. Deze ontwikkeling is niet beperkt tot enkele landen maar is te zien in een groot aantal landen, aldus de schrijver. Er is tot op heden weinig systematisch onderzoek gedaan om empirisch verkregen resultaten van verschillende landen te vergelijken. De schrijver maakt een vergelijking tussen victim-survey research in Japan en in de westerse geïndustrialiseerde landen. Hierbij blijkt dat de relaties tussen sociale en demografische variabelen enerzijds en victimisering en bereidheid aangifte te doen niet beperkt zijn tot het westerse cultuurpatroon doch even frequent voorkomen in Japan.

Met literatuuropgave.

37

Ross, R.A., and G.C.S. Benson. *Criminal justice from east to west.*

Crime and delinquency, 25e jrg., nr. 1, januari 1979, blz. 76-86 (U.S.A.).

In Engeland en Japan – eveneens twee geïndustrialiseerde democratieën – tonen de statistieken ten aanzien van geweldscriminaliteit veel lagere cijfers dan die in de Verenigde Staten. Een vergelijking van cijfers met betrekking tot geweldsmisdrijven in New York, Londen en Tokio levert eenzelfde beeld op: de gewelddadige misdaad in de grootste stad van de Verenigde Staten steekt met kop en schouders uit boven die in Londen of Tokio. Schrijvers gaan in dit artikel in op deze gegevens en proberen oorzaken te achterhalen. Met name de gecentraliseerde wetshandhaving en de gestandaardiseerde politieopleiding lijken de professionaliteit van de politie te bevorderen en corruptie tegen te gaan. Bovendien werken in Engeland en in Japan de gerechten sneller dan in de Verenigde Staten. Verder wordt nog, ter verklaring van de verschillen, gewezen op strenge wapenwetten, geformaliseerde ethische instructies voor de politie en

grote betrokkenheid van het publiek bij de wetshandhaving in Engeland en Japan. De schrijvers besluiten het artikel met de conclusie dat meer dan aan nieuwe ideeën of schema's behoefte is aan verbetering van de wetshandhavingspraktijk in de Verenigde Staten.

38

Schneider, H.J. *Härtere Strafen und weniger Psychologie?*

Kriminalistik, 33e jrg., nr. 2, februari 1979, blz. 84-90 (B.R.D.).

De schrijver gaat in dit artikel eerst in op de, door velerlei factoren, ontstane verwijdering tussen degenen die zich bezighouden met de praktijk van de strafrechtspleging en de criminologen. Hoe belangrijk het oplossen en vervolgen van een misdaad ook is, de vervolgende instanties moeten toch oog hebben voor de opvattingen van de criminologen. De auteur schildert de huidige crisis in de psychologische behandelingsideologie en de criminele politiek in Noord-Amerika. Hij behandelt daarna de recidive en de criminele instelling van de dader, de afschrikwekkende werking van strengere straffen, de verhouding slachtoffer van een misdaad en crimineel beleid en tot slot de extramurale behandeling van delinquenten. Een van de conclusies van de auteur is dat niet gevaarlijke delinquenten zo veel mogelijk in vrijheid, buiten de gevangenis, behandeld moeten worden. Met literaturopgave.

85

39

Shoupilov, V. *La violence vue sous l'angle de la criminologie: problèmes méthodologiques.*

Revue internationale des sciences sociales, 30e jrg., nr. 4, 1978, blz. 909-917.

De criminoloog zoekt d.m.v. wetenschappelijk onderzoek naar middelen om anti-sociaal gedrag te voorkomen. Sommige vormen van dit anti-sociaal gedrag betreffen de geweldpleging. Er zijn naar de mening van de auteur verschillende invalshoeken in de criminologie te onderscheiden waarlangs het probleem van het geweld in een samenleving wordt bestudeerd. Als voorbeelden geeft hij een korte toelichting op o.a.: de klassebenadering, waarbij maatschappelijke klassen met elkaar in strijd zijn, de deviantiebenadering, waarbij geweldpleging als individueel afwijkend gedrag wordt beschouwd en de politieke benadering waarbij politieke doeleinden een rol spelen. De verschillende benaderingen van dit vraagstuk in de criminologie vragen om een verschillende methodologie. Er moet steeds gekozen worden bij het onderzoek tussen het accent op het individu of op de samenleving. Omdat uiteindelijk voor een deel het milieu door de individuen wordt gecreëerd moet volgens de auteur toch een zeker verband tussen beide componenten van deze studies worden aangebracht. Met de

bespreking van een aantal studies laat de auteur zien hoe dit op verschillende wijzen in de criminologie is geprobeerd.

Met literatuuropgave.

40

Soetenhorst-de Savornin Lohman, J. *Criminologen congresseren in de V.S.*

Delikt en delinkwent, 9e jrg., nr. 2, februari 1979, p. 96-101 (N.).

Naar aanleiding van het congres van de American Society of Criminology van 8–12 november 1978 schetst de auteur in korte trekken enkele punten van verschil tussen het Amerikaanse en het Europese 'criminaliteitsbeeld' en de praktijk van de strafrechtspieging. De eigen signatuur van het fenomeen criminaliteit in de Amerikaanse samenleving duidt het kader aan waarbinnen de criminologie moet opereren; een kader waarin de wetenschap onder grote druk staat praktische oplossingen te brengen. In dit licht wordt duidelijk gemaakt hoe de aandacht voor theorievorming in de criminologie aan het verschuiven is van een sociologische inspiratie naar een oriëntatie met een meer natuurwetenschappelijke inbreng en pragmatische doelstellingen, waarin de zgn. biosociale richting een belangrijke plaats inneemt. De auteur brengt het ontstaan van deze nieuwe richting in verband met het opkomen van een ander type mens- en maatschappijbeeld, een verschuiving in het politiek-culturele klimaat van de achter ons liggende periode, waarbij het accent komt te liggen op beheersbaarheid, het handhaven van de orde met kennis als middel tot sociale controle, gekoppeld aan een sterk gemechaniseerd mensbeeld; waarna zij een parallel trekt tussen sociaal-politieke en maatschappelijke voorwaarden aan het eind van de vorige eeuw, bij de opkomst van de Défence Sociale-beweging, en de situatie van heden. Met literatuuropgave.

41

Walker, N. *The efficacy and morality of deterrents.* The criminal law review, maart 1979, blz. 129-144 (G.B.).

Afschrikking, een van de oudste middelen van sociale controle, staat tegenwoordig in een kwade reuk. Dit komt deels omdat men het associeert met inhumane soorten straf, en in het bijzonder de doodstraf. Afschrikken is tenslotte een opzettelijke bedreiging met leed, om bepaalde soorten gedrag tegen te gaan; een dreigement, dat als het geloofwaardig wil zijn ook uitgevoerd dient te worden. De vraag is echter of afschrikking ook inderdaad het beoogde effect heeft. Volgens de schrijver zijn alleen uit experimenten in het dagelijks leven uitgevoerd (i.t.t. laboratoriumexperimenten) sterke aanwijzingen te vinden van de reikwijdte van afschrikking en de variabelen die daar invloed op hebben. De resultaten van de weinige goe-

de experimenten, die tot nu toe zijn uitgevoerd, komen overeen met de verwachting van het gezonde verstand, dat de gehoorzaamheid toeneemt, naarmate men denkt, dat de kans groter is om ontdekt en gestraft te worden als men zich niet aan de regels houdt. Met literatuuropgave.

42

Zwanenburg, M.A. *Vrijwillige medewerking aan behandeling; ethische problemen bij de beleidsimplementatie van biosociale onderzoekbevindingen.*

Beleid en maatschappij, 6e jrg., nr. 2, februari 1979, blz. 64-72 (N.).

87

Na een uiteenzetting van verschillende standpunten die enkele onderzoekers innemen omtrent de verantwoordelijkheid van de wetenschapper en ethische en praktische implicaties van biosociaal/psychofysiologisch onderzoek, komt Zwanenburg tot de conclusie dat onderzoekers een eigen verantwoordelijkheid hebben die minimaal bestaat in het verschaffen van informatie welke feitelijke, theoretische en wetenschapsfilosofische elementen bevat, alsmede een ethische of morele stellingname. Vrijwilligheid met betrekking tot deelname aan preventieve acties ter bestrijding van criminaliteit biedt geen oplossing voor de ethische problemen die met de toepassing van het onderzoek samenhangen, waarbij volgens de auteur het element van vrijwilligheid in principe botst met een eventueel te hanteren activatieniveau-theorie. Ten slotte dringt Zwanenburg er bij Buikhuisen op aan, dat deze in een publicatie de noodzakelijke informatie levert over zijn voorgenomen onderzoek en het standpunt dat hij inneemt met betrekking tot de beleidsimplicaties daarvan ter bestrijding van de maatschappelijke onrust die hierover is ontstaan. Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen

43

Besier, E.J. *De penitentiaire inrichting voor vrouwen.* Balans, 10e jrg., nr. 2, 1979, blz. 27-32 (N.).

Het artikel opent met de vraag: 'Wat gebeurt er als in Nederland een vrouw door de Rechter Commissaris in het Huis van Bewaring wordt ingesloten?' Sinds maart van dit jaar wordt de vrouw opgenomen in de inkomstafdeling van Toren 700 van de penitentiaire inrichtingen te Amsterdam. Hoe dat gebeurt en wat er gebeurt wordt in dit artikel beschreven. Ook wordt stil gestaan bij de woonomstandigheden van de gedetineerde vrouwen, de werkmogelijkheden, de benadering door het gevangenispersoneel, de vrijheden en onvrijheden, bezoeksregelingen, omgang met elkaar, vrije tijdsbesteding, vorming en scholing. Voorts wordt aandacht besteed aan de ervaringen van de gedetineerde vrouwen voor wat betreft de overgang van de oude naar de nieuwe inrichting en voor wat

betreft de huidige leef- en werkomstandigheden. Als laatste wordt kort stil gestaan bij de opbouw van het personeel, het Linking-pin systeem (vast team per paviljoen van ongeveer 11 bewaarders/sters) en bij de ervaringen van het personeel bij de overgang van de oude naar de nieuwe situatie en de bevindingen van de huidige situatie.

44

Martiny, E. *Karl Peters über erziehenden Strafvollzug*. Der Vollzugsdienst, (Beilage), 26e jrg. nr. 1, jan. 1979, blz. 1-12 (B.R.D.).

In de Bondsrepubliek heeft Karl Peters belangrijke impulsen gegeven tot vernieuwing van het strafrecht. Zijn denkbeelden hadden vooral betrekking op de pedagogische aspecten van de straf. De schrijfster geeft een theoretische beschouwing over de pedagogiek van de misdaad, met definitie en historische achtergronden, gevolgd door opvoedingsdoelen, zoals Peters die ziet. De voltrekking van de straf is in verschillende categorieën in te delen, zoals bij wijze van waarschuwing, bij wijze van veiligheidsgarantie voor anderen, bij wijze van boetedoening en bij wijze van opvoedingsmiddel. Hierna gaat de schrijfster in op de beperkte mogelijkheden van de straf als opvoedende factor. Van het grootste belang voor de tenuitvoerlegging van de straf is een pedagogische scholing en inzicht in de persoonlijkheid van de overtreder. Voor individuele gevangenen dienen behandelingsplannen opgesteld te worden. Gepleit wordt voor een gecombineerde behandelingsstrategie die bestaat uit een mechanische methode als uitgangspunt, toegespitst tot de individuele-, die de persoonlijkheidsstructuur van de mens erkent. Met literatuuropgave.

88

Reclassering

45

Heij, J. *Van sociaal ambtenaar naar rijksreclasseringsambtenaar*.

Proces, 58e jrg., nr. 4, april 1979, blz. 85-91 (N.).

De auteur beschrijft in dit artikel de gang van zaken rond het penitentiair maatschappelijk werk. In januari 1967 is er een experiment van start gegaan bij het Penitentiair Trainingskamp 'De Corridor'. Men stelde een hulpverlener aan die, anders dan de sociaal ambtenaar, los staat van de hiërarchie van de gevangenis. Daardoor kan meer gestalte worden gegeven aan het maatschappelijk werk. Later wordt dit experiment uitgebreid. In 1973 gaan alle sociaal ambtenaren over naar de Directie TBR en Reclassering. Na verloop van tijd blijken er veel ongenoegens te leven, waarbij de spanningen soms oplopen. Er verdwijnen vormen van overleg die hard nodig zijn voor het bepalen van de werkinhoud en waarover de maatschappelijk werkers juist met de Directie TBR en Reclassering in gesprek wilden om alsnog verbetering aan te brengen.

De auteur concludeert dat er sinds het ontstaan van de ongenoegens nog geen verbeteringen zijn opgetreden en meent dat het penitentiair maatschappelijk werk terecht is gekomen in de hoek waar de klappen vallen.

46

Scheffer, A. *Van rijksreclasseringsambtenaar naar maatschappelijk werker.*

Proces, 58e jrg., nr. 4, april 1979, blz. 102-107 (N.).

Reeds ruim vijf jaar worden rijksreclasseringsambtenaren in algemene dienst (rrad) door de Directie TBR en Reclassering van het Ministerie van Justitie gedetacheerd in de Nederlandse penitentiaire inrichtingen. Een periode die gekenmerkt wordt door veel conflicten en onduidelijkheden over de wijze waarop de rrad vorm zou moeten, mogen en kunnen geven aan het maatschappelijk werk ten behoeve van gedetineerden. Oorzaken van deze problemen moeten in fundamentele richting gezocht worden. De auteur gaat in dit artikel in op de veranderingen die nodig zijn om een goed en eerlijk hulpaanbod te realiseren. Een verandering waardoor een hulpaanbod en hulpverlening ontstaat vanuit een instelling die werkt met een doelstelling waarvan de belangen en behoeften van de hulpvragers de voornaamste uitgangspunten zijn. Een instelling ook die niet door haar structuur belemmerd wordt die doelstelling te realiseren. De auteur meent dat de particuliere reclassering hiervoor het meest in aanmerking komt. Achtereenvolgens worden verschillende voordelen hiervan genoemd. Tot slot geeft de schrijver enige voorwaarden voor de onderbrenging van de hulpverlening bij de reclassering.

89

Psychiatrische Zorg

47

Cholst, S. *Therapy of loss of temper and crimes of violence.*

International journal of offender therapy and comparative criminology, 22e jrg., nr. 3, 1978, blz. 244-254.

Met deze studie van 'drift(aanvallen)' en vervreemding onder een groep gedetineerden in afwachting van hun berechting wil de schrijver adviezen geven voor psychotherapeutische behandeling voor gedragsmodificatie. Hij gaat eerst in op de achtergronden van de gedetineerden, doorgaans zijn dit mannen, en de oorzaken van het gedrag dat tot uiting komt bij de therapie. Dit gedrag is doorgaans nauw verbonden met een gering zelfrespect. Deze mannen komen doorgaans uit culturele milieus, waar het gebruikelijk is als je wordt gehinderd direct erop te slaan, omdat dit de manier is om gerespecteerd te worden. Bij de therapie is het van belang dat deze benadering wordt bestreden en afgeleerd. Er werd gebruik gemaakt van groepstherapie en individuele therapie. Een aantal case-histories

wordt besproken, daarna volgt een behandeling van de resultaten van de therapie.

48

Hivert, P. *Expertise psychiatrique et article 64 du Code pénal, ou la mission ambiguë.*

Revue pénitentiaire et de droit pénal, 102e jrg., nr. 4, oktober/december 1978, blz. 485-492 (F.).

De psychiatrische voorlichtingsrapportage krijgt de laatste jaren veel kritiek te verduren die zich zowel richt op haar functioneren in de praktijk als op haar finaliteit. De auteur constateert dat het juridisch en het psychiatrisch denken in de laatste vijftig jaar sterk uiteen is gaan lopen. De psychiatrie is zich gaan toeleggen op het uitwerken van therapeutische behandelingen terwijl het strafrecht weer de nadruk is gaan leggen op de bescherming van de maatschappij. De verdachte ziet in de psychiater soms een verdediger maar in de meeste gevallen beschouwt hij hem als een verlengstuk van justitie. Door de psychiater te laten beslissen over de mate van toerekeningsvatbaarheid van de delinquent wordt de rol van de expert verward met die van de rechter. Het ligt volgens de auteur niet binnen de competentie van de psychiater om te oordelen over niet-waardevrije factoren als de gevaarlijkheid van de verdachte, zijn ontvankelijkheid voor een strafrechtelijke sanctie en zijn kansen op genezing en wederaanpassing. Een heroriëntatie met betrekking tot de functie van de psychiatrische voorlichtingsrapportage is dan ook geboden. De rol van de psychiater in het strafproces zal weer meer die van een observator moeten worden in een team van psychologen, sociologen en beoefenaren van andere disciplines.

90

49

Newman, L. *Emotional disturbance in children of Holocaust survivors.*

Social casework, 60e jrg., nr. 1, jan. 1979, blz. 42-50 (U.S.A.).

Gebleken is dat velen, die de 'Holocaust' van de Nazi's overleefden, die aan het zogenoemde overlevingssyndroom leden en nog lijden, door hun ouders beïnvloed zijn. Ouders gaven hun kinderen deze verschrikkingen mondeling door. Dit is de oorzaak dat jonge mensen die dit niet zelf meegemaakt hebben, zelfs vele jaren erna geboren zijn, dezelfde emotionele problemen vertonen als de overlevenden van 'Holocaust'. Hoewel deze mensen zich voor behandeling aanmelden als op zichzelf staande cliënten, is het van het grootste belang de gezinsachtergronden in het onderzoek te betrekken, immers vaak zijn deze mensen zich niet bewust van het verband tussen de verhalen van hun ouders en hun eigen tegenwoordige moeilijkheden. Er dient nog grondiger onderzoek te worden gedaan welke factoren een tegenkracht vormen tegen dit 'doorgeven van psychopathologie', want veel mensen die het overleefd hebben volbrachten hun taak als

ouders goed en hadden emotioneel gezonde gezinnen. Met literatuuropgave.

Kinderbescherming

50

McNeil, J.S., and M.L. McBride. *Group therapy with abusive parents.*

Social casework, 60e jrg., nr. 1, jan. 1979, blz. 36-42 (U.S.A.).

In dit artikel wordt groepstherapie van een twaalfstal echtparen, die hun kinderen mishandelden, beschreven. Het bleek een geslaagde manier om vijandig en agressief optreden in de toekomst te voorkomen. In een aantal wekelijkse bijeenkomsten gedurende minimaal zes maanden en maximaal achttien maanden werd vooral, door een mannelijke- en een vrouwelijke therapeut, de nadruk gelegd op het verbeteren van de huwelijksrelatie. Er worden drie gevallen uitvoerig besproken. In de bijeenkomsten werd de ouders geleerd hun probleem met elkaar te bespreken zonder hun onvrede op de kinderen af te reageren. In de groep ontstonden vriendschappen en men steunde elkaar wederzijds. Ook werd geleerd beslissingen te nemen in overleg met anderen in zaken als uithuisplaatsing, adoptie en echtscheiding. De therapeuten die deelnamen aan de gesprekken zag men als model om de eigen relatie te verbeteren.

91

51

Pierce, C.R., R.F. Asarnow and R.R. Ross. *Patterns of female delinquency: toward differential treatment of female offenders.*

South African Journal of criminal law and criminology, 2e jrg., nr. 3, november 1978, blz. 278-288.

De laatste jaren komt men tot het inzicht dat veel behandelingsprogramma's voor delinquenten niet de verwachte resultaten opleveren. Als gevolg hiervan is men geïnteresseerd in het zoeken naar overeenkomsten tussen de verschillende delinquenten en behandelingswijzen. Het probleem hierbij is het gemis aan adequate middelen om de verschillende delinquenten te identificeren en te classificeren. Met het oog op de toename in de criminaliteit van vrouwen is het van belang dat een betrouwbaar classificatiesysteem ontwikkeld wordt, dat gebruikt kan worden als basis voor de verschillende behandelingsprogramma's voor vrouwelijke jeugddelinquenten. Met dit doel is een onderzoek opgezet. Uit een totaal van 500 vrouwelijke jeugddelinquenten, die in een behandelingsinstituut in Ontario zaten, zijn 325 vrouwen ondervraagd, waarvan de gemiddelde leeftijd 14 jaar bedroeg. De drie onderwerpen waarover gegevens werden verzameld zijn: 1. Het ouderlijk milieu en de opvoedingssituatie, 2. persoonlijke eigenschappen, 3. gedrag op het instituut. De gebruikte onderzoeksmethode is de factoranalyse. In dit artikel wordt een verslag gegeven van

de opzet en van het onderzoek zelf. Voorts wordt er kort aandacht besteed aan de resultaten ervan. Met literatuuropgave.

52

Ward, M. *The relationship between parents and case-worker in adoption.*

Social casework, 60e jrg., nr. 2, februari 1979, blz. 96-103 (U.S.A.).

In dit artikel staat de relatie tussen adoptief-ouders en diegene die voor de plaatsing van een adoptief-kind zorg draagt, centraal. Als belangrijkste taak van deze maatschappelijk werker noemt de auteur het bewerkstelligen bij de ouders van het gevoel dat zij zowel moreel als psychisch het recht hebben de ouders te worden van het kind. Op de tweede plaats staat de ontwikkeling van de juiste familierelaties. Speciale aandacht schenkt de auteur aan de adoptie van het wat oudere kind, daar in een dergelijk geval de problemen vaak toegespitst worden. De auteur vindt het noodzakelijk dat de maatschappelijk werker ook na de plaatsing contact houdt met de familie. Dit is van belang voor het kind, dat tijdens de adoptieprocedure de maatschappelijk werker goed heeft leren kennen. Het kan steun krijgen bij het leggen van nieuwe relaties in het gezin. Ook is het contact met de maatschappelijk werker in het belang van de ouders. Deze kent hun gevoelens en houding t.o.v. het kind. Bovendien heeft hij hun vertrouwen gekregen. Een wisseling van maatschappelijk werker kan derhalve een negatief effect hebben op het succes van de plaatsing. Tenslotte schetst de auteur het beeld van een ideale maatschappelijk werker, gezien vanuit het standpunt van de ouders.

Met literatuuropgave.

Politie

53

Bovenkerk, F., en M. Luning. *Veldexperiment kon discriminatie Surinaamse 'bak'-berijder niet aantonen.* Algemeen politiebld, 128e jrg., nr. 7, 31 maart 1979, blz. 158-162 (N.).

De onderzoeksvraag in dit artikel is: 'Heeft de onheuse bejegening van Surinamers door de politie een algemeen karakter aangenomen?' Alvorens de auteurs ingaan op hun eigen onderzoek staan zij stil bij 2 onderzoekjes naar rassendiscriminatie bij de politie: van Esmeijer en Luning (1978) en van Junger-Tas (1977). Beide onderzoeken wijzen sterk in die richting, maar geheel sluitend is het bewijs dat rassendiscriminatie bij de politie algemeen voorkomt, thans nog niet. Met behulp van de onderzoeksmethode; het sociologisch veldexperiment, wordt de vraag: 'Is het inderdaad waar dat Surinamers in een grote auto bij voortdoring en zonder dat daartoe aanleiding bestaat aangehouden worden en gecontroleerd?', nader onderzocht.

In het artikel wordt uitgebreid verslag gedaan van een uitgevoerd experiment op zaterdag 9 december 1978, waarbij 2 auto's en 4 pp. waren betrokken. Het enige verschil was dat in de ene auto een Creoolse man zat en in de andere auto een blanke man. De vraag was: hoeveel maal zullen deze identieke auto's aangehouden worden. Het resultaat was dat beide auto's geen enkele maal zijn aangehouden. Het enige wat op grond van dit experiment gezegd kan worden is dat d.m.v. de door de onderzoekers aangevoerde experimentele condities discriminatie hoogstwaarschijnlijk niet kan worden aangetoond.

54

Broer, W., en M. Punch. *Corruptie bij de politie: een sociologisch perspectief*.

Het tijdschrift voor de politie, 41e jrg., nr. 4, april 1979, blz. 173-189 (N.).

93

De auteurs willen in het artikel het verschijnsel corruptie sociologisch benaderen met de bedoeling een bijdrage te leveren in het zo objectief mogelijk onderzoeken van het fenomeen. Met een dergelijke bijdrage hopen zij dit onderwerp in politiekringen voor discussie te openen. Corruptie bij de politie is een zeer gecompliceerd verschijnsel, dat allerlei vragen oproept over de verhouding tussen de praktijken die in het strafrechtelijk systeem en in de samenleving in ruimer verband voorkomen. Er wordt een overzicht gegeven van de corruptie die niet zo lang geleden in New York en Londen heeft plaats gevonden. De aandacht wordt daarbij gevestigd op de literatuur die over dit onderwerp voorhanden is. Als sociologen hebben de auteurs hiermee willen beweren dat corruptie gezien moet worden in een maatschappelijke en plaatselijke context, in termen van tekortkomingen van de politieorganisatie en in relatie met de onvermijdelijke dilemma's van het politiewerk. De schijnwerpers worden hierbij afgewend van het idee dat het probleem bij enkele zwakke individuen ligt die uitsluitend door financieel voordeel zijn aangemoedigd. In plaats daarvan zullen we de oorzaken moeten zoeken in de sociale relaties die worden opgebouwd met figuren uit de onderwereld, in de organisationele druk (of het gebrek daaraan) om een bepaald soort aanhoudingen te produceren en in de perceptie die de politiemans heeft van de eerlijkheid en de effectiviteit van de rest van het justitiële stelsel. Met literatuuropgave.

Boekwerken

Over de adressen der bibliotheken waarbij de genoemde publikaties ter inzage kunnen worden gevraagd, kunnen inlichtingen worden ingewonnen bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Schedeldoekshaven 100, 's-Gravenhage, tel. 070-706553/55.

Bartollas, C., and S.J. Miller. *The juvenile offender; control, correction and treatment.* London enz., Holbrook Press, 1978.

Beleidsnota van de Reclasseringsraad 's-Hertogenbosch. 's-Hertogenbosch, 1979.

94

Coates, R.B., A.D. Miller, and L.E. Ohlin. *Diversity in a youth correctional system; handling delinquents in Massachusetts.* Cambridge Mass., Ballinger, 1978.
Series on Massachusetts youth correction reforms.

Cooper, C.S. *Trial court management series; executive summary.* Washington, National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1979.
Program models.

Dechesne, M.A. *De jeugdmisdaad in België van 1971 tot 1975.* Brussel, Studiecentrum voor jeugdmisdadigheid, 1978.
Publikatie nr. 45.

Doek, J.E. *Kleine gids bij het kinderrecht; naamgeving, erkenning, adoptie, voogdij, kindbescherming, pleeggezin.* Amersfoort, Bekking, ± 1978.

Dijk, J.J.M., van. *Mail screening pilot study in the Netherlands.* The Hague, Research and documentation centre of the Ministry of justice, 1978.

Evaluation of treatment alternatives to street crime. Washington, National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1979.
National evaluation program, Phase II report.

Holten-Vriesema, J.S.E. *Visies van mentoren en ploegkommandanten op beroep en opleiding; een onderzoek ingesteld door de Ministeries van Justitie*

en Binnenlandse Zaken en de Stichting Itoba.
's-Gravenhage, Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum, 1978.

Holten-Vriesema, J.S.E. en J. Baneke. *Visies van docenten op beroep en opleiding*; een onderzoek ingesteld door de Ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken en de Stichting Itoba.
's-Gravenhage, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 1978.

Junger-Tas, J. en A.A. van der Zee-Nefkens. *Publiek en politie*; ervaringen, houdingen en wensen; een onderzoek onder de Nederlandse bevolking.
's-Gravenhage, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 1978.

Junger-Tas, J. en A.A. van der Zee-Nefkens. *Van opleiding naar praktijk: een evaluatie door adspiranten en jonge politieambtenaren*; een onderzoek ingesteld door de Ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken en de Stichting Itoba.
's-Gravenhage, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 1978.

Ketting, E. *Van misdrijf tot hulpverlening*; een analyse van de maatschappelijke betekenis van abortus provocatus in Nederland.
Alphen a/d Rijn enz., Samsom, 1978.

McCabe, S., and F. Sutcliffe. *Defining crime*; a study of police decisions; published for the Oxford university centre for criminological research.
Oxford, Blackwell, 1978
Occasional paper, nr. 9.

Nuijten-Edelbroek, E.C.M. en L.C.M. Tigges. *De vroeghulp in het arrondissement Den Haag*.
's-Gravenhage, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 1979.

Onderzoek, planning en beleid bij vier departementen van dienst; verkennende studie van een informele werkgroep van rijksambtenaren.
's-Gravenhage, 1978.

Rapportage resultaten enquête Werkgroep rechtspositie patiënten in psychiatrische ziekenhuizen. (Voorzitter: prof. dr. W.K. van Dijk).
's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1979

Reynolds, J. *Management-oriented corrections evaluation guidelines*.
Washington, National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1979.

Role, The, of behavioral science in physical security; proceedings of the first annual symposium, april 29-30, 1976; ed. by J.J. Kramer; in collab. with E.D. Shaw., L. Hazlewood., R.E. Hayes et al.

Washington, National bureau of standards, U.S. Department of commerce, 1977.

Role, The, of behavioral science in physical security; proceedings of the second annual symposium, march 23-24, 1977; ed. by J.J. Kramer; in collab. with D.D. Darling., P.A. Karber., R.W. Mengel et al. Washington, National bureau of standards, U.S. Department of commerce, 1977.

Scholtes, J.T.I., A.A. Mentinck en P.M.W. van den Berg. *Prostitutie, gevevens en ideeën*. Amsterdam, mr. A. de Graaf Stichting, 1979.

Security and the small business retailer; by E. Chelimsky., F.C. Jordan., L.S. Russell et al. Washington, National institute of law enforcement and criminal justice, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1979. Program models.

Sheppard, D.I., J.A. Roehl and R.F. Cook. *Neighborhood justice centers field test*; interim evaluation report. Washington, D.C., U.S. Department of justice, Law enforcement assistance administration, National institute of law enforcement and criminal justice, Office of program evaluation, 1979.

96

Sociology, The, of law; a conflict perspective; ed. by Ch.E. Reasons and R.M. Rich; in collab. with M.M. Feeley., R. Quinney., I.D. Balbus et al. Toronto, enz., Butterworths, 1978.

Tak, P.J.P. *Leven en laten leven*; over paternalistische strafwetgeving. Zwolle, Tjeenk Willink, 1978.

Theory in criminology; contemporary views; ed. by R.F. Meier; in collab. with J. Michalowski., L. Savitz., S.H. Turner et al. London, enz., Sage publications, 1977. Sage research progress series in criminology, volume I.

Thorpe, J. *Social inquiry reports: a survey*. London, HMSO, 1979. Home office research study no. 48.

Victim, The, advocate; a special criminal justice improvement publication of the national district attorneys association. Chicago, National district attorneys association, 1978.

Werff, C. van der., en A.A. van der Zee-Nefkens. *De commerciële sexbedrijven in Nederland*; een inventarisatie van verschijnselen en nevenverschijnselen. 's-Gravenhage, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 1977.

Redactie

drs. M.W. Bol (tijdelijk)
mr. M.R. Duintjer-Kleijn
mr. T. Frank
drs. O.R. de Lange

Coördinatie literatuuroverzicht

W.M. Been

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie
Centrum, Schedeldoekshaven 100,
Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage

Voor inlichtingen en adreswijzigingen

Telefoon 070-706558

Uitgave van

Het Ministerie van Justitie

Druk

Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage

Opname in dit blad betekent niet, dat de inhoud der artikelen het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Het WODC wil slechts uw aandacht vestigen op hetgeen in de vakliteratuur leeft.